

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΕ ΤΙΤΛΟ «ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ»

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΩΘΟΥΝ ΤΗΝ
ΠΑΙΔΕΙΑ ΤΟΥ ΒΑΘΟΥΣ**

της

ΖΑΠΡΟΥΔΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του
μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης
στη «Διοίκηση και Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων»

Νοέμβριος 2018

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	5
Περίληψη.....	6
Εισαγωγή.....	8
Σκοπός της Εργασίας.....	14
Θεωρητικό Πλαίσιο.....	15
1. Τι είναι η “Παιδεία του Βάθους”.....	15
1.1. Ονομασία.....	15
1.2. Σκοπός της “Παιδείας του Βάθους”.....	16
1.3. Η αναζήτηση της αλήθειας.....	18
1.4. Μεταφυσική.....	20
1.5. Συμβολισμός.....	22
1.6. Σύνδεση με τη φύση – φυσικότητα.....	24
2. Πώς εντάσσεται η “Παιδεία του Βάθους” στην εκπαίδευση.....	26
2.1. Στόχοι.....	26
2.2. Σε ποιους απευθύνεται.....	29
2.3. Μέθοδος – Αυτογνωσία.....	29
2.4. Τρόπος – Έρευνα.....	32
2.5. Τρόπος – Διαλογισμός.....	32
2.6. Μαθήματα.....	34
2.7. Αγάπη.....	35
2.8. Φόβοι.....	36
3. Σημερινή κατάσταση - παράμετροι.....	38
3.1. Εκπαίδευση.....	38
3.1.1. Η “Παιδεία του Οφέλους”.....	38
3.1.2. Η “Παιδεία του Κέρδους”.....	39

3.1.3.	Ανταγωνισμός.....	39
3.1.4.	Επιβολή εξωτερικών κινήτρων - επιφανειακή κάλυψη αναγκών.....	40
3.1.5.	Προσαρμογή στα πρότυπα.....	41
3.1.6.	Υπερβολή - έλλειψη μέτρου.....	42
3.1.7.	Έλλειψη αγάπης.....	42
3.1.8.	Μεγέθυνση φόβου.....	43
3.1.9.	Ευρύτερες επιπτώσεις.....	43
3.2.	Διοίκηση.....	44
3.2.1.	Managment και Διοίκηση.....	44
3.2.2.	Οι σχολικές μονάδες ως οργανισμοί - Διοίκηση στην εκπαίδευση.....	45
3.2.3.	Η λειτουργία του προγραμματισμού.....	46
3.2.4.	Η λειτουργία της οργάνωσης.....	48
3.2.5.	Η λειτουργία του συντονισμού.....	50
3.2.6.	Η λειτουργία της στελέχωσης.....	50
3.2.7.	Επικοινωνία ως λειτουργία της διοίκησης.....	51
3.2.8.	Η λειτουργία του ελέγχου.....	51
3.2.9.	Η λειτουργία του προϋπολογισμού.....	51
3.2.10.	Κλίμα.....	52
4.	Μετάβαση στην “Παιδεία του Βάθους” – νέες παράμετροι.....	55
4.1.	Εκπαίδευση – νέες παράμετροι.....	55
4.1.1.	Ρόλος του διδάσκοντα.....	55
4.1.2.	Ρόλος του μαθητή.....	57
4.1.3.	Βίωμα.....	58
4.1.4.	Παράδειγμα – Νέο Θεμέλιο.....	58
4.2.	Διοίκηση – νέες παράμετροι.....	60
4.2.1.	Αυτόβουλα άτομα – ευθύνη.....	60
4.2.2.	Συλλογικότητα.....	61

4.2.3. Παράδειγμα – Νέο Θεμέλιο.....	62
Έρευνα.....	65
1. Μεθοδολογία Έρευνας.....	65
1.1. Ταυτότητα της Έρευνας.....	66
1.2. Διευκρίνιση όρων.....	66
1.2.1. Τα είδη της έρευνας.....	67
1.3. Σκοπός της Έρευνας.....	68
1.4. Στόχοι της Έρευνας.....	68
1.5. Ερευνητικά ερωτήματα.....	69
1.6. Επιλογή ερευνητικής μεθόδου και τεχνικών συλλογής δεδομένων.....	69
1.6.1. Δειγματοληψία.....	72
1.6.2. Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	72
1.7. Εγκυρότητα και αξιοπιστία.....	73
1.8. Ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων.....	75
1.9. Ερωτήσεις συνέντευξης με απαντήσεις ανοιχτού τύπου.....	75
1.10. Συνοπτική εικόνα της έρευνας.....	78
2. Ανάλυση.....	80
2.1. Διδάσκοντες.....	80
2.2. Μαθητές.....	96
3. Συμπεράσματα.....	114
3.1. Διδάσκοντες.....	114
3.2. Μαθητές.....	120
Απαντήσεις στα Ερευνητικά Ερωτήματα.....	126
Επίλογος.....	130
Βιβλιογραφία.....	132

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος “Διοίκηση & Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων” του Αλεξάνδρειου Τεχνολογικού Ιδρύματος Θεσσαλονίκης, με κεντρικό θέμα την “Παιδεία του Βάθους” υπό την εστίαση της εκπαίδευσης, της οργάνωσης και της διοίκησης.

Η ανάγκη για τη μετάβαση από την σύγχρονη παιδεία στην “Παιδεία του Βάθους” έχει υποστηριχθεί από πολλούς ερευνητές, ψυχολόγους, κοινωνιολόγους, φιλοσόφους και άλλους επιστήμονες ανά τους αιώνες. Η ανάγκη αυτή φαίνεται πιο επίκαιρη από ποτέ, καθώς εμφανίζεται ως φυσικό επακόλουθο της πολιτισμικής εξέλιξης. Οι ανάγκες του ανθρώπου για εσωτερική αναζήτηση, πλήρη ανάπτυξη του δυναμικού του, αυτοπραγμάτωση και τελικά εύρεση του νοήματος της ζωής και του σκοπού του, αποτελούν ταυτόχρονα τον σκοπό της “Παιδείας του Βάθους” αλλά και την φυσική ανάγκη του πολιτισμού (λόγω του επιπέδου ανάπτυξης που έχει επιτύχει).

Καθώς η “Παιδεία του Βάθους” αναπτύσσει τον άνθρωπο σε όλο το δυναμικό του -ολιστικά-, εντάσσεται στην εκπαίδευση, την οργάνωση και τη διοίκηση ενός εκπαιδευτικού οργανισμού. Η διερεύνηση της φιλοσοφίας που προτείνει η ολιστική αυτή παιδεία, καθώς και η πραγμάτωσή της σε έναν εκπαιδευτικό οργανισμό, τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης όσο και διοίκησης, αποτελεί σκοπό της παρούσας εργασίας.

Περίληψη

Η “Παιδεία του Βάθους”, μία ολιστική προσέγγιση της παιδείας, εμφανίζεται πλέον ως φυσικό επακόλουθο και ανάγκη, δεδομένης της εξέλιξης του πολιτισμού. Η παρούσα εργασία στοχεύει να παρουσιάσει μία εισαγωγή στη φιλοσοφία της “Παιδείας του Βάθους”, να αναδείξει τα κενά που μπορεί να συμπληρώσει σε μία εκπαιδευτική δομή, αναβαθμίζοντάς την, τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης όσο και οργάνωσης και διοίκησης. Το θεωρητικό πλαίσιο συνδέεται με πρακτικά παραδείγματα και εφαρμογές.

Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται αρχές σύμφωνα με τις οποίες νοείται η “Παιδεία του Βάθους” και πώς αυτές μπορούν να πραγματοποιούν στην εκπαίδευση. Έπειτα, συγκρίνεται η σημερινή κατάσταση των εκπαιδευτικών φορέων με τη μορφή που θα μπορούσαν να έχουν αφομοιώνοντας τις αρχές της ολιστικής παιδείας. Η διαδικασία της μετάβασης και πώς αυτή γίνεται εφικτή, σε επίπεδο εκπαιδευτικό αλλά και διοικητικό, ακολουθεί στη συνέχεια.

Για τη συμπλήρωση του θεωρητικού πλαισίου με παραδείγματα και πραγματικές εφαρμογές στη ζωή ανθρώπων που ασκούν ή/και ασκούνται στην “Παιδεία του Βάθους”, διεξήχθη μία έρευνα πάνω στη λειτουργία ενός συλλόγου που ακολουθεί και προωθεί τη συγκεκριμένη παιδεία. Η προσέγγιση του θέματος επιλέχθηκε να γίνει μέσα από μία ποιοτική έρευνα, με ποιοτικές μεταβλητές, αξιοποιώντας τη στρατηγική της μελέτης περίπτωσης. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω συνεντεύξεων με απαντήσεις ανοικτού τύπου, έχοντας ως δείγμα διδάσκοντες, διοικητικά στελέχη και μαθητές του συλλόγου. Η έρευνα αφορά την αντιμετώπιση της “Παιδείας του Βάθους” από την κοινωνία, τα βιώματα των μαθητών σχετικά με την επιρροή, τις αλλαγές και τα οφέλη στη ζωή τους, τις διαφορές με άλλους φορείς ως προς την οργανωτική και διοικητική δομή και τους λόγους επιλογής για διδασκαλία ή παρακολούθηση σχετικών μαθημάτων.

Λέξεις κλειδιά: “Παιδεία του Βάθους”, ολιστική εκπαίδευση, ολιστικός άνθρωπος, αυτογνωσία, αναζήτηση της αλήθειας, συλλογικός άνθρωπος, αυτόβουλο άτομο.

Abstract

“Depth Education”, a holistic approach to education, appears now as a natural consequence and need, given the development in civilization. This paper aims to present an introduction to the philosophy of “Depth Education”, to highlight the gaps that this approach can fill to an educational structure, upgrading it in terms of education as well as of organization and management. The theoretical framework is associated with practical examples and applications.

In particular, there are presented principles according to which “Depth Education” is understood and how can these principles be realized in education. The current situation of the educational institutions is compared to the form that they could take, incorporating the principles of holistic education. The process of transition and how this is possible both in educational and management level follows.

In order to complete the theoretical framework with examples and applications in the lives of people who practice “Depth Education”, a survey on the functioning of a club that conforms to and promotes this kind of education was conducted. This was a quality research with qualitative variables which approach the subject through a case study. The data were collected by interview with open-ended responses, from a sample made up of teachers, administrators/managers and students of the club. The survey concerns the approach of the “Depth Education” by the society, student experiences about the influence of the courses on them, changes and benefits in their lives, differences with other organizations in terms of organizational and managing structure, and the reasons for choosing to teach or attend relevant courses.

Keywords: “Depth Education”, holistic education, holistic man, self-knowledge, searching for the truth, collective man, self-volition.

Εισαγωγή

Τι κάνει τον άνθρωπο να ξυπνάει κάθε πρωί και να ξεκινάει τη μέρα του; Τι του δίνει νόημα να προσπαθεί; Να ζει; Τι του δίνει κίνητρο; Πολλές σχετικές ερωτήσεις προβληματίζουν καθημερινά το σύνολο του πληθυσμού. Πλήθος ανθρωπολόγων, κοινωνιολόγων, ψυχολόγων κ.ο.κ. έχουν ερευνήσει διάφορους τομείς της ανθρώπινης συμπεριφοράς για να δώσουν απαντήσεις.

Με αφορμή τη δημοφιλή θεωρία του ψυχολόγου Abraham Maslow (1943) σχετικά με την ιεράρχηση των αναγκών που δίνουν κίνητρο και τελικά “ρυθμίζουν” τη ροή της ζωής του ανθρώπου, ξεκινάει η συζήτηση. Σύμφωνα με τον Maslow οι ανάγκες του ανθρώπου μπορούν να ιεραρχηθούν και να ταξινομηθούν ανοδικά σε πέντε βασικές κατηγορίες ως εξής: φυσιολογικές ανάγκες, ανάγκες ασφάλειας, κοινωνικές ανάγκες, ανάγκες εκτίμησης και ανάγκες αυτοπραγμάτωσης ή ολοκλήρωσης¹. Για την απεικόνιση αυτών χρησιμοποίησε το μοντέλο της “πυραμίδας των αναγκών”², κατά το οποίο στη βάση της πυραμίδας κατατάσσονται οι φυσιολογικές ανάγκες, ακολουθούν τα επόμενα επίπεδα και στην κορυφή βρίσκονται οι ανάγκες αυτοπραγμάτωσης. Το μοντέλο αυτό χρησιμοποιήθηκε για να δείξει πως μόνο αφού ικανοποιηθεί το κατώτερο επίπεδο αναγκών, εμφανίζεται η ανάγκη για το αμέσως ανώτερο

¹ Αναλυτικότερα διακρίνονται:

Φυσιολογικές ανάγκες - αποτελούν βιολογικές ανάγκες απαραίτητες για την επιβίωση του ανθρώπου, όπως ο αέρας, η τροφή, το νερό, η ένδυση, η ζέστη, ο ύπνος κ.α. Εάν δεν ικανοποιηθούν αυτές σε ένα βαθμό, το ανθρώπινο σώμα δεν μπορεί να λειτουργήσει σωστά κι έτσι αποτελούν τη βάση της πυραμίδας.

Ανάγκες ασφάλειας - αφορούν την εξασφάλιση των όσων επιτεύχθηκαν στο προηγούμενο επίπεδο και την προστασία από το περιβάλλον, την ασφάλεια, τους νόμους, τη σταθερότητα, την έλλειψη φόβου.

Κοινωνικές ανάγκες - εκφράζουν την ανάγκη για αγάπη, αποδοχή, στοργή, εμπιστοσύνη, την αίσθηση του ανήκειν, με αποτέλεσμα τη συναναστροφή με ανθρώπους και τη σύναψη σχέσεων.

Ανάγκες εκτίμησης - αφορούν την αναγνώριση της αξίας και των δυνατοτήτων, τόσο από το ίδιο το άτομο (σεβασμός, κατόρθωμα, ανεξαρτησία) όσο και από τους υπόλοιπους (κύρος, γόητρο).

Ανάγκες αυτοπραγμάτωσης ή ολοκλήρωσης - αφορούν την ανάγκη του ανθρώπου να εκπληρώσει το μέγιστο των δυνατοτήτων του, να επιτευχθεί η μέγιστη προσωπική εξέλιξη.

(McLeod, 2018)

² Η αρχική διατύπωση της “πυραμίδα των αναγκών” αν κι έχει δεχθεί διάφορες προτάσεις για τροποποίηση και βελτίωση, συνεχίζει να παραμένει ως προς το βασικό της νόημα η πιο δημοφιλής και κυρίαρχη θεωρία. Αξίζει να ληφθεί υπόψη, σύμφωνα με τις νεότερες έρευνες, ότι ο ελάχιστος βαθμός ικανοποίησης ενός επιπέδου, που επιτρέπει την εμφάνιση του αμέσως ανώτερου, προσδιορίζεται ανάλογα με την πολιτισμική, κοινωνική και αξιακή κατάσταση του κάθε ατόμου. Η ιεράρχηση δεν είναι απόλυτη αλλά ακολουθεί κατά βάση αυτή τη σειρά.

επίπεδο. Διευκρινίζεται, ωστόσο, πως δεν είναι απαραίτητη η πλήρης κάλυψη ενός επιπέδου, αρκεί να έχει καλυφθεί σε ένα ικανοποιητικό βαθμό. (Βαξεβανίδου, 2016, σελ.183)

Άρα διαπιστώνεται πως, εφόσον έχουν καλυφθεί οι βασικές ανάγκες επιβίωσης και διαβίωσης του ατόμου, η ανώτατη ανάγκη του είναι να ολοκληρώσει την προσωπική του εξέλιξη, να αναδείξει το πλήρες δυναμικό του σε όλους τους τομείς και να βιώσει την ικανοποίηση της εκπλήρωσης του σκοπού του.

Θεωρώντας δεδομένη την εξασφάλιση των τεσσάρων επιπέδων της πυραμίδας στο δυτικό κόσμο, σε επίπεδο *πολιτισμού*³, σειρά έχει η εκπλήρωση του πέμπτου και τελευταίου επιπέδου⁴.

Η “αυτοπραγμάτωση”⁵ είναι μία αφηρημένη έννοια που προσδιορίζεται από αντιλήψεις, πεποιθήσεις, οπτικές και φυσικά τα εγγενή χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου σε σχέση με το ίδιο. Ο κύριος “διαμορφωτής” αντιλήψεων, και γενικότερα του τρόπου σκέψης του ατόμου, είναι, ως κοινή παραδοχή, η παιδεία. Επομένως, η έννοια της αυτοπραγμάτωσης και η προσπάθεια για την επίτευξή της είναι επίτευγμα της παιδείας.

³ Θεωρείται δεδομένη καθώς σε πολιτισμικό επίπεδο, δηλαδή όχι απαραίτητα στο σύνολο του πολιτισμού αλλά σε ένα αντιπροσωπευτικό του δείγμα, οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να ζουν μία ζωή με ανέσεις, οικονομική ευδαιμονία, συνάπτοντας ποικίλες κοινωνικές σχέσεις και νιώθουν αναγνώριση. Οι άνθρωποι που έχουν καλύψει τις βασικές τους ανάγκες είναι όσοι ζουν πάνω από το όριο φτώχειας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, που δημοσιεύτηκαν τον Φεβρουάριο του 2017, το ποσοστό φτώχειας στην Ευρώπη είναι 17,3% (με υψηλότερο στη Ρουμανία (25,4 %), ενώ χαμηλότερα ποσοστά ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας διαπιστώθηκαν στην Τσεχική Δημοκρατία (9,7 %) και τις Κάτω Χώρες (11,6 %). Η Νορβηγία (11,9 %) και η Ισλανδία (9,6 %) ανέφεραν επίσης σχετικά χαμηλά ποσοστά του πληθυσμού τους που διατρέχει κίνδυνο φτώχειας. (Στατιστικές Κατανομής Εισοδήματος, 2018)

⁴ “Ο Porter τροποποίησε τη θεωρία του Maslow σχετικά με την Ιεράρχηση των Αναγκών και πρόσθεσε τις ανάγκες της αυτονομίας ανάμεσα στις ανάγκες της αυτοπραγμάτωσης και της εκτίμησης, παραλείποντας από την πυραμίδα τις φυσιολογικές ανάγκες, καθώς θεώρησε ότι αυτές καλύπτονται σε μεγάλο βαθμό, ώστε να μην παίζουν σπουδαίο ρόλο στους περισσότερους ανθρώπους και να μην αποτελούν κίνητρα στον εργασιακό τομέα”. (Μπιτσάνη, 2013, σελ.4)

⁵ Η ανάγκη αυτοπραγμάτωσης εξηγείται ως ανάγκη “αυτό-ολοκλήρωσης, αυτενέργειας και αυτό-ανάπτυξης” και περιλαμβάνει “τις ανάγκες για δημιουργικότητα, ηθικότητα, έλλειψη προκαταλήψεων”. (Μπιτσάνη, 2013, σελ.35)

Σύμφωνα με τον Maslow η αυτοπραγμάτωση αναφέρεται στην επιθυμία για αυτοεκπλήρωση (self-fulfillment), δηλαδή, στην τάση του ατόμου για να γίνει πραγματικά αυτό που είναι δυναμικά. Αυτή η τάση μπορεί να εκφράζεται ως η επιθυμία να γίνει όλο και περισσότερο αυτό που είναι, να γίνει όλα αυτά που είναι ικανό να γίνει. Η συγκεκριμένη μορφή που θα λάβουν οι ανάγκες αυτές θα ποικίλει φυσικά από άτομο σε άτομο. Σε ένα άτομο μπορεί να πάρει τη μορφή της επιθυμίας να είναι μια ιδανική μητέρα, ένα άλλο μπορεί να εκφραστεί με τον αθλητισμό, κάποιο άλλο με τη ζωγραφική ή τις εφευρέσεις. (Maslow, 2013)

Συγκεκριμένα για την Ελλάδα οι σκοποί για την παιδεία, όπως αναφέρονται στο Άρθρο 16 στην δεύτερη παράγραφο, είναι:

“Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.” (Σύνταγμα της Ελλάδος, Άρθρο 16)

Όσο για την εκπαίδευση, οι σκοποί σύμφωνα με το Νόμο υπ’ αριθ. 1566⁶ είναι, γενικευμένα, η ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ατόμου σε όλα τα επίπεδα, η διαμόρφωσή του σε σωστό πολίτη και η επαγγελματική του αποκατάσταση.

Θεωρητικά, λοιπόν, η ελληνική παιδεία και εκπαίδευση φροντίζουν να εξασφαλίζεται η κάλυψη των ανώτερων επιπέδων από την πυραμίδα των αναγκών. Να σημειωθεί ότι στην ικανοποίηση των αναγκών συμβάλλουν και οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί κ.α. παράγοντες, που δεν

⁶ *“1. Σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να συμβάλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά. Ειδικότερα υποβοηθεί τους μαθητές: α) Να γίνονται ελεύθεροι, υπεύθυνοι, δημοκρατικοί πολίτες, να υπερασπίζονται την εθνική ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα της χώρας και τη δημοκρατία, να εμπνέονται από αγάπη προς τον άνθρωπο, τη ζωή και τη φύση και να διακατέχονται από πίστη προς την πατρίδα και τα γνήσια στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης. Η ελευθερία της θρησκευτικής τους συνείδησης είναι απαραβίαστη. β) Να καλλιεργούν και να αναπτύσσουν αρμονικά το πνεύμα και το σώμα τους, τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητές τους. Να αποκτούν, μέσα από τη σχολική τους αγωγή, κοινωνική ταυτότητα και συνείδηση, να αντιλαμβάνονται και να συνειδητοποιούν την κοινωνική αξία και ισοτιμία της πνευματικής και της χειρωνακτικής εργασίας. Να ενημερώνονται και να ασκούνται πάνω στη σωστή και ωφέλιμη για το ανθρώπινο γένος χρήση και αξιοποίηση των αγαθών του σύγχρονου πολιτισμού, καθώς και των αξιών της λαϊκής μας παράδοσης. γ) Να αναπτύσσουν δημιουργική και κριτική σκέψη και αντίληψη συλλογικής προσπάθειας και συνεργασίας, ώστε να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και με την υπεύθυνη συμμετοχή τους να συντελούν αποφασιστικά στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου και στην ανάπτυξη της πατρίδας μας. δ) Να κατανοούν τη σημασία της τέχνης, της επιστήμης και της τεχνολογίας, να σέβονται τις ανθρώπινες αξίες και να διαφυλάσσουν και προάγουν τον πολιτισμό. ε) Να αναπτύσσουν πνεύμα φιλίας και συνεργασίας με όλους τους λαούς της γης, προσβλέποντας σε έναν κόσμο καλύτερο, δίκαιο και ειρηνικό. 2. Βασικοί συντελεστές για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών είναι: α) η προσωπικότητα και η κατάρτιση του προσωπικού όλων των κλάδων και των βαθμίδων της εκπαίδευσης, β) τα αναλυτικά προγράμματα, τα σχολικά βιβλία και τα λοιπά διδακτικά μέσα, καθώς και η σωστή χρήση τους, γ) η εξασφάλιση όλων των αναγκαίων προϋποθέσεων και μέσων για την απρόσκοπτη λειτουργία των σχολείων και δ) η δημιουργία του απαραίτητου παιδαγωγικού κλίματος με την ανάπτυξη αρμονικών διαπροσωπικών σχέσεων στο σχολείο και στην τάξη και με το σεβασμό προς την προσωπικότητα του κάθε μαθητή.”* (Νόμος υπ’ αριθ. 1566, Άρθρο 1 και Άρθρο 2)

αποτελούν ερευνητικό θέμα της παρούσας εργασίας, καθώς γίνεται αποκλειστική εστίαση στο κομμάτι και τον ρόλο της παιδείας.

Πολλοί ερευνητές, ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, παιδαγωγοί κ.α. υποστηρίζουν πως η παιδεία στην Ελλάδα είναι αποτελεσματική ως προς τον σκοπό της παραγωγικότητας αλλά όχι ως προς την ολοκλήρωση του ανθρώπου, με κύριο φορέα την εκπαίδευση. Δηλαδή, η εκπαίδευση έχει δομηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετεί την αγορά εργασίας και μάλιστα την παραγωγή κέρδους, αφήνοντας στο περιθώριο την ψυχική και πνευματική ανάπτυξη του ανθρώπου. Ένας γνωστός ερευνητής που υποστηρίζει αυτήν την παραδοχή είναι ο Κώστας Φωτεινός⁷. Αφιέρωσε τη ζωή και το έργο του στην έρευνα του ανθρώπου, αφήνοντας πλούσιο επιστημονικό υλικό, πολλούς ακολούθους και οπαδούς. Η απόδειξη της παραδοχής δεν αποτελεί σκοπό της συγκεκριμένης εργασίας, η οποία απλά χρησιμοποιεί ως έναρξη την παραδοχή αυτή. Το αν το κράτος επιτυγχάνει τους σκοπούς που έχει θέσει κι αν όντως εκτελεί τη δέσμευση και το χρέος του ως προς την παιδεία, είναι ένα μεγάλο θέμα, στο οποίο εμπλέκονται ποικίλοι παράγοντες, που δεν αποτελούν αντικείμενο έρευνας της παρούσας εργασίας. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί και να ερευνηθεί περαιτέρω σε επόμενες εργασίες.

Ο Φωτεινός μέσα από το έργο του ανέδειξε την ανάγκη του ανθρώπου για μία ολιστική⁸ προσέγγιση της ζωής σε όλους τους τομείς (υγεία, παιδεία, αξιακό σύστημα κλπ). Η παρούσα εργασία εστιάζει στην ανάγκη για μία ολιστική παιδεία, την λεγόμενη “Παιδεία του Βάθους”. Σύμφωνα με τον Φωτεινό, η “Παιδεία του Βάθους” (βλ.κεφάλαιο 1.1.Τι είναι η “Παιδεία του

⁷ Ο Κώστας Φωτεινός(1930-2013) ήταν Διδάκτορας του Πανεπιστημίου της Σορβόνης στην Εθνογραφία. Πανεπιστημιακός Καθηγητής από το 1965, πρώτα δίδαξε στο Παρίσι, στη Σορβόνη και στο Πανεπιστήμιο της Ναντέρ και πήρε μέρος σε μεγάλο αριθμό εθνογραφικών ερευνών στην ομάδα του Jean Rouch. Καθηγητής στη Σχολή των Επιστημών Αγωγής στο Πανεπιστήμιο του Μοντρεάλ, στον Καναδά, στη συνέχεια, και Ειδικός στις υπηρεσίες της ΟΥΝΕΣΚΟ σε θέματα επικοινωνίας και ανθρωπίνων σχέσεων, ίδρυσε και διηύθυνε στο Πανεπιστήμιο του Μοντρεάλ το Εργαστήριο Έρευνας "Cafe-Ecole", και από το 1975 οι έρευνες του Κώστα Φωτεινού είναι γνωστές διεθνώς. Σαν αποτέλεσμα, έχουν λειτουργήσει εργαστήρια "Cafe-Ecole" σε πολλά πανεπιστήμια όπως στο Μπέρκλεϊ, το Πουα-τιέ, την Κωνσταντίν. Στην Ελλάδα, από το 1979, λειτούργησε το μοναδικό "Καφέ -Σχολείο" που βασίζεται στην ιδιωτική πρωτοβουλία, με ομάδες έρευνας και διδασκαλίας της αυτογνωσίας και των ανθρωπίνων σχέσεων. (BIBLIONET, 2012)

⁸ Λεξιλογικά παρατίθενται οι όροι, σύμφωνα με το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης- Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών) “*ολιστικός: 1. (φιλοσ.) που αναφέρεται στον ολισμό. 2. που προσπαθεί να δώσει ένα όσο το δυνατό ευρύτερο πλαίσιο για την ερμηνεία καταστάσεων.*”

“*ολισμός: (φιλοσ.) θεωρία που αναπτύχθηκε στις αρχές του 20ού αι. και, στην προσπάθειά της να δώσει απάντηση στο πρόβλημα της σχέσης μεταξύ μέρους και όλου, προσέδωσε απόλυτο χαρακτήρα στο όλο.*”

Βάθους”) είναι απαραίτητο συμπλήρωμα της σύγχρονης παιδείας για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ανθρώπου. Δεν προτείνει, δηλαδή, μία ριζοσπαστική εκπαιδευτική αλλαγή, αλλά μία μετάβαση στο “επόμενο επίπεδο”, σαν μία φυσιολογική εξελικτική πορεία, η ανάγκη της οποίας εμφανίζεται καθώς ο πολιτισμός εξελίσσεται και ακμάζει (Φωτεινός, 1993α). Άλλωστε ο άνθρωπος από τη φύση του ακολουθεί μία εξελικτική πορεία προς το καλύτερο, προς την υπέρβαση των αρχικών χαρακτηριστικών του (Φωτεινός, 1997).

Ειδικότερα, ο Φωτεινός (1993α) αναφέρεται στην σύγχρονη παιδεία ως “Παιδεία του Κέρδους”, χαρακτηριστικό της οποίας θεωρεί την ανάπτυξη της “υλιστικής αντίληψης” στον άνθρωπο. Σύμφωνα με αυτήν την παραδοχή, ο άνθρωπος μεγαλώνει μέσα από κοινωνικά πρότυπα που προωθούν τον υλισμό και την κάλυψη των αναγκών, ακόμη και των ψυχολογικών, μέσω των υλικών αγαθών. Μάλιστα, η αξία του ατόμου φτάνει στο σημείο να προσδιορίζεται από το “έχειν” και όχι από το “είναι”, δηλαδή το άτομο αποκτά ταυτότητα και αναγνώριση από την κατοχή υλικών. (Φωτεινός, 1993α)

Ο ερευνητής διακρίνει, λοιπόν, μία απατηλή πεποίθηση, καθώς υποστηρίζει πως η κατοχή και συσσώρευση υλικών αγαθών δεν μπορεί να αποφέρει πραγματική ευτυχία, παρά μόνο να καλύψει επιφανειακές ανάγκες σε έναν ορισμένο βαθμό. Διευκρινίζεται πως δεν απαρνείται πλήρως την απόλαυση των υλικών αγαθών, παρά μόνο τονίζει την πραγματική ανάγκη του ανθρώπου για ευχαρίστηση και πληρότητα, η οποία επέρχεται μέσα από συνδυασμό πολλών παραγόντων (κάλυψη σε επίπεδα σωματικού, ψυχικού, πνευματικού). (Φωτεινός, 1993α)

Η αντίληψη αυτή δεν είναι καινούργια, αλλά έχει υποστηριχθεί από πολλούς ερευνητές και φιλόσοφους, ήδη από τα αρχαία χρόνια. Ο Σωκράτης υποστήριζε πως η προσκόλληση στα υλικά αγαθά δεν μπορεί να καλύψει την δίψα της ψυχής και του πνεύματος (Gross, 2003). Βασισμένος σε αυτήν την παραδοχή, ο Μπαρμπαδήμος (2015) παρατηρεί ότι η υλιστική ιδεολογία του κέρδους διαμορφώνει μονάχα εξωτερικά κίνητρα παραγωγικότητας, με οικονομικό σκοπό. Έτσι, η σύγχρονη παιδεία στην πραγματικότητα προωθεί την επιβολή εξωτερικών περιορισμών στον άνθρωπο, αδιαφορώντας για τα εσωτερικά κίνητρα και ανάγκες. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

Η κατάσταση αυτή είναι καταδικασμένη να οδηγηθεί σε πτώση, κατά τον Φωτεινό (1993α). Όταν δεν υπάρχει ισορροπία, αλλά κατάχρηση και αλόγιστη χρήση, τότε επέρχεται πτώση σε

όλους τους τομείς (κοινωνικούς θεσμούς, ανθρώπινες σχέσεις κ.α.). Αυτή προκαλείται όταν οι άνθρωποι, αγόρατοι, προσπαθούν να χορτάσουν τις ανάγκες τους επιφανειακά, καθώς δεν αναγνωρίζουν την πραγματική πηγή της πείνας⁹. Η πραγματική πείνα είναι η πείνα του πνεύματος, το οποίο ατροφεί λόγω της πενιχρής παιδείας, της “Παιδείας του Κέρδους” και του καταναλωτισμού. (Φωτεινός, 1993α)

Για αυτόν τον λόγο ο Φωτεινός προωθούσε την “Παιδεία του Βάθους”, υποστηρίζοντας πως είναι ο μόνος τρόπος να αποτραπεί η παραπάνω κατάληξη, καθώς η άσκηση της ψυχής και του πνεύματος του ανθρώπου επαναφέρουν ισορροπία και ολοκλήρωση.

Ο Μπαρμπαδήμος (2015) επίσης αναγνωρίζει την ανάγκη του ανθρώπου για πνευματική και ψυχική καλλιέργεια, καλλιέργεια που μπορεί να προσφέρει η “Παιδεία του Βάθους”. Η αναγκαιότητα υποστηρίζει πως είναι μεγάλη, καθώς το πρόβλημα διογκώνεται με το πέρασμα των χρόνων. Αναλυτικότερα, οι τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα παραγωγής αντικαθιστούν ολοένα το ανθρώπινο δυναμικό, με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα ποσοστά ανεργίας. Οι άνεργοι νιώθουν αποκλεισμένοι, ενώ ταυτόχρονα δεν έχουν τη δυνατότητα να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν πνευματικά. Από την άλλη, οι εργαζόμενοι παλεύουν για οικονομική ανέλιξη ζώντας μέσα στο άγχος. Η στάση αυτή στερεώνει κάθε είδους έκφρασης και δημιουργικότητας, ενώ ταυτόχρονα η εκφραστική προσπάθεια δεν μπορεί να αντιλογιστεί με οικονομική αξία χωρίς να χάσει το νόημά της. Η στέρηση της έκφρασης και της δημιουργικότητας, που αποτελούν αναπόσπαστα κομμάτια της ανθρώπινης φύσης, δημιουργεί ανισορροπία και στεναχώρια. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

Κλείνοντας, η ανάπτυξη και η εξέλιξη του ανθρώπου συνεπάγεται την εξέλιξη της κοινωνίας. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, για να μπορεί να θεωρηθεί μία πολιτεία ευδαιμονούσα, δεν αρκούν μόνο οι επιδόσεις της στην παραγωγή υλικών αγαθών, αλλά χρειάζεται και η

⁹ Ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων που ακολουθούν διάφορα χριστιανικά δόγματα παραδέχονται την πνευματική πείνα: Αναφέρεται ότι ο Χριστός αποτύπωσε χαρακτηριστικά αυτού του είδους την πείνα μακαρίζοντας εκείνους οι οποίοι έχουν συναίσθηση του γεγονότος ότι “πεινάνε” πνευματικά στην επί του όρους ομιλία του στο κατά Ματθαίον ευαγγέλιον κεφάλαιο 5 εδάφιο 3: “μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι ότι αυτόν εστί η βασιλεία των ουρανών” (Η Καινή Διαθήκη, 2009, σελ 7). Η ερμηνεία είναι ότι “τους πνευματικά πτωχούς, που αναγνωρίζουν την πνευματική τους φτώχεια και τις πνευματικές ανάγκες τους, ελεεί ο Χριστός. Σ’ αυτούς ήλθε για να κηρύξει την Βασιλεία Του, όπως αναφέρει και ο Προφήτης Ησαΐας στην αρχή του ζα΄ Κεφαλαίου του Βιβλίου του και όπως ο ίδιος ο Κύριος ερμήνευσε εντός της Συναγωγής”. (Ιστολόγιο της Ιεράς Μονής Παντοκράτορος, χ.χ.)

διαπαιδαγώγηση των πολιτών της στην ηθική πράξη. Έτσι, ο πολίτης αισθάνεται την ανάγκη αλλά και την τιμή να είναι πολίτης μιας ευνομούμενης πολιτείας. (Τζωρτζόπουλος, 2011)

Σκοπός της Εργασίας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της φιλοσοφίας που προτείνει η “Παιδεία του Βάθους”, καθώς και η πραγμάτωσή της σε μία εκπαιδευτική μονάδα, τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης όσο και διοίκησης.

Πρόκειται να γίνει μία μικρή σε έκταση αναφορά πάνω σε κύρια ζητήματα της “Παιδείας του Βάθους” ώστε ο αναγνώστης να γνωρίσει ορισμένες βασικές αρχές, να προβληματιστεί και να ερευνήσει περαιτέρω, ανάλογα με το προσωπικό του ενδιαφέρον. Συγκεκριμένα, στοχεύεται να περιγραφούν συνοπτικά οι εξής τομείς:

- Να αναδειχθεί τι είναι η “Παιδεία του Βάθους”,
- Να φανούν οι διαφορές της από την σύγχρονη παιδεία,
- Να ερευνηθούν τα οφέλη της και η επίδρασή της στους ανθρώπους που την ακολουθούν,
- Να αναδειχθεί η αναγκαιότητα της μετάβασης από τη σημερινή παιδεία στην “Παιδεία του Βάθους”,
- Να φανεί πώς γίνεται εφικτή η μετάβαση.

Η συζήτηση των παραπάνω τομέων στοχεύει στην εστίαση τόσο των εκπαιδευτικών δομών, όσο και των δομών οργάνωσης και διοίκησης.

Θεωρητικό Πλαίσιο

1. Τι είναι η “Παιδεία του Βάθους”

1.1. Ονομασία

Η ονομασία “Παιδεία του Βάθους” δεν είναι μία δόκιμη επιστημονική ορολογία στο πεδίο της εκπαίδευσης. Εν τούτοις, χρησιμοποιείται όλο και πιο συχνά στο διαδίκτυο και στην βιβλιογραφία από φορείς και εκπαιδευτικούς που προσβεύουν νέες, διαφορετικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, στηριζόμενοι στο όρο “Παιδεία του Βάθους” που εισήγαγε ο Φωτεινός Κ. (Cafecole, 2017; Φωτεινός, 1994; Φωτεινός, 1993α)

Η “Παιδεία του Βάθους” σχετίζεται με την “Ψυχολογία του Βάθους” – “Depth Psychology” που εισήγαγε σαν όρο ο Eugen Bleuler¹⁰. Η “Ψυχολογία του Βάθους” αποτελεί την εξέλιξη των θεωριών και των θεραπειών που δημιούργησαν η Pierre Janet και ο Carl Jung, βασιζόμενοι στις σχολές του Sigmund Freud, του Alfred Adler, του Otto Rank και άλλων επιστημόνων. Η συσχέτιση της “Παιδείας του Βάθους” με την “Ψυχολογία του Βάθους” έγκειται στο γεγονός ότι και οι δύο έχουν ως αντικείμενο την ανακάλυψη του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου, και ειδικότερα του υποσυνείδητου και του ασυνείδητου του ανθρώπου. (Pacifica, 2018; New World Encyclopedia, 2017; The C. G. Jung Center, 2015)

Η “Παιδεία του Βάθους” αναδεικνύεται από πολύ παλιά κείμενα όλων των αιώνων. Ακόμη και από τον Όμηρο. Αναφέρεται μέσα σε κείμενα λογοτεχνικά, ποιητικά, φιλοσοφικά, επιστημονικά, μεταφυσικά κ.α. Διακεκριμένοι συγγραφείς στηρίζονται στην φιλοσοφία της και τις αρχές που αναδεικνύει, προκειμένου να γράψουν για αρχέτυπα και αλήθειες που παραμένουν διαχρονικές. (Φωτεινός, 1993α)

Έτσι, πολλοί συγγραφείς έγραψαν για μία ολιστική παιδεία και θέσπισαν τις αρχές της, πολύ πριν ο Φωτεινός προτείνει τον όρο “Παιδεία του Βάθους”, συλλέγοντας και συνδέοντας τη γνώση αιώνων με τη δική του έρευνα. Κατά μία ευρεία έννοια, όποιος ερευνητής έχει προσφέρει

¹⁰ Διδάκτωρ ψυχιατρικής το Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης και διευθυντής του Burghölzli Asylum της Ζυρίχης, όπου ο Carl Jung ξεκίνησε την καριέρα του ως ψυχίατρος. (Pacifica, 2018)

κάποια γνώση σε σχέση με τη δόμηση μίας ολιστικής παιδείας, μπορεί να έχει συμβάλει στη δόμηση της “Παιδείας του Βάθους”. Άλλωστε, αυτή η παιδεία, σύμφωνα με τον Φωτεινό (1993α), ενυπάρχει μέσα στον κάθε άνθρωπο, καθώς συντίθεται από τη γνώση του εσωτερικού εαυτού και της κοσμικής γνώσης.

Ως ονομασία, λοιπόν, η “Παιδεία του Βάθους” σηματοδοτεί δύο στοιχεία: Με τον όρο “παιδεία” νοείται κάθε περίπτωση που εξελίσσει το άτομο και του δίνει εφόδια με στόχο την καλύτερευση της ζωής του. Με το όρο “βάθος” νοείται η εσωτερική γνώση για τον κόσμο και τον εαυτό (άνθρωπο). (Φωτεινός, 1993α)

Η κεντρική φιλοσοφία της “Παιδείας του Βάθους” βασίζεται στον μύθο του σπήλαιου του Πλάτωνα. Αλληγορικά, ο Πλάτωνας περιγράφει τους ανθρώπους περιορισμένους μέσα σε ένα σπήλαιο, αναγκασμένους να παρατηρούν μονάχα τις σκιές αντικειμένων που τους προβάλλονται. Κάποιος από αυτούς καταφέρνει να βγει από το σπήλαιο και να αντικρίσει την πραγματικότητα. Αρχικά τυφλώνεται και χρειάζεται χρόνο για να συνηθίσει τον νέο κόσμο που ανακαλύπτει και τις απεριόριστες δυνατότητες που του προσφέρονται. Έπειτα, καταλαβαίνει ότι έχει χρέος απέναντι σε αυτούς που είναι ακόμη μέσα στη σπηλιά και προσπαθεί να τους αφυπνίσει. Εκείνοι δεν καταλαβαίνουν τα όσα περιγράφει, καθώς είναι εντελώς ξένα για αυτούς. Έτσι, ελοχεύει ο κίνδυνος να τον απορρίψουν. Εκείνος, όμως, οφείλει να κάνει την προσπάθειά του παρά το οποιοδήποτε κόστος. (Σκουτερόπουλος, 2014 και Gross, 2003)

Παράλληλα, στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία ο Lionel Corbett¹¹, διδάσκων του πανεπιστημίου Pacifica Institute, ασχολήθηκε με την “Depth Psychology” και την “Depth Education” παραθέτοντας όμοιες αρχές, σκοπούς και φιλοσοφία της θεωρίας. (Erik, 2016)

1.2. Σκοπός της “Παιδείας του Βάθους”

Δύο είναι οι κύριοι σκοποί της. Ο ένας είναι μέσα από την παιδεία το άτομο να ανακαλύψει και να γνωρίσει το “βάθος” του εαυτού του. Το βάθος αυτό παρομοιάζεται από τον Φωτεινό σαν τον “βυθό της θάλασσας”. Η όψη της επιφάνειας δεν μπορεί να αντιληφθεί το πραγματικό βάθος που

¹¹ Ο ψυχίατρος υποστήριζε πως η “Depth Education” ενυπάρχει σε όλους και είναι αναγκαίο να εξασκείται από όλους τους ανθρώπους διότι όσο περισσότερο αυξάνεται η συνειδητότητα και η γνώση του εσωτερικού εαυτού, τόσο λιγότερη γίνεται η προβολή αυτού σε άλλους. Κατ’ επέκταση, αναπτύσσεται στο άτομο η ενσυναίσθηση και η κατανόηση. (Erik, 2016)

κρύβεται, ούτε τον πλούτο του βυθού. Προσομοιάζεται, δηλαδή, η γνωριμία με το συνειδητό και το υποσυνείδητο, το φάσμα όλων των δυνατοτήτων του ατόμου. Ταυτόχρονα, ο βυθός είναι ένας, δεν έχει όρια¹². Αντικατοπτρίζει τη ρίζα της ζωής. Μέσα από αυτό περνάει στον δεύτερο σκοπό, που είναι η βαθύτερη γνώση, συνειδητοποίηση και σύνδεση με το περιβάλλον, τον κόσμο και το σύμπαν. (Φωτεινός, 1993α)

Φανερόνεται, λοιπόν, το κυριότερο γνώρισμα της φιλοσοφίας, που είναι η σύνδεση του “αόρατου” με το “ορατό”, του υλικού κόσμου με τον πνευματικό κόσμο. Οι όροι “ορατό” και “αόρατο” χρησιμεύουν στην απόδοση της κατηγοριοποίησης που συμβαίνει αυτόματα λόγω των αισθήσεων. Ορατά είναι όσα γίνονται αντιληπτά από τις αισθήσεις μας ενώ αόρατα όσα ναι μεν υπάρχουν αλλά δεν γίνονται αντιληπτά από τις αισθήσεις μας¹³ (σκέψεις, συναισθήματα, ενέργεια). Είναι σημαντικό να κατανοηθεί ότι οι ανθρώπινες αισθήσεις δεν αποδίδουν παρά μόνο ένα μέρος της πραγματικότητας. Έπειτα, γίνεται αντιληπτό ότι ο κόσμος στον οποίο ζει ο άνθρωπος είναι πολύ ευρύτερος και διαθέτει πολύ περισσότερες ιδιαιτερότητες από ό,τι μπορεί να φανταστεί. (Φωτεινός, 1993α)

Συνεπώς, το “τι είναι η Παιδεία του Βάθους” είναι δύσκολο να εκφραστεί με λόγια, καθώς τα νοήματά της είναι έννοιες αφηρημένες. Για αυτό και είναι ευκολότερο να γίνει αντιληπτή μέσω των εικόνων και των παρομοιώσεων, και κατά συνέπεια της ποίησης, της λογοτεχνίας, που αναφέρθηκε παραπάνω. (Φωτεινός, 1993α)

Ο Πλάτωνας αντιλαμβανόμενος αυτήν τη δυσκολία έγραψε τον μύθο του σπηλαίου για να μπορέσει να αποδώσει όσο πιο πιστά γίνεται τα βαθύτερα νοήματα. Επιπλέον, υποστήριζε πως ο

¹² Η σύγχρονη ολογραφική θεωρία υποστηρίζει πως τα πάντα ενυπάρχουν σε όλα και κατ’ επέκταση όλα συνδέονται μεταξύ τους (όντα, πράγματα κλπ.) (Φωτεινός, 1993α). Η θεωρία είναι μεγάλη και ξεφεύγει από τον σκοπό της εργασίας, αξίζει όμως να ερευνηθεί από τον αναγνώστη. Ενδεικτικά αναφέρεται ένα παράδειγμα, μέσω παρομοίωσης: “(...) σε ένα ποτήρι κρασί από ένα βαρέλι βρίσκουμε - ξέρουμε - τα πάντα για όλο το κρασί του βαρελιού. Κι ο ειδικός, ο δοκιμαστής των κρασιών, από αυτό το ένα ποτήρι μπορεί να ξέρει τα πάντα για το κλήμα, το αμπέλι, το χώμα, την περιοχή από όπου προέρχεται αυτό το κρασί, το κλίμα της. Και μπορεί ακόμη να ξέρει αν ήταν καλή η χρονιά, αν έβρεξε όσο κι όποτε χρειαζόταν, αν η καλοκαιρία και η ζέστη ήταν κατάλληλες και μύρια όσα ακόμη. Τελικά, βήμα-βήμα, θα μπορούσε, ξεκινώντας από ένα ποτήρι κρασί, να γνωρίσει το Σύμπαν ολόκληρο.” (Φωτεινός, 1993α: 39)

¹³ Ένα καθημερινό παράδειγμα μίας απλής αόρατης έννοιας είναι το ηλεκτρικό ρεύμα: δεν γίνεται αντιληπτό από τις αισθήσεις μας άμεσα, ωστόσο γνωρίζουμε την ύπαρξή του μέσα από τα αποτελέσματά του - φωτισμός, θέρμανση κλπ.

άνθρωπος ζει σε έναν κόσμο ψευδαισθήσεων. Μάλιστα, η αντίληψη που έχει δημιουργηθεί για τον κόσμο είναι ελλιπής, αφού ερμηνεύεται μονάχα βάση των φυσικών αισθήσεων. Η αλήθεια στην ολότητά της μπορεί να ανακαλυφθεί μόνο μέσα από εσωτερική αναζήτηση, αφήνοντας πίσω τη λογική. Η πρώτη επαφή με την αλήθεια είναι εκτυφλωτική, όπως περιγράφει, και χρειάζεται χρόνο προσαρμογής. Όταν τελικά ο “φωτισμένος” άνθρωπος συνηθίσει την μετάβαση που έχει γίνει, επωφελείται από τη νέα φύση που ανακαλύπτει. Ωστόσο, συνειδητοποιεί ότι έχει ευθύνη απέναντι στους υπόλοιπους που δεν έχουν κάνει ακόμη τη μετάβαση. Οφείλει να τους αφυπνίσει και να τους βοηθήσει να εξελιχθούν, παρά το όποιο κόστος. (Σκουτερόπουλος, 2014)

1.3. Η αναζήτηση της αλήθειας

Μία ακόμη διαπίστωση που παρατηρείται από τον μύθο είναι αυτό που υποστηρίζει και ο Φωτεινός (1990): οι άνθρωποι “βλέπουν” μόνο όσα είναι έτοιμοι να δουν, να κατανοήσουν, δηλαδή να δεχθούν και να συνειδητοποιήσουν. Για αυτό και η κάθε ηλικία έχει τη δική της σοφία. (Φωτεινός, 1990)

Η πραγματική σοφία έγκειται στην συνεχή αναζήτηση της αλήθειας, η οποία αποδεικνύεται αέναη, ενώ η γνώση είναι άπειρη. Άρα, σοφός είναι αυτός που όσο περισσότερα γνωρίζει, αντιλαμβάνεται την άγνοιά του και συνεχίζει την αναζήτηση διά βίου, σύμφωνα με τον Σωκράτη. (Gross, 2003)

Η αναζήτηση της αλήθειας είναι ο σκοπός και το νόημα της ζωής του ανθρώπου, κατά τον Φωτεινό (1997).

Για τον Nietzsche (2006) το πραγματικό νόημα της παιδείας έγκειται στην ώθηση του ατόμου να αναζητήσει την πραγματική του ταυτότητα και να εκπληρώσει τον σκοπό του. Φυσικά, η παιδεία θα πρέπει να εξασφαλίζει την κοινωνικοποίηση του ανθρώπου και την εκμάθηση εκ μέρους αυτού όλων των μέσων που χρειάζεται για να αποκατασταθεί επαγγελματικά. Η πραγματική έννοια, όμως, της παιδείας είναι πολύ ανώτερη από το να προσφέρει την κάλυψη βασικών αναγκών τροφής, ένδυσης κλπ., γιατί ο άνθρωπος που έχει ως μοναδικό στόχο την ικανοποίηση μονάχα επιφανειακών αναγκών, δεν είναι ποτέ πλήρης και χάνεται στο εγώ του.

Επιπρόσθετα, για τον Αριστοτέλη η διαμόρφωση της μελλοντικής κοινωνίας είναι μέγιστη ευθύνη της παιδείας. (Τζωρτζόπουλος, 2011)

Άρα, η ύπαρξη της παιδείας και της εκπαίδευσης έχουν νόημα όταν ωθούν τον άνθρωπο να βρει τον σκοπό και το νόημα της ζωής, δημιουργώντας μία αρμονική κοινωνία.

Για να μπορέσει ο άνθρωπος να αντικρίσει την πραγματική αλήθεια που κρύβεται μέσα του, χρειάζεται μία παιδεία που δεν μοιάζει καθόλου με τη συμβατική. Αυτή είναι η “Παιδεία του Βάθους”, η οποία τον απελευθερώνει από τους περιορισμούς που θέτουν οι αισθήσεις και η λογική. (Φωτεινός, 1993α και Nietzsche, 2006)

Η αλήθεια είναι κρυμμένη μέσα στον άνθρωπο, στον εσωτερικό του κόσμο και αποκαλύπτεται όταν αυτός αφηθεί, κατά τον Φωτεινό (1993α). Επίσης, η ουσία έρχεται μέσα από τις αφαιρέσεις (Φωτεινός, 1993α).

Το ανθρώπινο σώμα έχει μέσα του αποθηκευμένες όλες τις πληροφορίες που χρειάζεται καθώς και ποια στιγμή τις χρειάζεται. Αυτές οι πληροφορίες δεν είναι εύκολα προσβάσιμες σήμερα, καθώς δεν υπάρχει σχετική προσέγγιση από την εκπαίδευση, μιας και είναι μία παραδοχή που παραβλέπεται. Οι σημερινές κοινωνικές κατασκευές δημιουργούν πεποιθήσεις, προκαταλήψεις και στερεοτυπικές αντιλήψεις που περιορίζουν τον άνθρωπο και τον υποβάλλουν σε πρότυπα και μοντέλα. Μονάχα όταν απαλλαχθεί από τις ξένες εικόνες που του δημιουργούν φίλτρα και συγκεκριμένες οπτικές, δηλαδή όταν συνειδητοποιήσει τι είναι πραγματικά δικό του γιατί πηγάζει από μέσα του και τι είναι κοινωνικά κατασκευασμένο, τότε μόνο μπορεί να έρθει σε επαφή με την αλήθεια και τον “ανώτερο” εαυτό του. (Φωτεινός, 1994)

Η “Παιδεία του Βάθους” έχει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι εκπαιδεύει το άτομο να βλέπει όλες τις αλήθειες και τις μνήμες για το σύμπαν. Υπάρχουν κρυμμένες μέσα στον καθένα και για να απελευθερωθούν πρέπει να εφαρμοστούν άλλες μέθοδοι από τις κοινές. Η λογική και η προσκόλληση στις αισθήσεις δεν βοηθάει. Αντίθετα, η διαίσθηση, η φαντασία και η ενόραση “ανοίγουν” μία ματιά σε αυτό το βαθύτερο πεδίο. (Φωτεινός, 1993α)

Το βάθος αυτό γίνεται αντιληπτό όταν παραμεριστεί για λίγο η λογική και η συνηθισμένη οπτική, για να εξασκηθούν με τον διαλογισμό, τη διαίσθηση, την ενόραση, τη φαντασία και το

όνειρο, ικανότητες που παραμελούνται λόγω της “κατάχρησης” των υλικών αισθήσεων. Καταστέλλοντας, λοιπόν, τις αισθήσεις και εξασκώντας τον διαλογισμό, “γίνεται μία βουτιά στο βυθό”. (Φωτεινός, 1993α)

1.4. Μεταφυσική

Μεταφυσική είναι η φιλοσοφική μελέτη με αντικείμενο την ανακάλυψη της πραγματικής φύσης των πραγμάτων, της ανακάλυψης του νοήματος, της δομής και των αρχών που διέπουν το σύμπαν. Με άλλα λόγια, αντικείμενό της είναι η “αναζήτηση της αλήθειας”. Ο όρος προέρχεται από τον τίτλο “Μετά Τα Φυσικά” που έγραψε ο Ανδρόνικος ο Ρόδιος από τα κείμενα που άφησε πίσω του ο Αριστοτέλης. Ονομάστηκε έτσι καθώς γράφτηκε έπειτα από τα “Φυσικά” του Αριστοτέλη. Ο όρος έκτοτε χρησιμοποιείται για μελέτες που υπερβαίνουν τα όρια του υλικού κόσμου και της κλασικής φυσικής, με σκοπό να προσεγγίσουν την ουσία ή τον πυρήνα μίας υποτιθέμενης απόλυτης πραγματικότητας, η οποία υπάρχει βαθύτερα από τα επιφανειακά φαινόμενα. (Wilshire *et al.*, 2000)

Παρατίθεται σκόπιμα ένα αντιπροσωπευτικό κομμάτι της θεώρησης του Αριστοτέλη, ώστε να αναδειχθεί η σύνδεση της μεταφυσικής με την “Παιδεία του Βάθους”: “*Αν δεν υπάρχει κάτι νοητό, πέρα από τα φαινόμενα (καθέκαστα), αλλά όλα ήταν αισθητά, δεν θα είχαμε επιστήμη για κανένα πράγμα, εκτός μονάχα αν λέει κανείς ότι η αίσθηση είναι η επιστήμη* (999β1).” (Κυριόπουλος, 2006: 173)

Για την ακρίβεια, η μεταφυσική αποτελεί ένα από τα κεντρικά σημεία της “Παιδείας του Βάθους”, καθώς στηρίζεται στις παραδοχές της. Η σημαντικότερη είναι ότι η πραγματικότητα αποτελείται από δύο μέρη, την ορατή ύλη μαζί με το αόρατο πνεύμα, όπως έχει ήδη αναφερθεί (Φωτεινός, 1993β). Καθώς οι αισθήσεις μας έχουν κατασκευάσει αυτήν την “ψευδή” εικόνα που θεωρείται ως πραγματικότητα¹⁴, ο φυσικός κόσμος είναι στην ουσία μία ανάκλαση του

¹⁴ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι οπτικές αυταπάτες (optical illusions). Ο Αριστοτέλης περιέγραψε την αυταπάτη του καταρράκτη, κατά την οποία όταν κάποιος παρατηρεί για μερικά λεπτά έναν καταρράκτη, έχει την εντύπωση ότι γειτονικά αντικείμενα φαίνεται να μετατοπίζονται προς τα πάνω. Από τον 19ο αιώνα και μετά πολλές οπτικές αυταπάτες έχουν περιγραφεί και εξηγηθεί με τη συνδρομή των επιστημών (φυσική, νευροεπιστήμες, ιατρική κλπ). “Κατά πάσα πιθανότητα ποτέ δεν θα είμαστε σε θέση να γυρίσουμε την πλάτη και να δούμε την αληθινή πραγματικότητα”. (Bach & Poloschek, 2006, σελ.2)

μεταφυσικού κόσμου, μία εικόνα που τον αντιπροσωπεύει (Φωτεινός, 1994). Έτσι, το “έξω” είναι ο αντικατοπτρισμός του μέσα (Φωτεινός, 1997).

Κατά τον Φωτεινό, είναι απαραίτητη μία παιδεία ενιαία, που θα αφορά τόσο το ορατό όσο και το αόρατο, που θα προσεγγίζει τον άνθρωπο και την κοσμική γνώση “ολιστικά”, γιατί μέσα από αυτήν ο άνθρωπος ολοκληρώνεται πραγματικά. Διαφορετικά, γνωρίζοντας και εξασκώντας συνειδητά μόνο μία όψη του, πχ. μόνο την ορατή, τότε αναπτύσσεται “μισός”. Αντίθετα, η συνειδητοποίηση της ενότητας του ορατού και αόρατου, η σύνδεση και σύνθεση των αντιθέτων¹⁵, σε συνδυασμό με τη συνειδητοποίηση πως όλα πηγάζουν από το εσωτερικό του ανθρώπου, επιφέρουν μία αίσθηση πληρότητας. (Φωτεινός, 1993α)

Πιο συγκεκριμένα, ο Φωτεινός διαχωρίζει τρία επίπεδα ύπαρξης στον άνθρωπο: το υλικό-σωματικό, το ψυχοδιανοητικό και το πνευματικό. Παρά το γεγονός ότι μόνο το πρώτο πεδίο μπορούν να αντιληφθούμε με τις αισθήσεις μας, δεν σημαίνει ότι τα υπόλοιπα δεν υφίστανται¹⁶. Καθώς, λοιπόν, υπάρχουν τρία επίπεδα που συνθέτουν τον άνθρωπο, θα έπρεπε να υπάρχει και μία ανάλογη παιδεία που να αναπτύσσει και να καλλιεργεί και τα τρία πεδία, όχι ξεχωριστά, αλλά ως *ενότητα*. (Φωτεινός, 1993α)

Συγκεκριμένα, κατατάσσει την άτυπη, άμορφη ή πολύ λεπτή ύλη ως πνεύμα ή ψυχή, τη λεπτή ύλη ή ενέργεια ως ψυχοδιανοητικό σώμα και την πυκνή ύλη ως σώμα (Φωτεινός, 1993α και Φωτεινός 1993β).

Με βάση την ύλη διακρίνει τρία “σώματα” στον άνθρωπο, που ενυπάρχουν ταυτόχρονα: φυσικό, ψυχοδιανοητικό και μεταφυσικό. Πρώτα καταναλώνεται η ανάπτυξη του φυσικού πεδίου και

¹⁵ Κατά τον Πλούταρχο, ο έρωτας είναι η πρώτη ευκαιρία του ανθρώπου να βιώσει το μεταφυσικό. Αυτό γιατί ενώνονται αυτά που φαίνονται αντίθετα. Ο διαχωρισμός ορίζει το φυσικό πεδίο, ενώ η ένωση το μεταφυσικό πεδίο (Φωτεινός, 1993β). Οπότε, η ένωση δύο συντρόφων βοηθάει στην ανάπτυξη της αυτογνωσίας τους, καθώς ολοκληρώνονται αυτογνωσιακά μέσω της ένωσής τους (Φωτεινός, 1990).

¹⁶ Όλα όσα υπάρχουν γύρω από τον άνθρωπο, πράγματα, όντα, περιβάλλον, ενέργεια, αέρας κλπ. εκφράζονται και εκδηλώνονται με ύλη, από την πιο λεπτή προς την πιο πυκνή. Οι συχνότητες στις οποίες δονούνται είναι διαφορετικές, ωστόσο κάθε συχνότητα καταλαμβάνει συγκεκριμένο χώρο. Το φάσμα των δονήσεων που αντιλαμβάνονται οι αισθήσεις μας είναι συγκεκριμένο, γι’ αυτό όσα δονούνται πέρα από τα όρια του φάσματος είναι “αόρατα”. (Φωτεινός, 1993β)

Η παραπάνω παραδοχή αποδεικνύεται πλέον με πολλά επιστημονικά μέσα, μετρήσεις και εργαλεία, τα οποία έχει προσφέρει η σύγχρονη επιστήμη (όπως συνέβη και κατά την πρόσφατη ανακάλυψη το 2014 - επίσημη ανακοίνωση 2016- σχετικά με την ανίχνευση των βαρυτικών κυμάτων (Abbott et al., 2016) και κυρίως η κβαντική μηχανική. Η παράθεση στοιχείων θα έβγαине εκτός του σκοπού της εργασίας, αλλά σημειώνεται σκόπιμα, καθώς θεωρείται από τον ερευνητή ένα ενδιαφέρον θέμα που αξίζει να ερευνηθεί.

έπειτα του μεταφυσικού, δηλαδή το τρίτο αναπτύσσεται τελευταίο στον άνθρωπο. Ωστόσο, είναι ωφέλιμο, να αναπτύσσονται όλα παράλληλα σταδιακά από μικρή ηλικία και καθόλη τη διάρκεια της ζωής. Η “Παιδεία του Βάθους” στοχεύει στην αυτοπραγμάτωση και των τριών σωμάτων. (Φωτεινός, 1993β)

Η παιδεία που προτείνει ο Πλάτωνας είναι ικανή να καλλιεργήσει στον άνθρωπο το σώμα, το νου αλλά και την ψυχή, προκειμένου να βάλει τις βάσεις για την κοινωνία που ονειρεύεται. (Σκουτερόπουλος, 2014)

Πολλά νοήματα της μεταφυσικής μπορούν να εκφραστούν καλύτερα μέσω συμβόλων και εικόνων. Έτσι, η ποίηση και η λογοτεχνική έκφραση, είναι και πάλι ένας τρόπος να αποτυπωθούν και να μεταδοθούν όλες αυτές οι μεγάλες αλήθειες, καθώς γίνονται πιο κατανοητές και πιο προσιτές. (Φωτεινός, 1994).

Το ίδιο συμβαίνει και με την τέχνη της ζωγραφικής ή της γλυπτικής όπως έχουν αποδείξει και οι νευροεπιστήμες, που αποδέχονται την άποψη ότι η τέχνη έχει την ικανότητα να κάνει τα πράγματα πιο “πραγματικά”, αφαιρώντας τα περιττά και τονίζοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματά τους όπως επίσης και ότι η τέχνη είναι ένας ακόμη δρόμος για τη γνώση (Battaglia *et al.*, 2011; Ramachandran & Hirstein, 1999; Zeki 2002; Ντινόπουλος, 2008).

1.5. Συμβολισμός

Θα περίμενε κανείς ότι η παιδεία που περιγράφεται θα δίδασκε κάτι καινούριο. Αντιθέτως, η κοσμική γνώση υπάρχει μέσα στον άνθρωπο· δεν ξεχνιέται, δεν εξηγείται με τη λογική και πρέπει να ανακαλυφθεί. (Φωτεινός, 1994)

Τα μηνύματα αυτής της γνώσης έρχονται συνήθως με συμβολικές εικόνες. Αυτές είναι μοναδικές για το κάθε άτομο και μόνο το ίδιο το άτομο μπορεί να τις ερμηνεύσει για τον εαυτό του. Η διαδικασία αυτή φυσικά χρειάζεται εξάσκηση και καθοδήγηση, ταυτόχρονα με προσωπική προσπάθεια και έργο. Πέρα από τις συμβολικές εικόνες και τα σύμβολα, υπάρχουν τα αρχέτυπα¹⁷ που μπορεί να φανερωθούν. (Φωτεινός, 1993α)

¹⁷ Τα αρχέτυπα είναι αρχέγονοι βασικοί συμβολισμοί, μεγάλης εμβέλειας, που έχουν συγκεκριμένη σημασία. Ενδεικτικά αναφέρονται τα αρχέτυπα του “πατέρα” και της “μάννας”, όπου η μάνα είναι η πηγή της δημιουργίας, η γη, ενώ ο πατέρας είναι η μορφή που προστατεύει τη μητέρα, ο ουρανός. (Φωτεινός,

Πολλά ζητήματα και θεωρήσεις στην “Παιδεία του Βάθους” δεν μπορούν να περιγραφούν και να εξηγηθούν με λόγια. Για την απόδοσή τους χρησιμοποιούνται σύμβολα και εικόνες, τα οποία το κάθε άτομο δημιουργεί και αποκωδικοποιεί. Είναι ξεχωριστά και μοναδικά για το κάθε άτομο, και μόνο το ίδιο μπορεί να τα αισθανθεί και να τα βιώσει. Το να τα μεταδώσει είναι σχεδόν αδύνατο. (Φωτεινός, 1993α)

Το σύμβολο κατακτιέται με την αποκάλυψη¹⁸ κι όχι με τη λογική. Αποτελεί ένα φυσικό στοιχείο που οδηγεί τον άνθρωπο στο μεταφυσικό, καθώς αντιπροσωπεύει και αντικατοπτρίζει κάτι που είναι αόρατο. (Φωτεινός, 1994)

Η παιδεία που περιγράφει ο Μπαρμπαδήμος (2015) έχει το χαρακτηριστικό να “ανοίγει” τα μάτια του ατόμου, δίνοντάς του τη δυνατότητα να κοιτάζει πίσω από κάθε εικόνα και να αναγνωρίζει τον συμβολισμό της. Να ανακαλύπτει, δηλαδή, την πραγματική έννοια και ουσία της κάθε εικόνας γύρω του. Παράλληλα, συνειδητοποιώντας τη δική του ουσία ανάμεσα στους άλλους, αναπτύσσει και συλλογική ευθύνη. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

1.6. Σύνδεση με τη φύση – φυσικότητα

Οι συμβολισμοί, συνεπώς, εξυπηρετούν στην κατανόηση και τη βίωση βαθύτερων εννοιών που ενυπάρχουν στον άνθρωπο από τη φύση του. Οι σημερινές κοινωνικές κατασκευές αναγκάζουν τον άνθρωπο να δρα παρά τη φύση του και να προσαρμόζεται σε επιβαλλόμενα μοντέλα που απέχουν πολύ από τη φύση του, όπως προαναφέρθηκε. Η αλήθεια, όμως, το σωστό και η ουσία κρύβονται μέσα του και μπορεί να τις προσεγγίσει εξασκώντας τον συμβολισμό. Έτσι,

1993α)

¹⁸ Όπως αναφέρει η Μπιτσάνη (2013, σελ.40-41) “οι λεγόμενες «αποκαλύψεις» είναι δυνατόν να ενταχθούν στις «εκστατικές ή υπερβατικές εμπειρίες», οι οποίες γίνονται αντικείμενο μελέτης από ψυχολόγους, πράγμα που σημαίνει ότι οι πιο παλιές αναφορές που αφορούσαν σε «υπερφυσικές αποκαλύψεις» δεν είναι στην πραγματικότητα παρά απόλυτα φυσιολογικές, ανθρώπινες εκστατικές εμπειρίες που μπορούν να διερευνηθούν σήμερα με ευκολία (Maslow, 1994: 46-47). Έτσι ενδέχεται να εξετάζεται η θρησκεία ως μέρος της επιστήμης και όχι σαν κάτι που την αποκλείει και είναι ξένη προς αυτή. Οι «εκστατικές ή υπερβατικές εμπειρίες», εξάλλου, αποτελούν πρότυπο θρησκευτικής αποκάλυψης και έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στην ιστορία των θρησκειών. Από τη στιγμή όμως που οι εκστατικές αυτές εμπειρίες είναι μέρος του φυσικού κόσμου και άρα μπορούν να ερευνηθούν επιστημονικά, όσο αυξάνεται η γνώση μας για αυτές, τόσο είναι πιθανό ότι θα καταλάβουμε καλύτερα τις μεγάλες «αποκαλύψεις», πάνω στις οποίες θεμελιώνονται οι ανώτερες θρησκείες. Ενδέχεται όμως κάθε άτομο που βιώνει εκστατικές εμπειρίες να δημιουργεί τη δική του ατομική θρησκεία, με προσωπικά σύμβολα και ατομικούς μύθους που χαρακτηρίζουν τη δική του ιδιοσυγκρασία”.

ανακαλώντας αυτά που ήδη “γνωρίζει”, έρχεται σε επαφή με τη φύση του. Το επόμενο βήμα είναι η σύνδεση αυτών με το εξωτερικό του περιβάλλον, και η συνειδητοποίηση ότι αποτελεί κομμάτι του. Δεν είναι μόνος του και ξεχωριστός από το περιβάλλον, αλλά ενυπάρχει σε αυτό¹⁹. (Φωτεινός, 1994)

Μόνο όταν ο άνθρωπος δείχνει σεβασμό προς τη φύση του μπορεί πραγματικά να αναπτύξει όλα τα ταλέντα και τις κλίσεις του ευχάριστα και χωρίς πίεση. Αν αντιθέτως προσπαθήσει να προσαρμόσει τη φύση του σε κάτι που δεν είναι, πιθανόν θα αποτύχει ή θα πιεστεί υπερβολικά. (Φωτεινός, 1993α)

Ο άνθρωπος πρέπει να συνειδητοποιήσει την αλληλεπίδραση και την ένωση που έχει με τα πάντα γύρω του²⁰. Είναι κομμάτι ενός ευρύτερου συστήματος. Οι δικές του πράξεις δεν είναι ακριβώς η αιτία των αποτελεσμάτων που βλέπει. Η πραγματική αιτία είναι οι δυνάμεις που συνθέτουν την ισορροπία του κόσμου. Όταν αυτές διαταράσσονται, εμφανίζονται αποτελέσματα.

¹⁹ Η θεώρηση αυτή γίνεται καλύτερα αντιληπτή με τη χρήση του συμβολισμού του βυθού: Ο άνθρωπος βουτώντας όλο και βαθύτερα ανακαλύπτει όλο και περισσότερα για την σύσταση του βυθού. Βλέπει πράγματα που δεν είχε αντικρίσει ξανά (θαλάσσια όντα κλπ.), μη έχοντας προηγούμενη εικόνα, άρα και μέτρο σύγκρισης, τα εκλαμβάνει όλα ως φυσικά. Αναγνωρίζει την αρμονία, το ιδανικό, την ομορφιά χωρίς καλούπια. Αναγνωρίζει πως όλα έχουν λόγο ύπαρξης και σκοπό. Τα ψάρια κυνηγούν για να τραφούν. Ο καρχαρίας κυνηγάει γιατί είναι στη φύση του, γιατί πρέπει να τραφεί. Όλα είναι απαραίτητα και όλα είναι φυσικά· έτσι τα έχει φτιάξει η φύση. Συνεπώς, ο άνθρωπος προστατεύεται από τον καρχαρία, χωρίς να τον χαρακτηρίζει ως “κακό”, γιατί αντιλαμβάνεται τη φύση του. (Φωτεινός, 1993α)
Αναγκαιότητες εμφανίζονται σε πολλές πτυχές της ζωής του ανθρώπου, όπως ο έρωτας, η γέννηση, ο θάνατος. Όταν υπακούει σε αυτές τις αναγκαιότητες και τις βιώνει ολοκληρωτικά χωρίς αντίσταση, δεν υπάρχει πόνος. Πόνος προέρχεται από την αντίσταση σε αυτές, πχ. οι ανασφάλειες ενός ερωτευμένου νέου τον εμποδίζουν από το να αναγνωρίσει το πραγματικό πλαίσιο. Για την αναγνώριση, ωστόσο, των πραγματικών αναγκαιοτήτων, απαιτείται γνώση. Αυτή η γνώση προέρχεται από την αφύπνιση, από τη συνειδητοποίηση του συλλογικού ασυνείδητου. Η μέθοδος φυσικά είναι βιωματική. (Φωτεινός, 1993β)
Η αναγκαιότητα ενός γεγονότος, με άλλα λόγια αναγνωρίζεται από ένα άτομο όταν δει τη σύνδεση με το δικό του γίνεσθαι. Η υπακοή σε αυτό έρχεται με φυσικό τρόπο και ως αποτέλεσμα νιώθει ικανοποίηση. (Φωτεινός, 1993β)

²⁰ Η αλληλεπίδραση μπορεί ακόμα να περιγραφεί χαρακτηριστικά με το φαινόμενο της πεταλούδας (butterfly effect), το οποίο στην ουσία περιγράφει το πόσο απρόβλεπτη είναι η συμπεριφορά ενός χαώδους συστήματος σε βάθος χρόνου. Μια μικρή δράση όπως το πέταγμα μιας πεταλούδας μπορεί να προκαλέσει ένα μεγάλο αποτέλεσμα σε βάθος χρόνου σε άλλο χώρο. Βέβαια, το αν η πεταλούδα στη Βραζιλία κινώντας τα φτερά της μπορεί να προκαλέσει έναν τυφώνα στο Τέξας εξαρτάται όχι μόνο από την δράση αυτή καθεαυτή της πεταλούδας αλλά και από την ακριβή χρονική στιγμή που αυτό θα συμβεί, η οποία στιγμή όμως είναι αδύνατον να προβλεφθεί. Εν τούτοις, και η δράση της πεταλούδας είναι απαραίτητη και ο συγκεκριμένος χρόνος μέσα στον οποίο θα συμβεί η δράση αυτή. Η νέα θεώρηση των επιστημών υποδεικνύει ότι η αστάθεια, η ευαισθησία και το απρόβλεπτο υπάρχει πίσω από μεγάλο αριθμό (αν όχι των περισσότερων) φαινομένων που εμφανίζονται σε μακροσκοπικά χρονικά διαστήματα και κλίμακες χώρου- κλίμακες της καθημερινής μας εμπειρίας. (Nicolis & Nikolis, 2009)

Ο άνθρωπος απλά διαταράσσει αυτήν την ισορροπία και οι δυνάμεις για να ισορροπήσουν ξανά, εμφανίζουν αποτελέσματα, γεγονότα. Έτσι, καθώς οι πράξεις του επηρεάζουν το σύστημα άμεσα, έχει ευθύνη απέναντί του. Οι δράσεις του θα πρέπει να αποβλέπουν στο ευρύτερο καλό, να σέβονται την ύπαρξη των υπόλοιπων όντων και του περιβάλλοντος. (Φωτεινός, 1994)

Η επαφή με τη φύση και γενικότερα ο σεβασμός της φύσης κάθε όντος θα έπρεπε να είναι αναπόσπαστο κομμάτι αυτή της παιδείας, για τον Nietzsche. Μέσα από την παρατήρηση το άτομο μαθαίνει να αποσυμβολίζει τον κόσμο που τον περιβάλλει, να κάνει συνάψεις και να κατανοεί περισσότερο τον εαυτό του και την ολότητα στην οποία ανήκει. Έχει, έτσι, τη δυνατότητα να κρατάει για πάντα ένα κομμάτι μέσα του από την παιδική του ηλικία (το παιδί μέσα του), το οποίο του προσφέρει κατανόηση, γαλήνη και αρμονία. (Nietzsche, 2006)

2. Πώς εντάσσεται η “Παιδεία του Βάθους” στην εκπαίδευση

Η “Παιδεία του Βάθους” ξεκλειδώνει τη γνώση που υπάρχει μέσα στο άτομο, σχετικά με την εξέλιξη και με τον σκοπό του, με την πραγματική του φύση. Χρειάζεται εκπαίδευση, παρόλο που η πληροφορία υπάρχει ήδη μέσα στο άτομο, καθώς ο άνθρωπος εξάσκησε για πολλά χρόνια μόνο τη λογική και αποκόπηκε από το σύνολο και από τη φύση του, άρα και από ένα κομμάτι του εαυτού του. Αυτό το κομμάτι είναι κρυμμένο και μπορεί να αποκαλυφθεί με την κατάλληλη καθοδήγηση και αρκετή εξάσκηση. Συνεπώς, η εκπαίδευση αυτή θα βοηθήσει τον άνθρωπο να ξεκλειδώσει και να ανακαλύψει από την αρχή όσα ήδη ξέρει. (Φωτεινός, 1993β)

Σε αυτήν την εκπαίδευση είναι απαραίτητη η καλλιέργεια του νου σε μεταφυσικά πεδία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι εξίσου απαραίτητη η πρακτική εκπαίδευση και οι γνώσεις γύρω από τον υλικό κόσμο. Είναι δύο κατευθύνσεις που πρέπει να συνυπάρχουν και να αλληλοσυμπληρώνονται. (Nietzsche, 2006)

2.1. Στόχοι

Η ολιστική εκπαίδευση που προτείνει η “Παιδεία του Βάθους” στοχεύει στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, στοχεύει στην ανάπτυξη όλων των διαστάσεων του ανθρώπου, δηλαδή την σωματική, την ψυχοδιανοητική και την πνευματική-μεταφυσική. (Φωτεινός, 1994)

Παράλληλα, στην συγκεκριμένη εκπαίδευση η ολοκλήρωση του ανθρώπου υποδεικνύει μία ρευστή προσωπικότητα, εννοώντας έναν άνθρωπο ανοιχτόμυαλο που δεν έχει παγιωμένες αντιλήψεις, αλλά αντιθέτως αμφιβάλλει διαρκώς και ερευνά, δεν μένει σταθερός, προσαρμόζεται στην εκάστοτε κατάσταση, μαθαίνει από αυτήν και εξελίσσεται. Συνεπώς, η εκπαίδευση αυτή στοχεύει στην πολύπλευρη ανάπτυξη του ανθρώπου και στην μετάδοση εφοδίων, μεθόδων και εργαλείων για την αυτόνομη αναζήτησή του. (Φωτεινός, 1997)

Ένα από τα κυριότερα “εργαλεία” που στοχεύει να μεταδώσει είναι η κριτική σκέψη. Η κριτική σκέψη και η αμφισβήτηση όλων, θεωρούνταν απαραίτητο εργαλείο για τον ελεύθερο άνθρωπο²¹ από τον Σωκράτη. Υποστήριζε πως ακόμη και μία φαινομενικά αξιόπιστη πηγή, πρέπει να ελεγχθεί ως προς την εγκυρότητά της. Ταυτόχρονα, πρέπει να αξιολογηθεί εάν ταιριάζει στη συγκεκριμένη περίπτωση, εξυπηρετεί όντως την έρευνα, ταιριάζει με τον χαρακτήρα του ερευνητή και συμφωνεί με τους στόχους του. (Gross, 2003)

Απαραίτητη χαρακτηρίζεται η κριτική σκέψη, καθώς εξυπηρετεί στην αξιολόγηση της αξιοπιστίας των πληροφοριών που λαμβάνει ο άνθρωπος, στην αντικειμενικότερη όψη μίας περίπτωσης, στην αντικειμενικότερη ερμηνεία των γεγονότων και άρα στην εγκυρότερη αναζήτηση της αλήθειας. Παράλληλα, είναι απαραίτητη για την άμυνα κατά της χειραγώγησης.

Όλοι οι κοινωνικοί φορείς (γονείς²², δάσκαλοι, ιερείς, προϊστάμενοι, γιατροί, αξιωματικοί, κυβερνήτες) είναι εκπαιδευτές καθώς συμβάλουν στην παιδεία των ατόμων και στη διαμόρφωση του χαρακτήρα τους. Εκείνοι ευθύνονται κυρίως για τη δημιουργία πεποιθήσεων, προκαταλήψεων, και γενικότερα φίλτρων με βάση τα οποία ερμηνεύεται η πραγματικότητα και η κοινωνική ζωή. Πολλές φορές γίνονται, μάλιστα, υπαίτιοι χειραγώγησης των ατόμων²³. Καθώς η ζωή του ανθρώπου “ποτίζεται” από τη γέννησή του από την επιρροή τους, είναι αδύνατον να μείνει ανεπηρέαστος. Χρέος και στόχος της εκπαίδευσης είναι να φωτίσει αυτή τη διαδικασία, ώστε να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τι είναι πραγματικά δικό τους στον τρόπο σκέψης και τι είναι κοινωνικά κατασκευασμένο. (Φωτεινός, 1997)

²¹ Κατ’ επέκταση, ο Σωκράτης υποστήριζε πως η αμφισβήτηση της εξουσίας, η ανοικτή διαφωνία και η ελευθερία του λόγου είναι απαραίτητα χαρακτηριστικά αρχικά για έναν υγιή άνθρωπο, κι έπειτα για μία υγιή κοινωνία. (Gross, 2003)

²² Σύμφωνα με τον Ζαχαριάδη (2018) στην πλειοψηφία τους οι Έλληνες αργούν να ωριμάσουν καθώς διατηρούν σχέσεις εξάρτησης με τους γονείς τους. Σε αυτό οφείλεται η ασφυκτική ανάθρεψη των παιδιών από μικρή ηλικία και τα πρότυπα σχέσεων που προβάλλονται από την οικογένεια. Οι σχέσεις εξάρτησης με τους γονείς μπορούν να οδηγήσουν μέχρι και σε κατάθλιψη. Το φαινόμενο αυτό διαιωνίζεται καθώς η μία γενιά το μεταλαμπαδεύει στην επόμενη.

²³ Ένα σοκαριστικό παράδειγμα για το πόσο χειραγωγήσιμος είναι ο ανθρώπινος εγκέφαλος και πόσο τελικά αναξιόπιστος είναι, αποτελεί η έρευνα των Shaw J. και Porter S. (2015). Η έρευνα απέδειξε πως είναι δυνατόν να πλαστούν μέχρι και ψεύτικες μνήμες σε ένα άτομο, σε σημείο να πιστεύει ότι έχει διαπράξει ένα σοβαρό έγκλημα στο παρελθόν του - όλο αυτό μέσα στη διαδικασία τριών μόνο συνεντεύξεων από ειδικούς ψυχολόγους. Διακρίνεται μέσα από την έρευνα η μεγάλη προσαρμοστικότητα και ελαστικότητα της μνήμης και άρα η αναξιόπιστία και η ευκολοπιστία του ανθρώπινου νου. (Shaw *et al.*, 2015)

Συνοπτικά, από τα παραπάνω ο Φωτεινός (1993α) καταλήγει ότι ένας πολύ σημαντικός στόχος της εκπαίδευσης είναι η δημιουργία αυτόνομων και αυτόβουλων ατόμων, δηλαδή ατόμων που γνωρίζουν τον εαυτό τους, είναι απαλλαγμένοι από περιοριστικές πεποιθήσεις και αναλαμβάνουν την ευθύνη του εαυτού τους για προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη. Ο Μπαρμπαδήμος (2015) συμπληρώνει ότι τα αυτόβουλα άτομα διαμορφώνουν τον εσωτερικό τους κόσμο κι αποκτούν όχι μόνο εσωτερική συνείδηση, αλλά και ευθύνη.

Επόμενος στόχος για την εκπαίδευση είναι η δημιουργία ενάρετων και ενεργών πολιτών. Αποτελεί μέγα χρέος της εκπαίδευσης κατά τον Αριστοτέλη και επιτυγχάνεται στοχεύοντας ειδικότερα στον “εθισμό” των ατόμων στο καλό και στην ηθική συμπεριφορά, δηλαδή να σκέφτονται και να πράττουν ηθικά²⁴. Να διευκρινιστεί ότι η άσκηση και ο εθισμός μπορούν να είναι είτε θετικά είτε αρνητικά²⁵. Όλα εξαρτώνται από την ανθρώπινη διαχείριση. (Τζωρτζόπουλος, 2011)

Έπειτα, η συγκεκριμένη εκπαίδευση στοχεύει στο να ωθήσει τα άτομα στη συνειδητοποίηση του εαυτού και της θέσης του στο σύνολο, ώστε να αποκτήσουν μία ωφέλιμη συλλογική συνείδηση. Σύμφωνα με αυτήν, το άτομο θα αναλαμβάνει *“συνειδητά την θέση ευθύνης του μέσα στο σύνολο, όπου αντί να κυνηγάει το προσωπικό κέρδος, να απολαμβάνει την συμμετοχή του μέσα στο κοινωνικό κέρδος”* (Μπαρμπαδήμος, 2015, σελ.86). Η πολυμορφία είναι δεδομένη, στόχος είναι μέσα από αυτή να αναδειχθεί η ενότητα. Στη συνέχεια δημιουργείται γόνιμο έδαφος για σύνθεση αντιλήψεων με σεβασμό της κάθε διαφορετικής αντίληψης. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

²⁴ Κατά τον Αριστοτέλη, υπάρχουν δύο ειδών αρετές, οι οποίες είναι και οι δύο επίκτητες. Η μία είναι η διανοητική, που σχετίζεται με το νου, χρειάζεται χρόνο και πείρα για να εξελιχθεί και διαμορφώνεται μέσω εκπαίδευσης. Η άλλη είναι η ηθική, που σχετίζεται με το συναίσθημα, αποκτάται με τη συνήθεια και τον εθισμό. (Τζωρτζόπουλος, 2011)

Η μάθηση της αρετής επιτυγχάνεται μέσω της άσκησης, που προηγείται της εκμάθησης. Για την απόκτηση οποιασδήποτε αρετής χρειάζεται ενεργοποίηση, ανάπτυξη της δραστηριότητας που θα ενεργοποιεί τη μια ή την άλλη αρετή. Δεν αρκεί, δηλαδή, μία εμπειρία ή γνώμη του κοινού νου. (Τζωρτζόπουλος, 2011)

²⁵ Ο Bandura μέσα από τις έρευνές του (1977; 1978; 1986) έδωσε σημαντικά αποτελέσματα στη συμπεριφοριστική θεωρία, και συγκεκριμένα στη θεωρία της κοινωνικής μάθησης. Αυτά τα αποτελέσματα παρουσιάζουν, συνοπτικά, το γεγονός ότι ο άνθρωπος μαθαίνει ένα μεγάλο κομμάτι της κοινωνικής του συμπεριφοράς μέσω της παρατήρησης του περιβάλλοντος και των γύρω του. Η μίμηση είναι ένα χαρακτηριστικό απότοκο αυτής της μάθησης. Ιδιαίτερη αναφορά υπήρχε στο γεγονός ότι τα παιδιά μαθαίνουν να είναι βίαια και επιθετικά μέσω μίας διαδικασίας μοντελοποίησης συμπεριφορών.

Μέσα σε όλα αυτά, είναι ιδιαίτερης σημασίας η διδασκαλία του μέτρου και η αποφυγή των υπερβολών, όπως υποστήριζε και ο Πλάτωνας (Σκουτερόπουλος, 2014). Να διευκρινιστεί ότι όπως ο κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός και ιδιαίτερος, έτσι και το μέτρο του κάθε ανθρώπου είναι διαφορετικό από των άλλων (Φωτεινός, 1993α).

2.2. Σε ποιους απευθύνεται

Οι συγγραφείς που υποστηρίζουν την εκπαίδευση με βάση τη φιλοσοφία της “Παιδεία του Βάθους”, υποστηρίζουν πως αυτή θα πρέπει να απευθύνεται σε όλους και να μην αποκλείει κανέναν. Να μην είναι μόνο για τους λίγους και εκλεκτούς με ελιτίστικα πρότυπα. Σε όλους πρέπει να δίνεται η δυνατότητα για μόρφωση και προσωπική ανάπτυξη. (Nietzsche, 2006; Φωτεινός, 1994)

2.3. Μέθοδος – Αυτογνωσία

Η κύρια μέθοδος που χρησιμοποιεί η περιγραφόμενη εκπαίδευση είναι η αυτογνωσία. (Φωτεινός, 1993β)

Προκειμένου ο άνθρωπος να ζήσει με συνέπεια και αυθεντικότητα, είναι απαραίτητη η αυτογνωσία κατά τον Σωκράτη²⁶. Η επίγνωση των ικανοτήτων και των ελαττωμάτων του, γλιτώνουν από πιθανά λάθη και βοηθούν στην αποτελεσματικότερη κάλυψη των αναγκών του. Κατανοώντας τη σύνθεσή του, έχει τα μέσα να κατανοήσει σταδιακά τους υπόλοιπους γύρω του, καθώς και τον κόσμο που τον περιβάλλει. Βαθιές έννοιες όπως η φιλία, η αγάπη, η δικαιοσύνη, αρχίζουν και αποκτούν νόημα. (Gross, 2003)

Ακόμη, το άτομο ανακαλύπτοντας τον εαυτό του, διαμορφώνει τον χαρακτήρα και την ταυτότητά του. Μόνο ένα άτομο που αποκτά ταυτότητα μέσα από την αυτογνωσία είναι

²⁶ Ο Σωκράτης, αν και δεν είπε ο ίδιος το “γνώθι σαυτόν”, το θεωρούσε εξαιρετικό ρητό. Στα Απομνημονεύματα του Ξενοφώντα (στο Δ βιβλίο) υπάρχει ο διάλογος του Σωκράτη με τον Ευρυδήμο, όπου ο Σωκράτης ρωτά αν ο Ευρυδήμος είδε το ρητό “γνώθι σαυτόν” στον ναό του Μαντείου των Δελφών. “4.2.24 και ὁ Σωκράτης, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε· εἰς Δελφοὺς δὲ ἤδη πρόποτε ἀφίκου; καὶ δὶς γε νῆ Δί’, ἔφη. κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναῷ που γεγραμμένον τὸ γνῶθι σαυτόν; ἔγωγε.” Και στο 4.2.26 “ὅτι διὰ μὲν τὸ εἰδέναι ἑαυτοὺς πλεῖστα ἀγαθὰ πάσχουσιν ἄνθρωποι, διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαιἑαυτῶν πλεῖστα κακά; οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ἑαυτοὺς τὰ τε ἐπιτήδεια ἑαυτοῖς ἴσασι καὶ διαγιγνώσκουσιν ἅ τεδύνανται καὶ ἅ μὴ.” (Greek Texts & Translations, [χ.χ.]

πραγματικά ελεύθερο. Έχει ελεύθερη σκέψη και ικανότητα στοχασμού, καθώς οπλίζεται με κριτική ικανότητα, μέσω της εκπαίδευσής του. Αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεών του, παίρνει πρωτοβουλίες, και δεν μπορεί να χειραγωγηθεί ή/και να περιοριστεί. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

Όταν το άτομο απαλλαγεί πραγματικά από προκαταλήψεις, τότε είναι ανοιχτό να συζητήσει με τον συνομιλητή του, όχι με σκοπό να τον κρίνει ή να επιβληθεί, αλλά να μάθει από τη διαφωνία των απόψεων, και να ωφεληθεί πραγματικά. Ο διάλογος εξελίσσει τους ανθρώπους, καθώς βοηθάει στην ανακάλυψη της αλήθειας που κρύβεται μέσα στις εσωτερικές σκέψεις των συνομιλούντων ατόμων. Μάλιστα, κατά τον Σωκράτη, “η γνώση δεν έρχεται από τη διδασκαλία, αλλά από τις ερωτήσεις” (Gross, 2003, σελ.102). Κάθε μέλος έχει οφέλη, είτε εκφράζει μία άποψη, είτε ακούγοντας μία. Εκφράζοντας μία άποψη και μέσα από τη διαλλακτική, το άτομο έχει τη δυνατότητα να συνειδητοποιήσει βαθύτερα και να ξεκαθαρίσει τις θέσεις του. Μπαίνοντας στη διαδικασία να διατυπώσει μία άποψη, ταυτόχρονα συνειδητοποιεί καλύτερα τη δική του θέση. Ακούγοντας, από την άλλη, έχει τη δυνατότητα να εμπλουτιστεί η γνώμη του. (Gross, 2003)

Ένα από τα κυριότερα μαθήματα που αποκτά κανείς από την αυτογνωσία, είναι αυτό που υποστήριζε ο Dostojevskij (2012) να φτάσει κάποιος στο σημείο να μη λέει ψέματα στον εαυτό του. Γιατί όταν κάποιος λέει ψέματα στον εαυτό του, σταδιακά πείθεται από το ψέμα του και το θεωρεί πραγματικότητα. Έτσι, οδηγείται στο να μην αναγνωρίζει καμία αλήθεια, τόσο στον εαυτό του όσο και στους άλλους, με αποτέλεσμα να χάνει πάσα αυτοεκτίμηση και εκτίμηση για τους άλλους.

Αυτή η παραδοχή μπορεί να επεκταθεί στο γενικότερο επίπεδο της πλάνης των αισθήσεων και των πεποιθήσεων. Όταν ένα άτομο ζει μέσα στην πλάνη αυτή, δεν έχει επαφή με την πραγματικότητα. Ωστόσο, δική του επιλογή είναι να αλλάξει τα δεδομένα.

Η ευτυχία, η αίσθηση πληρότητας και σιγουριάς είναι ακόμη κάποια αποτελέσματα της αυτογνωσίας, σύμφωνα με το Φωτεινό (1994). Ειδικότερα, αυτά επέρχονται όταν ο άνθρωπος ανακαλύψει τις πραγματικές του ανάγκες, ελλείψεις και κίνητρα. Επίσης, γνωρίζει μεθόδους για να στοχοθετεί και να πετυχαίνει, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να απολαμβάνει τα κατορθώματά του

και να νιώθει ευγνωμοσύνη. Αυτό είναι πολύ σημαντικό γεγονός που έχει ανάγκη ο άνθρωπος, καθώς οι περισσότεροι άνθρωποι όταν προσμονούν ή κοπιάζουν πολύ για μία επιθυμία τους, όταν τελικά πραγματοποιείται δεν μπορούν να την απολαύσουν. Αντιθέτως, νιώθουν ενοχές, απογοήτευση και δυστυχία, σύμφωνα με τον Freud (Brett, 2016).

Η αναζήτηση της αλήθειας είναι που δίνει νόημα στη ζωή όπως έχει ήδη αναφερθεί. Ωστόσο, όσο περισσότερα γνωρίζει κι ανακαλύπτει ο άνθρωπος, δεν σημαίνει ότι τον κάνουν απαραίτητα πιο ευτυχή. Η αυτογνωσία είναι δύσκολη και επίπονη πολλές φορές, καθώς οδηγεί σε εμπόδια και δοκιμασίες που πρέπει να ξεπεραστούν ώστε να υπάρξει εξέλιξη. Είναι σαν την ανέλιξη σε ένα επόμενο επίπεδο²⁷. Το γνώσιμο επίπεδο, λόγω της οικειότητας και της συνήθειας, δεν είναι εύκολο να αποχωριστεί και να αφηθεί. Έτσι, ο άνθρωπος για να το ξεπεράσει βιώνει ένα μικρό “θάνατο” μέσα του καθώς συνειδητοποιεί τη θέση του και “ανεβαίνει” στην αμέσως ανώτερη. Η συνειδητοποίηση πονάει και απαιτεί πίεση, αλλά αξίζει. Για τον Σωκράτη αξίζει περισσότερο κάποιος να είναι προβληματισμένος και σκεπτόμενος, παρά να είναι απαθής και άμαθος (Gross, 2003). (Gross, 2003; Φωτεινός, 1993α)

Τελικά ο άνθρωπος μπορεί να παρατηρήσει, να διακρίνει, να καταλάβει και να συνειδητοποιήσει μόνο όσα είναι πραγματικά έτοιμος να δεχτεί. Για αυτό η κάθε ηλικία έχει τη δική της γνώση και σοφία, χωρίς η ωριμότητα να περιορίζεται στην ηλικία, αλλά μάλλον περισσότερο στην ετοιμότητα. Η ηλικία απλά συνδέεται με το πλήθος των συγκυριών, περιστάσεων και βιωμάτων που δημιουργούν ευκαιρίες μάθησης. (Φωτεινός, 1990)

Για να μπορέσει, λοιπόν, ο άνθρωπος να βαδίσει στον δρόμο της θεραπείας, της πνευματικότητας και της μεταφυσικής, χρειάζεται πειθαρχία και επιμονή. Αυτές μπορούν να επέλθουν μόνο με φυσικό τρόπο, δεν μπορεί να επιβληθούν από εξωτερικούς παράγοντες. Μόνο όταν ο άνθρωπος συνειδητοποιήσει και βιώσει μέσα του την πραγματική αναγκαιότητα και

²⁷ Την παραδοχή πως όλες οι περιστάσεις στη ζωή είναι ευκαιρίες μάθησης, περιγράφει με αλληγορικό τρόπο ο Bach (1974): κάθε περίπτωση προσφέρει στον άνθρωπο δυνατότητες μάθησης και εξέλιξης. Αν επιτύχει, στην επόμενη περίπτωση που θα συναντήσει έχει καινούργια μαθήματα και δοκιμασίες, ανώτερες, για να ασκηθεί. Εάν δεν επιτύχει, συναντάει στην επόμενη περίπτωση τα ίδια μαθήματα, αλλά με εντονότερη μορφή και δυσκολεύεται περισσότερο να παραμείνει στην οικεία κατάσταση. Οι περιστάσεις των “πιέζουν” όλο και περισσότερο οπότε, κάποια στιγμή αποφασίζει να λάβει δράση και να προσπαθήσει να μάθει από τις ευκαιρίες που του δίνονται. Η εξελικτική πορεία συνεχίζεται ώσπου να φτάσει στη συνειδητοποίηση ότι δεν μπορεί να φτάσει την τελειότητα, γιατί είναι ήδη τέλειος. Συνειδητοποιεί πως είναι ένα κομμάτι της ανώτερης ύπαρξης - της ίδιας της τελειότητας. (Bach, 1974)

νώσει ότι χρειάζεται να προχωρήσει τη ζωή του, γιατί ο στερεοτυπικός τρόπος δεν τον καλύπτει, τότε μόνο θα θέλει να επιστρέψει στις ρίζες του. Συνεπώς η προσπάθεια και ο αγώνας της αυτογνωσίας είναι καθαρά προσωπική επιλογή και όχι εξωτερική επιβολή. (Φωτεινός, 1994)

Παράλληλα, απαιτείται προσωπική προσπάθεια και έργο για την εξάσκηση και τη συνέχιση του δρόμου που χαράχθηκε. Δεν είναι κάτι που μπορεί να επιβληθεί από την εκπαίδευση και για αυτό απαιτείται ειδικός χειρισμός. Η εκπαίδευση μπορεί μόνο να εξασφαλίσει τα εφόδια, την ευθύνη για την επιλογή και τη χρήση τους την έχει αποκλειστικά ο μαθητής. (Φωτεινός, 1993α)

Να διευκρινιστεί, τέλος, ότι η γνωριμία του εαυτού είναι μονάχα το πρώτο στάδιο της μαθητείας. Πρώτα, λοιπόν, ο άνθρωπος γνωρίζει τον πραγματικό εαυτό του, το εσωτερικό του, κι έπειτα από ένα ικανοποιητικό επίπεδο αρχίζει να αλληλεπιδρά διαφορετικά με τους γύρω του, καταλαβαίνει περισσότερα για τους άλλους, καθώς μπορεί να τους αποκωδικοποιήσει πλέον μέσω όσων έμαθε για τον ίδιο. Αρχίζει να αποκτά σεβασμό και ευθύνη απέναντί τους. “Ρίχνει” τις μάσκες και το εγώ του. Όσπου κάποια στιγμή βιώνει μία μικρή “μετάλλαξη” και γίνεται από ατομικός, συλλογικός. Έπειτα, δεν συνυπάρχει απλά, αλλά δημιουργεί μέσα από τη συλλογική δράση νέα δεδομένα, δομές και πραγματικότητες. (Φωτεινός, 1993α; Μπαρμπαδήμος, 2015)

2.4. Τρόπος – Έρευνα

Όπως έχει εξηγηθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, η αλήθεια κρύβεται πίσω από προκαταλήψεις που αφορούν το εξωτερικό περίβλημα των φαινομένων. Για την αναζήτηση της αλήθειας ο γενικότερος τρόπος που προτείνεται είναι η έρευνα. Αυτή ακολουθεί τα εξής στάδια, σύμφωνα με τον Gross (2003):

- αμφισβήτηση συμβατικής σκέψης
- απαίτηση σαφήνειας
- μάθηση μέσω καθημερινών εμπειριών
- διεξαγωγή προσωπικών συμπερασμάτων

2.5. Τρόπος – Διαλογισμός

Ένας συμπληρωματικός τρόπος που βοηθάει τον άνθρωπο να αντικρίσει την αλήθεια είναι ο διαλογισμός. Διαλογισμός είναι η εξάσκηση στη συγκέντρωση της προσοχής πάνω σε ένα συγκεκριμένο σημείο αναφοράς. Είναι η εστίαση στην παρούσα στιγμή χωρίς την παρεμβολή σκέψεων που αποσπούν την προσοχή. (Barbor, 2016)

Μέσω του διαλογισμού επιτυγχάνεται η σιωπή του νου και του σώματος, γεγονός που αποτελεί απαραίτητο προσόν για την ανάδειξη βαθύτερων νοημάτων και αληθειών. (Φωτεινός, 1994)

Στην έναρξη της εξάσκησης του διαλογισμού, για να επιτευχθεί η πνευματική συγκέντρωση, το άτομο εστιάζει την προσοχή του στην αναπνοή²⁸, χαλαρώνει βαθιά και απομακρύνει κάθε σκέψη και εξωτερικά ερεθίσματα από τη συνειδητότητά του. (Barbor, 2016)

Η εξάσκηση του διαλογισμού στην αρχή απαιτεί απομόνωση και ησυχία. Όταν όμως εκπαιδευτεί ο νους στη σιωπή, η κατάσταση του διαλογισμού καταλαμβάνει όλο και μεγαλύτερο κομμάτι της μέρας, ενώ ενυπάρχει στις καθημερινές ασχολίες. Συνεπώς, διαλογισμός πλέον δεν είναι η απόλυτη αποκοπή από το περιβάλλον, αλλά η συνειδητότητα, η επίγνωση, μέσα στο περιβάλλον και την καθημερινότητα. Το υλικό σώμα μπορεί να εκτελεί κανονικά όλες τις καθημερινές του ασχολίες, ενώ ταυτόχρονα ο νους να είναι σε κατάσταση προσευχής και διαλογισμού. Έτσι, ο άνθρωπος καταφέρνει να είναι πραγματικά “παρών”. (Φωτεινός, 1997)

Άλλωστε, σύμφωνα με τον Σωκράτη η εξάσκηση της πνευματικότητας δεν χρειάζεται απομόνωση αλλά μικρά “καταφύγια” μέσα στην καθημερινή ζωή. (Gross, 2003)

Ο διαλογισμός μπορεί να θεωρηθεί αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσης και να ενταχθεί σε πολλές φάσεις, συγκεκριμένα μπορεί να αποτελεί:

- κεντρική παιδαγωγική δραστηριότητα
- παιδαγωγικό στόχο

²⁸ Όπως αναφέρει ο Φωτεινός (1993β), η παρατήρηση και η εξάσκηση της αναπνοής φέρνει το άτομο σε σύνδεση με το πνεύμα, όταν ο νους σιωπάει.

- περιεχόμενο
- διδακτική μέθοδο
- αξιολόγηση (Φωτεινός, 1997)

Αυτή η προσέγγιση αλλάζει εντελώς τη συμβατική λειτουργία του σχολείου. Δεν ακυρώνει και δεν παραμελεί τις καθημερινές εργασίες που πολύ καλά γίνονται, αλλά τη συμπληρώνει σε ένα ανώτερο επίπεδο. (Φωτεινός, 1997)

2.6. Μαθήματα

Σε αντίθεση με την σύγχρονη εκπαίδευση, που επικεντρώνει κυρίως στο γνωστικό και γνωσιολογικό κομμάτι - άρα στην ανάπτυξη του νοητικού, η ολιστική εκπαίδευση ενεργεί σε όλα τα πεδία - σωματικό, ψυχικό, νοητικό. Έτσι, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, προτείνεται η διδασκαλία της γυμναστικής, των τεχνών (ποίηση, μουσική, λογοτεχνία, ζωγραφική, καλλιτεχνία), της φιλοσοφίας και της ηθικής. Όλα, όμως, πρέπει να διδάσκονται με κατάλληλο τρόπο, προσαρμοσμένα στους μαθητές, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές τους, τις ικανότητες, τις ανάγκες και τους στόχους τους. (Σκουτερόπουλος, 2014)

Ο Nietzsche (2006) υποστήριζε πως η εκπαίδευση πρέπει να βοηθά τον μαθητή να αναδείξει τα ταλέντα και τις κλίσεις του, να εκφραστεί. Για αυτό προτείνει τη διδασκαλία των τεχνών. Ακόμη, προτείνει τη διδασκαλία της φιλοσοφίας, ως εργαλείο τόνωσης της συνειδητότητας.

Επιπλέον, ο Φωτεινός (1993β) δίνει μεγάλη έμφαση στην άσκηση του σώματος, στην εξάσκηση της συναισθηματικής νοημοσύνης, στην ευχαρίστηση του πνεύματος μέσω των τεχνών και στη δημιουργική έκφραση όλων των ταλέντων και κλίσεων του ατόμου. Ο Μπαρμπαδήμος (2015) συμπληρώνει ότι η φιλοσοφία, επηρεασμένη από τη μεταφυσική γνώση, θεωρεί τον άνθρωπο δημιουργικό ον, οπότε και η εκπαίδευσή του οφείλει να είναι ανάλογη.

Ωστόσο, η εκπαίδευση δεν έχει τόσο ανάγκη από περισσότερα μαθήματα, περισσότερη γνώση, περισσότερη πληροφορία, αλλά από περισσότερες αξίες, από περισσότερη ανθρωπιά. Αυτά θα εισαχθούν μέσα από τη σχέση δασκάλου-μαθητή. (Φωτεινός, 1997)

Ο άνθρωπος έχει μεγάλη ανάγκη να νιώθει ότι ανήκει κάπου. Έτσι, η εκπαίδευση θα πρέπει να κάνει τους μαθητές να αισθάνονται τις εκπαιδευτικές δομές ως ένα περιβάλλον άνετο και οικείο, στο οποίο δέχονται κατανόηση και θαλπωρή. (Φωτεινός, 1997)

2.7. Αγάπη

Η αγάπη²⁹ είναι η ελεύθερη επιλογή, είναι αποδοχή και κατανόηση, είναι δημιουργία και παραγωγικότητα. Είναι το απαραίτητο στοιχείο αποτελεσματικής μάθησης, της κατανόησης του εαυτού, της κρυμμένης γνώσης. Είναι απαραίτητο μέσο για την αλλαγή του κόσμου. (Φωτεινός, 1994)

Χωρίς την αγάπη είναι αδύνατον να αναπτυχθεί ολόπλευρα ο άνθρωπος. Μέσω αυτής αποκτά το άτομο θετική εικόνα για τον εαυτό του, αποδέχεται τον εαυτό του και μπορεί να αναπτυχθεί εσωτερικά. *“Έχει παρατηρηθεί ότι οι άνθρωποι που βιώνουν την αγάπη είναι περισσότερο αλτρουιστές, γενναιόδωροι, ενθαρρυντικοί και πρόθυμοι να βοηθήσουν και τους άλλους να αποκτήσουν αυτοπραγμάτωση”* (Μπιτσάνη, 2013, σελ.47).

Όταν ο άνθρωπος μαθαίνει να αγαπάει, αυξάνει τη συνειδητοποίησή του κι έρχεται όλο και πιο κοντά στην αλήθεια. Έτσι, σκοπός της εκπαίδευσης που προτείνεται είναι η “εκμάθηση” της αγάπης στους μαθητές. Συγκεκριμένα, αρχικά γίνεται εστίαση στην αποδοχή του εαυτού έτσι ακριβώς όπως είναι, αναγνώριση των δυνατών και αδύναμων σημείων, των ελλείψεων και των υπερβολών και συνειδητοποίηση της σύνθεσής τους. Αποτέλεσμα είναι η αγάπη προς τον εαυτό, που συνεπάγει την αυτοπεποίθηση, τη σιγουριά, την αυτοεκτίμηση και τον αυτοσεβασμό. Έπειτα, ακολουθεί η αποδοχή των υπολοίπων ως αντανάκλασεις του εαυτού, μέσω της συνειδητοποίησης ότι όλοι είναι πλασμένοι από τα ίδια υλικά και εν δυνάμει έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά³⁰. Έτσι, μαθαίνει να σέβεται, να αποδέχεται και να αγαπά άλλους ανθρώπους. Τέλος, μέσω της συνειδητοποίησης της σύνδεσης του ατόμου με τον ευρύτερο

²⁹ Ενδεικτικό του πόσο καταλυτική θεωρείται η αγάπη παγκοσμίως είναι η κυρίαρχη παραδοχή όλων των χριστιανικών θρησκειών του κόσμου ότι ο ίδιος ο Θεός είναι αγάπη. Το δημοφιλέστερο σχετικό με την αγάπη εδάφιο αναφέρεται στην Α επιστολή του Ιωάννου κεφάλαιο 4 εδάφιο 8 *“ό μη αγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν”* (Η Καινή Διαθήκη, 2009, σελ.467)

³⁰ Με την έννοια αυτή το άτομο “βλέπει” τους γύρω του σαν αντανάκλασεις του ίδιου. Προβάλλει σε αυτούς χαρακτηριστικά δικά του, αναγνωρίζει δηλαδή γνώριμα για αυτόν χαρακτηριστικά καθώς το ίδιο τα κατέχει. Έτσι, για παράδειγμα, ενοχλείται από την αγένεια κάποιου, καθώς στην πραγματικότητα είναι και το ίδιο αγενές και υποσυνείδητα το ενοχλεί. (Φωτεινός, 1994)

κόσμο/πλανήτη/περιβάλλον, αρχίζει να αγαπάει, να φροντίζει και να προστατεύει τη φύση γύρω του. (Φωτεινός, 1997)

Επιπρόσθετα, ο άνθρωπος που αποκτά ανώτερη συνειδητοποίηση, αντιλαμβάνεται και διαφορετικά την αγάπη. Για αυτόν η αγάπη πραγματώνεται μέσα από το “είναι” και όχι μέσα από το “έχειν”. Καθώς βιώνει πλέον την αγάπη μέσα από το “είναι”, παύει να είναι ο υλιστής, ο ατομικός άνθρωπος. Αντίθετα, βιώνει την ύπαρξή του κατά μία έννοια ως ένα κομμάτι του σύμπαντος, ένα κομμάτι του όλου. (Φωτεινός, 1993β)

Η εμπιστοσύνη, ως απότοκο της αγάπης, είναι ένα σημαντικό στοιχείο της εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, αρχικά εμπιστοσύνη προς τον εαυτό και τις δυνατότητές του, έπειτα εμπιστοσύνη προς τον διδάσκοντα, τους συμμαθητές, τους συνανθρώπους και τελικά εμπιστοσύνη προς τον δρόμο και την ανώτερη τάξη πραγμάτων. Η εμπιστοσύνη αυτή είναι αμφίδρομη - δούναι και λαβείν. Τα ίδια ισχύουν και για τον σεβασμό, πάλι και για τις τρεις κλίμακες που αναφέρθηκαν. (Φωτεινός, 1994)

Οι εκπαιδευτικές δομές, λοιπόν, θα πρέπει να κάνουν τους μαθητές να αισθάνονται αγάπη, κατανόηση και αποδοχή, ο καθένας για αυτό που είναι, να μην τους αποκλείει από τίποτα και να μην τους περιορίζει. Οι δομές θα πρέπει να προσαρμόζονται στις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες των μαθητών και όχι οι μαθητές να προσαρμόζονται σε τυποποιημένα στάνταρ και πρότυπα. (Φωτεινός, 1997)

2.8. Φόβοι

Η έλλειψη αγάπης προς τον εαυτό, η μη αποδοχή, οι ανασφάλειες, δημιουργούν φόβο στον άνθρωπο. Λόγω του φόβου ο άνθρωπος κλείνεται στον εαυτό του, δεν εξωτερικεύει την πραγματική του εικόνα καθώς ντρέπεται για αυτήν και δημιουργεί “μάσκες³¹” τις οποίες με τον καιρό υποκρίνεται περίτεχνα στους άλλους. Πίσω από τις “μάσκες” του αισθάνεται προστασία και ασφάλεια κι έτσι με τον καιρό τις κατοχυρώνει, δεν αναγνωρίζει ότι είναι δικά του κατασκευάσματα και πείθει τον εαυτό του ότι είναι γνήσια χαρακτηριστικά του. Απομακρύνεται

³¹ Όταν οι μάσκες παραμένουν πολύ καιρό πάνω στον άνθρωπο γίνονται “πανοπλίες”. Για το πόσο δύσκολη είναι η ζωή ενός ανθρώπου που έχει αποξενωθεί, κρυμμένος πίσω από την πανοπλία του, αλλά και το πως μπορεί να την αφαιρέσει μέσα από εσωτερική αναζήτηση, αυτογνωσία και συνειδητοποίηση, γράφει αλληγορικά ο Fischer R. (2001) στο μυθιστόρημά του “ο Ιπότης με τη Σκουριασμένη Πανοπλία”.

από τον πραγματικό του εαυτό και ταυτόχρονα αποξενώνεται από τους γύρω του, καθώς τους δείχνει μόνο μια ψευδή εικόνα του εαυτού του. (Φωτεινός, 1994)

Ο άνθρωπος επίσης φοβάται επειδή αγαπάει άλλους. Χρειάζεται τον φόβο για να τον εμποδίζει από το να τους αγαπήσει περισσότερο και να δεθεί, γιατί μπορεί να πληγωθεί. Ο φόβος αυτός στην πραγματικότητα κρύβει τον φόβο του ίδιου του εαυτού. Φοβάται, γιατί δεν αγαπάει τον ίδιο του τον εαυτό. Έτσι, δεν μπορεί να αγαπήσει πραγματικά και τους άλλους, γιατί τους φοβάται. Με αυτόν τον τρόπο, όμως, εγκλωβίζεται με αποτέλεσμα να μην μπορεί να είναι παραγωγικός και δημιουργικός. Ζει δυστυχισμένος και στερημένος, έχοντας ένα αίσθημα κενού. (Φωτεινός, 1994)

Η αγάπη μόνο μπορεί να νικήσει τον φόβο. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να αναγνωριστούν οι φόβοι και η πηγή τους, για να μπορέσει το άτομο να αρχίσει να ανοίγεται και να απεγκλωβίζεται. Βαθιά μέσα στο σώμα του, άλλωστε, έχει κρυμμένη την πληροφορία που χρειάζεται και πρέπει να εκφραστεί. (Φωτεινός, 1994)

3. Σημερινή κατάσταση - παράμετροι

Παρακάτω θα περιγραφεί η σημερινή κατάσταση που επικρατεί στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα (εκπαίδευση και διοίκηση), ώστε να φανεί η αντίθεση με την εκπαίδευση που προτείνεται στην παρούσα εργασία. Είναι, με άλλα λόγια, οι ισχύουσες παράμετροι³².

3.1. Εκπαίδευση

3.1.1. Η “Παιδεία του Οφέλους”

Πριν γίνει η ανάλυση της σημερινής κατάστασης, κρίνεται σημαντικό να διευκρινιστούν τα τρία “είδη” παιδείας που διακρίνει ο Φωτεινός (1993α). Αρχικά περιγράφει την “Παιδεία του Οφέλους”, η οποία αποτελεί τη βάση της σημερινής παιδείας. Τη “χρήσιμη” και “άξια” πλευρά της, η οποία είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη του ανθρώπου. Αυτή έχει ως σκοπό την κοινωνικοποίηση του ανθρώπου, τη μετάδοση χρήσιμων γνώσεων για τον κόσμο και την προετοιμασία του για το μέλλον, την κοινωνική του ένταξη και την εισαγωγή του στην αγορά εργασίας. Τη χαρακτηρίζει απαραίτητη για τη λειτουργία των κοινωνικών θεσμών, αλλά ταυτόχρονα ελλιπή καθώς δεν αντιμετωπίζει τον άνθρωπο ολιστικά. Η συμπληρωματική της εκδοχή είναι τελικά η “Παιδεία του Βάθους”. (Φωτεινός, 1993α)

Καθώς η “Παιδεία του Οφέλους” δεν αντιμετωπίζει τον άνθρωπο ολιστικά, ασχολείται κυρίως με το υλικό/ορατό του κομμάτι. Έτσι, διδάσκει ότι μέσα από τις αντιθέσεις γίνεται αντιληπτός ο κόσμος. Το “καλό” και το “κακό” είναι μία από κυριότερες αυτές αντιθέσεις. Κρίνει απαραίτητες και τις δύο, καθώς με την έλλειψη της μίας δεν είναι δυνατόν ο άνθρωπος να αντιληφθεί την άλλη. Ταυτόχρονα η μία συμπληρώνει την άλλη κι έτσι συνδέονται. Δεν υφίσταται η μία χωρίς την άλλη. Αντίθετα, η “Παιδεία του Βάθους” συμπληρώνει και εναρμονίζει αυτήν την φιλοσοφία με την έννοια του όλου, μη δίνοντας τόσο σημασία στην ύπαρξη “καλού και κακού”, αλλά στην φύση των μορφών και στον σκοπό που εξυπηρετούν, όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο. (Φωτεινός, 1993α)

³² Το κεφάλαιο αυτό έχει ως σκοπό να παρουσιάσει το θεωρητικό πλαίσιο που ισχύει για την σημερινή πραγματικότητα, ειδικά για το κομμάτι της διοίκησης. Έτσι, δεν υπάρχει εκτενέστερη αναφορά σε πρακτικό επίπεδο σχετικά με την σημερινή κατάσταση, καθώς θα ξέφυγε από τα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Η περαιτέρω έρευνα αφήνεται στο ενδιαφέρον του αναγνώστη.

Παρόλο που η “Παιδεία του Οφέλους” και η “Παιδεία του Βάθους” είναι αντίθετες, είναι και συμπληρωματικές και η δεύτερη εναρμονίζει την πρώτη. Η πρώτη μαθαίνει στον άνθρωπο τα πρακτικά, απαραίτητες γνώσεις για τη ζωή, την ικανότητα συλλογής δεδομένων. Η δεύτερη του μαθαίνει την αναλυτική και συνθετική ικανότητα, την ικανότητα λήψης αποφάσεων, για αυτό και οι δύο πρέπει να διδάσκονται παράλληλα. Η διδασκαλία τους έχει πολύ μεγαλύτερη επίδραση και θετικά αποτελέσματα όταν ξεκινάει από το νηπιαγωγείο. (Φωτεινός, 1993α)

3.1.2. Η “Παιδεία του Κέρδους”

Η “Παιδεία του Κέρδους” είναι η τρίτη και τελευταία κατάταξη, η οποία έχει το χαρακτηριστικό ότι διδάσκει επιλεκτικές θεωρήσεις της “Παιδεία του Οφέλους”, ως παράγωγό της. Στην ουσία είναι η υπερβολή και παράφραση των στοιχειωδών θέσεων της “Παιδείας του Οφέλους”. Αυτή είναι η κατάσταση που χαρακτηρίζει την παιδεία του σήμερα. (Φωτεινός, 1993α)

Η σύγχρονη παιδεία, η “Παιδεία του Κέρδους”, αναπτύσσει μονάχα μία διάσταση του ανθρώπου, τη διανοητική (Φωτεινός, 1994). Καθώς αντιμετωπίζει τον άνθρωπο μονομερώς, του μαθαίνει να ζει αποκομμένος από το πνεύμα του (Φωτεινός, 1993α).

Ο άνθρωπος που χτίζεται μέσα από την “Παιδεία του Κέρδους” αποκτά αξία, αναγνώριση και ταυτότητα μέσα από το “έχειν”. Αξία, δηλαδή, αποκτά μέσα από τα υλικά αγαθά που έχει στην κατοχή του. Συνεπώς, όσο περισσότερα έχει τόσο περισσότερο αξίζει. Πράγμα φυσικά απατηλό, καθώς τα υλικά αγαθά μπορούν μόνο επιφανειακά να καλύψουν ανάγκες και την αίσθηση του κενού, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια. (Φωτεινός, 1993α)

3.1.3. Ανταγωνισμός

Ο σύγχρονος τρόπος με τον οποίο γίνεται η αξιολόγηση των μαθητών στη σύγχρονη εκπαίδευση προωθεί τον ανταγωνισμό, αλλά με αθέμιτο τρόπο. (Φωτεινός, 1994)

Ο ανταγωνισμός και το άγχος για την πρωτιά και τη διατήρησή της, είναι έκδηλος τόσο στους μαθητές όσο και στους δασκάλους. Αυτό συμβαίνει γιατί η αξία φαίνεται και αναγνωρίζεται μόνο από την απόδοση, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη όλα τα ιδιαίτερα, προσωπικά χαρακτηριστικά των μαθητών, οι ανάγκες, οι ελλείψεις, η ατομική προσπάθεια. Κατ’ επέκταση

δημιουργούνται εύκολα ταμπέλες τύπου “καλός” και “κακός” μαθητής, μέσω των οποίων κρύβεται ακόμη περισσότερο η πραγματική αξία και η προσωπικότητα του μαθητή. (Φωτεινός, 1993α)

Σαν απότοκο της αδικίας αυτής, όσοι δεν το αντέχουν και δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν, εγκαταλείπουν συχνά την προσπάθεια. Από την άλλη, όσοι συνεχίζουν φθείρονται, γίνονται αδυσώπητοι και εκμεταλλευτές, οπότε αυτή η πεποίθηση βγαίνει από το σχολικό επίπεδο και προεκτείνεται σε κοινωνικό επίπεδο. (Φωτεινός, 1993α)

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό της “Παιδείας του Κέρδους” είναι η εκπαίδευση του ανθρώπου στις αντιθέσεις και στην αυστηρή ομαδοποίηση. Καθώς όλα τα διαχωρίζει σε “καλό ή κακό”, δεν μπορούν αυτά να συνυπάρχουν και το χάσμα μεταξύ τους μεγαλώνει. Έτσι, μιας και οι πεποιθήσεις επεκτείνονται σε κοινωνικό επίπεδο, παρατηρούνται ολοένα και μεγαλύτερα χάσματα ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις, όπως και στεγανά που δυσχεραίνουν την ανέλιξη και επαγγελματική εξέλιξη. (Φωτεινός, 1993α)

Επιπλέον, έρευνες³³ έχουν αποδείξει ότι η επιβράβευση του δασκάλου δίνεται στους μαθητές μόνο όταν εκτελούν σωστά τις εντολές του. Για όσα κάνουν χωρίς να τους έχουν ζητηθεί, για την πραγματική προσπάθεια που έχουν καταβάλει, συνήθως δεν υπάρχει επιβράβευση. Έτσι, ο μαθητής μπορεί να μην θέλει να εκτελέσει την άσκηση, αλλά το κάνει γιατί επιζητεί την επιβράβευση. Ακυρώνεται, όμως, με αυτόν τον τρόπο η προσωπική του διάθεση, καθώς αισθάνεται ότι δεν είναι άξιος να επιλέξει μόνος του και να πάρει αποφάσεις. (Φωτεινός, 1997)

3.1.4. Επιβολή εξωτερικών κινήτρων - επιφανειακή κάλυψη αναγκών

Ο διδάσκων έχει θεσμοθετημένα τον ρόλο του διαμεσολαβητή ανάμεσα στη γνώση και τον μαθητή. Επιδίωξη του διδάσκοντα είναι η μετάδοση των γνώσεων στον μαθητή, ο οποίος μαθαίνει να τις κατανοεί και να τις επεξεργάζεται με κατάλληλο τρόπο. (Σαΐτης, 2008β)

Το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα προωθεί την επιβολή εξωτερικών περιορισμών στον άνθρωπο, σύμφωνα με τον Μπαρμπαδήμο. Το γεγονός αυτό πηγάζει από την υλιστική ιδεολογία

³³ (Φωτεινός 1997, σελ.90)

για το κέρδος, η οποία έχει οικονομικό σκοπό και για αυτό διαμορφώνει μονάχα εξωτερικά κίνητρα παραγωγικότητας. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

Αφού, λοιπόν, σκοπός είναι η παραγωγικότητα ώστε να παραχθεί κέρδος, οι πεποιθήσεις και οι ιδέες που διαμορφώνονται στα άτομα από τη σύγχρονη παιδεία, έχουν ως αποτέλεσμα μία εσφαλμένη στάση προς το πρόβλημα. Δηλαδή, αντί τα άτομα να επικεντρώνονται στην αναζήτηση του εσωτερικού κόσμου και της δημιουργικότητάς τους -άρα και της ευτυχίας τους-, επικεντρώνονται στην οικονομική εξασφάλιση. Έτσι, καλύπτουν μόνο επιφανειακά τις ανάγκες της ψυχής τους με υλικά αγαθά και κοινωνική προβολή, καθώς καταβάλλονται από φόβους επιβίωσης και απόδοσης. Τα υλικά αγαθά, όμως, δεν μπορούν να καλύψουν τη δίψα της ψυχής και του πνεύματος (Φωτεινός, 1993α). Συνεπώς, τα άτομα δεν μπορούν να αισθανθούν πληρότητα, ενώ ταυτόχρονα γίνονται υποχείρια της περιστασης. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

Ο Freud υποστήριζε πως ο πολιτισμός και οι δομές του, άρα και η εκπαίδευση ειδικότερα ως μία από αυτές, περιορίζουν και τυποποιούν τον άνθρωπο, καταπατώντας τα ένστικτά του και απαγορεύοντάς του να τα εκφράζει ελεύθερα. Οι δομές του πολιτισμού στόχο έχουν να προστατεύσουν τον άνθρωπο από τις απειλές. Ωστόσο, στην προσπάθεια να ληφθούν μέτρα προστασίας, τα μέτρα αυτά τελικά περιορίζουν και εγκλωβίζουν τον άνθρωπο. Ως συνέπεια αυτής της διαχείρισης είναι το αίσθημα δυστυχίας στον άνθρωπο. (Freud, 2015)

3.1.5. Προσαρμογή στα πρότυπα

Ο σύγχρονος άνθρωπος ζει μέσα σε έναν κόσμο ο οποίος ολοένα και τυποποιείται, χάνοντας την επαφή με τη φύση του. (Φωτεινός, 1993α)

Η “Παιδεία του Κέρδους” δεν σέβεται την ιδιαιτερότητα του κάθε μαθητή, τις ανάγκες και τις δυνατότητές του, κι έτσι δεν προσαρμόζεται σε αυτόν. Αντιθέτως, απαιτεί από τον μαθητή να συμμορφωθεί στο υπάρχον σύστημα. Δεν δέχεται στην ουσία την πραγματική φύση του μαθητή, κι έτσι ο μαθητής την κλειδώνει βαθιά μέσα του. Εκείνη ατροφεί, δεν εξελίσσεται και δεν μπορεί να προσφέρει κάτι στον μαθητή, με αποτέλεσμα, αυτός να γίνεται ένα “καλά προγραμματισμένο ρομποτάκι”, ένα φαινομενικά όμοιο με τα άλλα άτομο, προσαρμοσμένο σε τυποποιημένα πρότυπα. Όποιος δεν είναι συμβατός με τα πρότυπα, δεν γίνεται αποδεκτός από τον περίγυρο και από το σύστημα. (Φωτεινός, 1993α)

3.1.6. Υπερβολή - έλλειψη μέτρου

Η “Παιδεία του Κέρδους” μαθαίνει στους μαθητές την υπερβολή, άρα την έλλειψη του μέτρου. Όπου δεν υπάρχει μέτρο, υπάρχει απόκλιση από τη φύση, και η απόκλιση από τη φύση συνεπάγεται με καταστροφή. Οτιδήποτε καλό και ωφέλιμο, όταν εκφράζεται με υπερβολή, χάνει το πραγματικό του νόημα και μετατρέπεται σε βλαβερό. (Φωτεινός, 1993α)

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η επιδίωξη για το μέγιστο καλύτερο αποτέλεσμα. Σε πλαίσια που ορίζονται από μέτρο, η επιδίωξη αυτή είναι ιδιαίτερα θεμιτή. Όταν, όμως, ξεπερνάει τα όρια και φτάνει στην υπερβολή, μετατρέπεται σε τελειομανία. Η τελειομανία είναι στοιχείο που προωθείται από την “Παιδεία του Κέρδους” και είναι άκρως καταστροφική, καθώς η τελειότητα δεν μπορεί ποτέ να επιτευχθεί. Από μόνη της αυτή η συνθήκη αρκεί. (Φωτεινός, 1993α)

Η έρευνα των Curran & Hill (2017) δείχνει ότι τα ποσοστά τελειομανίας αυξάνονται στο πέρασμα των τελευταίων χρόνων. Η κουλτούρα που προάγεται από τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς φορείς βασίζεται στις ανασφάλειες των ανθρώπων και εντείνει την ατέλεια, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι και κυρίως οι νέοι να επικεντρώνουν στις ατέλειές τους. Η επιδίωξη του τέλειου, σε οποιονδήποτε τομέα, αποδεικνύεται μη επιτεύξιμη και προκαλεί μεγάλη θλίψη, απογοήτευση και δυστυχία στον άνθρωπο. Συχνά αυτή η μανία καταλήγει σε υπερανάλυση, κατάθλιψη, νευρική ανορεξία και άλλες διαταραχές. Καταλήγοντας, οι ερευνητές σημειώνουν ότι απειλείται τόσο η ψυχική και σωματική ευημερία των νέων, όσο και η ευτυχία τους. Μάλιστα, για πρώτη φορά στην ιστορία η ευτυχία των νέων όσον αφορά την υλική ευημερία, προβλέπεται να είναι ουσιαστικά λιγότερη από ό,τι στους γονείς τους.

3.1.7. Έλλειψη αγάπης

Στην υλιστική ιδεολογία του κέρδους που έχει υιοθετήσει η εκπαίδευση δεν μπορεί να αναπτυχθεί αγάπη. Αυτό γιατί η αγάπη δεν μπορεί να είναι κτήμα κανενός, καθώς δεν είναι αγαθό. Δεν μπορεί να την “έχει” κάποιος. Η αγάπη, ακόμη, δεν μπορεί να μετρηθεί σε ποσότητες ή να αναλωθεί. Να μοιραστεί για παράδειγμα σε κομμάτια και να δοθεί αντίστοιχα σε διάφορα άτομα. Έτσι στην “Παιδεία του Κέρδους” χάνεται. (Φωτεινός, 1993α)

Ως αποτέλεσμα της έλλειψης της αγάπης, οι μαθητές εγκλωβίζονται στον εαυτό τους. Ο καθένας μαθαίνει να βλέπει μόνο από τη δική του οπτική, απογοητεύεται γιατί δεν τον καταλαβαίνει

κανείς και κλείνεται στον εαυτό του. Καθώς δεν ανοίγεται κανείς, δεν υπάρχει πραγματική επικοινωνία, μονάχα αλλεπάλληλες παρεξηγήσεις. (Φωτεινός, 1993α)

3.1.8. Μεγέθυνση φόβου

Η “Παιδεία του Κέρδους” δημιουργεί την ανασφάλεια και την απελπισία στον άνθρωπο, καθώς δεν ασχολείται με τον ψυχισμό και την πνευματική του κατάσταση. Αποτέλεσμα είναι η καταβολή από φόβους. (Φωτεινός, 1993α)

Η πίστη που είχε αρχικά ο άνθρωπος προς τον Θεό, έχει αντικατασταθεί από τον φόβο. Όλα στην κοινωνία λειτουργούν λόγω του φόβου που αισθάνεται. (Φωτεινός, 1997)

3.1.9. Ευρύτερες επιπτώσεις

Όλες οι υλικές απολαύσεις δεν προσφέρουν πραγματική ικανοποίηση, όπως αναφέρθηκε. Όταν το πνεύμα ατροφεί και η πείνα δεν καλύπτεται από επιφανειακές απολαύσεις, έρχεται ο ξεπεσμός της ανθρωπότητας. (Φωτεινός, 1993α)

Επιπρόσθετα, η εσφαλμένη αυτή στάση βλάπτει όχι μόνο την ανθρωπότητα αλλά το σύνολο του πλανήτη, εξαιτίας της αλόγιστης χρήσης των φυσικών πόρων και των περιβαλλοντικών καταστροφών, καθώς ο άνθρωπος δεν αναπτύσσει ενεργό αίσθημα ευθύνης, σεβασμού και προστασίας.. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

3.2. Διοίκηση

Μιλώντας για παιδεία, άρα για εκπαίδευση και εκπαιδευτικές δομές, δεν γίνεται να παραλείψουμε το κομμάτι της διοίκησης ως τομέα που συμβάλλει στην παιδεία αλλά και στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μάλιστα, στη συνέχεια της συζήτησης θα γίνει φανερό ότι ο ολιστικός άνθρωπος ενυπάρχει σε όλα τα συστήματα και τις δομές, αφήνοντας το στίγμα του και στην διοικητική δομή μίας επιχείρησης ή ενός οργανισμού (Φωτεινός, 1977; Μπαρμπαδήμος, 2015). Άρα, οι διοικητικές δομές προσαρμοσμένες από τον ολιστικό άνθρωπο, και συγκεκριμένα τον συλλογικό άνθρωπο, αποτελούν το επόμενο επίπεδο της “Παιδείας του Βάθους” μέσα σε έναν εκπαιδευτικό χώρο, που επιδιώκει να αναδείξει η παρούσα εργασία.

Για αρχή, όμως, θα αναλυθεί η παρούσα κατάσταση των διοικητικών δομών στην ελληνική εκπαίδευση.

Ξεκινώντας τη συζήτηση για το κομμάτι της διοίκησης στην ελληνική εκπαίδευση, κρίνεται απαραίτητο να παρουσιαστούν οι ορισμοί και οι έννοιες που δομούν το σύστημα της διοίκησης. Αυτοί θα χρησιμεύσουν αργότερα στη σύγκριση που θα γίνει με τη διοικητική μορφή στα πλαίσια της “Παιδείας του Βάθους” (βλ. κεφ. 4.2. Διοίκηση – νέες παράμετροι).

3.2.1. Management και Διοίκηση

Η διοικητική επιστήμη σήμερα ασχολείται με την περιγραφή και την ερμηνεία του διοικητικού φαινομένου το οποίο εξετάζει στην ολότητά του και σε όλες τις εκφάνσεις του. Ο όρος management, αν και συνήθως ταυτίζεται με τη διοικητική επιστήμη, στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύει την κυρίαρχη τάση της διοικητικής επιστήμης. (Κατσαρός, 2008)

Ο όρος management στα πλαίσια του επιστημονικού κλάδου της διοίκησης της εκπαίδευσης εμφανίζεται με δύο σημασίες: είτε ως “επιστήμη” όταν χρησιμοποιείται αποδίδοντας το περιεχόμενο της διοικητικής επιστήμης, είτε ως εναλλακτική μορφή του όρου “διοίκηση” αποδίδοντας το αντικείμενο της διοικητικής επιστήμης, δηλαδή την εξειδικευμένη δραστηριότητα. (Κατσαρός, 2008)

Με την ελληνική λέξη “διοίκηση” αποδίδονται και οι δύο αγγλικοί όροι administration και management. Όσον αφορά τις λεπτές διαφορές ανάμεσα στους δύο αγγλικούς όρους αυτές εξαρτώνται κυρίως από το περιεχόμενο που δίδεται κυρίως στον όρο διοίκηση. Η επικρατούσα άποψη αποδίδει ευρύτερη σημασία στον όρο management, συνδέοντας τον όρο administration με την “εκτέλεση συγκεκριμένου έργου ή εφαρμογή μιας πολιτικής ή διεκπεραίωσης μιας εντολής”. Η πλειοψηφία των συγγραφέων αναγνωρίζει ορισμένα κοινά στοιχεία, τα οποία αφορούν το διοικητικό φαινόμενο, όπως α) την επιδίωξη ορισμένων σκοπών, β) την οργάνωση των μέσων, πόρων, δραστηριοτήτων, τεχνικών για την επίτευξη των σκοπών της διοίκησης και γ) την παραδοχή ότι η όλη διαδικασία της διοίκησης είναι σύνθετη καθώς περιλαμβάνει πολλαπλές λειτουργίες, οι οποίες διέπονται από συγκεκριμένες αρχές. (Κατσαρός, 2008)

Επομένως, διοίκηση “είναι η εξειδικευμένη ανθρώπινη δραστηριότητα που γίνεται στο πλαίσιο μιας οργανωμένης συλλογικής προσπάθειας (οργανισμό, δημόσια υπηρεσία, επιχείρηση, συνεταιρισμό κ.τ.λ.) και επιδιώκει την πραγματοποίηση, στον καλύτερο δυνατό βαθμό, κάποιου κοινού σκοπού (έργο, παροχή υπηρεσιών, πωλήσεις, κτλ.) με την αξιοποίηση των διαθέσιμων μέσων, μέσα από λειτουργίες, όπως είναι ο προγραμματισμός, η οργάνωση, η διεύθυνση, ο συντονισμός και ο έλεγχος”. (Κατσαρός, 2008)

3.2.2. Οι σχολικές μονάδες ως οργανισμοί - Διοίκηση στην εκπαίδευση

Εξετάζοντας κατά πόσο η εκπαίδευση στην Ελλάδα εμπεριέχει στοιχεία του παραπάνω ορισμού, είναι δηλαδή οργανισμός, διαπιστώνει κανείς τα εξής:

- α) η εκπαίδευση γίνεται μέσω μιας οργανωμένης συλλογικής προσπάθειας (Υπουργείο Παιδείας, προϊστάμενες αρχές, διευθυντές σχολικών μονάδων, εκπαιδευτικοί)
- β) Με την εκπαίδευση επιδιώκεται η πραγματοποίηση σκοπών, οι οποίοι περιγράφονται στο Σύνταγμα της Ελλάδας καθώς και στην νομοθεσία της χώρας.
- γ) το ανθρώπινο δυναμικό (εκπαιδευτικοί, προϊστάμενες αρχές, κτλ) αξιοποιεί όλα τα μέσα (σχολικά κτίρια, εποπτικά υλικά κτλ) καθώς επίσης οργανώνει, προγραμματίζει, συντονίζει και ελέγχει την όλη εκπαιδευτική διαδικασία. (Κατσαρός, 2008)

Φαίνεται λοιπόν ότι ουσιαστικά οι σχολικές μονάδες είναι οργανισμοί και επομένως στο χώρο της εκπαίδευσης μπορούν εύκολα να εφαρμοστούν αρχές από την διοικητική επιστήμη. (Κατσαρός, 2008)

Ειδικά για την εκπαίδευση, ο ορισμός της διοίκησης μπορεί αναδιατυπωθεί ως εξής³⁴: *“Διοίκηση είναι η εξειδικευμένη ανθρώπινη δραστηριότητα που αναπτύσσεται στο πλαίσιο των πάσης φύσεως εκπαιδευτικών οργανισμών ή του εκπαιδευτικού συστήματος στο σύνολό του και επιδιώκει την πραγματοποίηση, στον καλύτερο δυνατό βαθμό, των σκοπών της εκπαίδευσης με την αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων -ανθρώπινων και υλικών- μέσα από λειτουργίες, όπως είναι ο προγραμματισμός, η οργάνωση, η διεύθυνση ο συντονισμός και ο έλεγχος.”* (Κατσαρός, 2008, σελ.16)

3.2.3. Η λειτουργία του προγραμματισμού

Στον χώρο της εκπαίδευσης ο προγραμματισμός, ως μία από τις λειτουργίες της διοίκησης, καθώς προσανατολίζεται προς τη μελλοντική βέλτιστη επίτευξη στόχων, καθιστά δυνατή την αποφυγή άσκοπων ενεργειών, παραλείψεων και επικαλύψεων, εξοικονομεί χρόνο και πόρους (ανθρώπινους ή υλικούς), συντονίζει τις απαραίτητες δράσεις, ενώ παράλληλα εξασφαλίζει την παρακολούθηση και τον έλεγχο των απαιτούμενων ενεργειών. Είναι, λοιπόν, ο προγραμματισμός

“η λειτουργία του οργανισμού με την οποία προσδιορίζονται οι μελλοντικοί στόχοι, επιλέγεται η καταλληλότερη από τις εναλλακτικές πορείες προς αυτούς και προσδιορίζονται τα απαραίτητα μέσα, οι επιμέρους ενέργειες και η ανάπτυξή τους στο χρόνο”. (Κατσαρός, 2008, σελ.55)

Στην Ελλάδα, ο εκπαιδευτικός προγραμματισμός αποτελεί καθήκον της πολιτείας:

³⁴ Σε άλλους μελετητές ο όρος διοίκηση στην εκπαίδευση περιλαμβάνει στοιχεία που χαρακτηρίζουν το διοικητικό φαινόμενο. Διοίκηση στην εκπαίδευση για τον Σαΐτη (2000) είναι «ένα σύστημα δράσης που συνίσταται στην ορθολογική χρησιμοποίηση των διαθέσιμων πόρων - ανθρώπινων και υλικών - για την πραγματοποίηση των στόχων που επιδιώκονται από τους διάφορους τύπους εκπαιδευτικών οργανισμών», καθώς και «η διαδικασία συντονισμού των πόρων(ανθρώπινων, υλικών και τεχνικών) για την παροχή εκπαίδευσης με αποτελεσματικό τρόπο» κατά τον Bush (1986). (Κατσαρός, 2008, σελ 16,17)

α) διότι η πολιτεία είναι υπεύθυνη να καθορίζει την εκπαιδευτική πολιτική, η οποία αποτελεί μέρος της γενικής κυβερνητικής πολιτικής στοχεύοντας στο να ικανοποιήσει αφενός μεν τις ανάγκες των ατόμων, αφετέρου δε τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου και της χώρας. Υπεύθυνοι για τα παραπάνω είναι η Κυβέρνηση και η Βουλή.

β) διότι καθορίζει τους αντικειμενικούς σκοπούς της εκπαίδευσης. Η διατύπωση των αντικειμενικών σκοπών στους διάφορους τύπους εκπαιδευτικών οργανισμών είναι έργο του ΥΠΕΠΘ και αρχίζει μετά την ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή των Ελλήνων.

γ) διότι καθορίζει την εργασία, που πρέπει να εκτελεστεί για να επιτευχθούν οι στόχοι. Υπεύθυνοι για τη φάση αυτή του εκπαιδευτικού προγραμματισμού είναι οι προϊστάμενοι των διαφόρων Υπηρεσιών Στήριξης της Εκπαίδευσης από την Κεντρική Υπηρεσία του ΥΠΕΠΘ μέχρι το νηπιαγωγείο. (Σαΐτης, 2008β)

Ανάλογα με τον βαθμό αποκέντρωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, ο προγραμματισμός μπορεί να είναι:

α) στρατηγικός, να αφορά δηλαδή το σχέδιο για επίτευξη μακροπρόθεσμων στόχων, το οποίο ανατίθεται συνήθως σε υπηρεσιακούς παράγοντες και τεχνοκράτες, (καθώς αυτοί θεωρούνται κατάλληλοι να βρουν τις ενέργειες/τρόπους/μέσα υλοποίησης της εκπαιδευτικής πολιτικής),

β) λειτουργικός, να καθορίζει δηλαδή το πώς μπορούν να επιτευχθούν βραχυπρόθεσμοι στόχοι, σχετίζεται με την καθημερινή λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος και πραγματοποιείται από τα χαμηλότερα επίπεδα της διοικητικής ιεραρχίας. (Κατσαρός, 2008)

Η διαδικασία που ακολουθεί συνήθως ο προγραμματισμός είναι:

α) προσδιορισμός της υφιστάμενης κατάστασης του οργανισμού,

β) καταγραφή των εναλλακτικών λύσεων ή προτάσεων,

γ) επιλογή της καλύτερης εναλλακτικής λύσης ή πρότασης,

δ) εφαρμογή του προγράμματος δράσης που σχεδιάστηκε, και

ε) αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της εφαρμογής. (Σαΐτης, 2008β)

Για την καλύτερη δυνατή εξέλιξη αυτής της ακολουθίας χρειάζεται σωστή πρόβλεψη, σαφήνεια των στόχων που τέθηκαν, των μέσων που θα χρησιμοποιηθούν, του τόπου που θα γίνουν οι εφαρμογές, τον απαιτούμενο χρόνο για την διεκπεραίωση των διαδικασιών και των συμμετεχόντων που θα αναλάβουν δράση. Σημαντική είναι η συμμετοχή όλων των διοικητικών στελεχών μέσα σε ένα κλίμα επικοινωνίας και συντονισμού. (Σαΐτης, 2008β)

Όταν ο προγραμματισμός βασίζεται σε πληροφορίες οι οποίες είναι όσο το δυνατόν πληρέστερες και τεκμηριωμένες, εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων των διοικητικών στελεχών και μελών, καθορίζει σαφώς το περιεχόμενο, τη χρονική διάρκεια, τους φορείς υλοποίησης των δράσεων και παράλληλα είναι ευέλικτος και προσαρμόσιμος στις συνθήκες που προκύπτουν, τότε μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ένας επιτυχημένος προγραμματισμός. (Κατσαρός, 2008)

3.2.4. Η λειτουργία της οργάνωσης

Η οργάνωση είναι η λειτουργία της διοίκησης, η οποία, βασιζόμενη στην κατανόηση των στόχων/σκοπών του οργανισμού, αφορά στον προσδιορισμό και στην ομαδοποίηση των καθηκόντων που προκύπτουν καθώς και στον εντοπισμό και στην κατανομή των πόρων. Είναι η διαδικασία με την οποία δημιουργείται μία συγκεκριμένη οργανωτική δομή που περιγράφει το πλέγμα σχέσεων εξουσίας και ευθυνών, μέσων και πόρων ώστε να επιτευχθούν, στον καλύτερο δυνατό βαθμό, σε όλα τα επίπεδα οι σκοποί που τίθενται κατά τον προγραμματισμό. (Κατσαρός, 2008)

Στην Ελλάδα, σε εθνικό επίπεδο το ΥΠΕΠΘ είναι υπεύθυνο για να οργανώνει/σχεδιάζει θέματα σχετικά με τα αναλυτικά προγράμματα, την εκπαίδευση/επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων, το πώς θα κατανεμηθούν οι χρηματικοί πόροι, τις καινοτόμες δραστηριότητες στις σχολικές μονάδες, την υλικοτεχνική υποδομή κ.ά.. Το ΥΠΕΠΘ δεν αποφασίζει μόνο για την εκπαιδευτική πολιτική, αλλά, μέσω της εκτέλεσης του διοικητικού έργου (π.χ. διορισμοί μονίμων/αναπληρωτών εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων, μεταθέσεις και αποσπάσεις εκπαιδευτικών κ.ά.) μετατρέπεται σε εκτελεστικό όργανο λειτουργίας του σχολικού συστήματος. (Σαΐτης, 2008β)

Παρόλο που σε περιφερειακό επίπεδο υπεύθυνο όργανο οργάνωσης ορίζονται οι Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, στην ουσία απλά λειτουργούν ως διαμεσολαβητής ανάμεσα στις περιφερειακές υπηρεσίες της εκπαίδευσης με τις αντίστοιχες κεντρικές υπηρεσίες και τα όργανα προγραμματισμού, αξιολόγησης και έρευνας του ΥΠΕΠΘ, όπως το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΠΙ), το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ) κ.λπ. *“Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι παρά την προσθήκη και τέταρτου επιπέδου διοίκησης της εκπαίδευσης και τη φιλολογία για διοικητική αποκέντρωση, ο επιτελικός σχεδιασμός-προγραμματισμός καθώς και το κέντρο λήψης αποφάσεων παραμένει στην κεντρική διοίκηση”*. (Σαΐτης, 2008β, σελ.17)

Στη συνέχεια, σε νομαρχιακό επίπεδο υπεύθυνος οργάνωσης είναι οι Νομαρχιακές Υπηρεσίες Στήριξης της Εκπαίδευσης (ΝΥΣΕ). Σχεδιάζουν, αξιοποιούν και κατανέμουν τους πόρους των Δήμων, ευθύνονται για τη βέλτιστη λειτουργία των σχολικών μονάδων της περιοχής τους, οργανώνουν εκπαιδευτικά προγράμματα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης κ.ά. (Σαΐτης, 2008β)

Σε σχολικό επίπεδο ο διευθυντής του σχολείου και οι εκπαιδευτικοί ευθύνονται για την οργάνωση θεμάτων που αφορούν γενικά τη σχολική ζωή και τον καταμερισμό της εργασίας. Ο διευθυντής του σχολείου ως οργανωτής έχει τον ρόλο του επόπτη, του εκπαιδευτή, του συντονιστή και του εκπαιδευτικού, έχει δε την υποχρέωση να συγκαλεί συχνά τον Σύλλογο διδασκόντων του σχολείου του ώστε να αποφασίζουν για γενικά θέματα λειτουργίας της σχολικής μονάδας. Ο διευθυντής είναι υπεύθυνος για να οργανώσει τη σχολική γραμματεία (εκτελεστικός ρόλος, γραφειοκρατική εργασία), να οργανώσει το σχολικό αρχείο, να τηρήσει και να ενημερώσει τα υπηρεσιακά βιβλία του σχολείου, καθώς και να τα θεωρήσει και να τα κλείσει. (Σαΐτης, 2008α)

Επιπλέον, φροντίζει για την οργάνωση/λειτουργίας της σχολικής βιβλιοθήκης, να μεριμνήσει για την ασφαλή αποθήκευση και τη σωστή συντήρηση του σχολικού εξοπλισμού, για την καλή χρήση και συντήρηση των σχολικών κτιρίων, και να προγραμματίσει το έργο του. (Σαΐτης, 2008α)

Παράλληλα, ο διευθυντής ρυθμίζει λειτουργικά ζητήματα όπως τις πρόσθετες απασχολήσεις των εκπαιδευτικών, την αναπλήρωση μίας έκτακτης απουσίας ενός εκπαιδευτικού, την απεργία και τη στάση εργασίας των εκπαιδευτικών, τις εγγραφές και μετεγγραφές των μαθητών, τη φοίτηση

των μαθητών, τη χορήγηση τίτλων προόδου και σπουδών στους μαθητές, την ασφάλεια των μαθητών, την επιλογή σημαιοφόρων και παραστατών, καθώς και τη λειτουργία των τυχόν συστεγαζόμενων σχολείων. (Σαΐτης, 2008α)

Ακόμη, ο διευθυντής εκπροσωπεί το σχολείο στο Σχολικό Συμβούλιο (στο οποίο μετέχει ως πρόεδρος και είναι υπεύθυνος για τη συγκρότηση και τη λειτουργία του οργάνου αυτού στο σχολείο που ηγείται), στη Σχολική Επιτροπή και στη Δημοτική Επιτροπή Παιδείας (ως μέλος). (Σαΐτης, 2008α)

3.2.5. Η λειτουργία του συντονισμού

Η λειτουργία της διοίκησης, η οποία αφορά τον συσχετισμό, συνδυασμό και εναρμόνιση όλων των δράσεων ενός οργανισμού με τρόπο ώστε να επιτυγχάνεται η συνοχή και ενότητα των στόχων του, είναι ο συντονισμός. Η ανάγκη για συντονισμό είναι τόσο μεγαλύτερη όσο πιο πολύπλοκος είναι ο οργανισμός, διότι τα πολυσύνθετα συστήματα παρουσιάζουν μεγάλο εύρος επιμέρους στόχων και δράσεων, καταμερισμό εργασίας και εξειδίκευση, πράγμα που καθιστά απαραίτητη την ομαδοποίηση των εργασιών, τη συγκέντρωση εξουσίας και την εποπτεία έτσι ώστε να επιτυγχάνονται καλύτερα οι γενικοί σκοποί του οργανισμού. (Κατσαρός, 2008)

3.2.6. Η λειτουργία της στελέχωσης

Η λειτουργία της στελέχωσης σχετίζεται άμεσα με τη λειτουργία της οργάνωσης και αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία καλύπτονται οι θέσεις του προσωπικού που θεωρείται κατάλληλο για αυτές. Συνήθως λειτουργεί ακολουθώντας τα παρακάτω στάδια: Το στάδιο της περιγραφής των κατάλληλων προσόντων που πρέπει να έχουν οι υποψήφιοι για την κάλυψη των κενών θέσεων προσωπικού ή στελεχών καθώς και των τεχνικών/κριτηρίων πρόσληψης και αξιολόγησης αυτών των ατόμων. (Κατσαρός, 2008)

Το στάδιο της αναζήτησης των ενδιαφερομένων και αφού γίνει η προσέλκυση των υποψηφίων, ακολουθεί το στάδιο επιλογής ορισμένων από αυτούς με βάση πληροφορίες που συλλέγονται από βιογραφικά, συνεντεύξεις, τεστ αξιολόγησης κλπ. Στη συνέχεια οι επιλεγθέντες τοποθετούνται στις θέσεις τους και με διάφορες διαδικασίες προσαρμόζονται στο εργασιακό τους περιβάλλον. Στο τέλος ακολουθεί το στάδιο της αξιολόγησης της διαδικασίας στελέχωσης,

κατά πόσον δηλαδή τα επιλεγμένα στελέχη ανταποκρίθηκαν στην εικόνα που σχηματίστηκε αρχικά για αυτά μέσα από τις τεχνικές/διαδικασίες επιλογής τους. (Κατσαρός, 2008)

3.2.7. Επικοινωνία ως λειτουργία της διοίκησης

Η επικοινωνία, ως μία από τις λειτουργίες της διοίκησης, η οποία έχει στόχο την εξασφάλιση πληροφόρησης μέσω της οποίας γίνεται επιρροή/κατεύθυνση της συμπεριφοράς του δέκτη από τον πομπό της πληροφορίας, παίζει καθοριστικό ρόλο για την αποτελεσματική λειτουργία του οργανισμού καθώς η ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα σε όλους όσοι εμπλέκονται είναι απαραίτητη. Η επικοινωνία γίνεται είτε διά ζώσης (πρόσωπο με πρόσωπο) είτε με χρήση μέσων επικοινωνίας (τηλέφωνο, ηλεκτρονικό υπολογιστή, γραπτό κείμενο κλπ). Θεωρείται απαραίτητος παράγοντας για όλες τις λειτουργίες της διοίκησης δηλαδή για τη λειτουργία τόσο του προγραμματισμού όσο και του συντονισμού, της οργάνωσης, της διεύθυνσης και του ελέγχου. (Κατσαρός, 2008)

3.2.8. Η λειτουργία του ελέγχου

Ο έλεγχος είναι η λειτουργία της διοίκησης, η οποία γίνεται με απώτερο στόχο τον επαναπροσδιορισμό της δράσης, παρέχει δε όλα τα στοιχεία/πληροφορίες ώστε να γίνει αντιπαραβολή και σύγκριση α) των επιδιωκόμενων στόχων με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη δράση, β) των χρησιμοποιούμενων μέσων προς τα αποτελέσματα, γ) των μέσων με τους σκοπούς και δ) της προβλεπόμενης συμπεριφοράς με την πραγματική. Ο έλεγχος δηλαδή αποβλέπει στην διακρίβωση α) της αποτελεσματικότητας, β) της αποδοτικότητας, γ) της καταλληλότητας και δ) της κανονικότητας της διοίκησης. (Κατσαρός, 2008)

3.2.9. Η λειτουργία του προϋπολογισμού

Ως μία από τις βασικές λειτουργίες της διοίκησης, ο προϋπολογισμός σχετίζεται με την ικανότητά της να πραγματοποιεί τους σκοπούς της, εξασφαλίζοντάς της τους οικονομικούς πόρους. Ο προϋπολογισμός είναι στην ουσία το οικονομικό πλάνο του οργανισμού, η διαδικασία απεικόνισης όλων των προβλέψεων σχετικά με τα έσοδα και τα έξοδα για όλες τις δράσεις που έχει προγραμματίσει ο οργανισμός αυτός, οι οποίες δράσεις αντιστοιχούν σε μια ορισμένη μελλοντική χρονική περίοδο. Κατά τη διαδικασία του προϋπολογισμού αρχικά αναγνωρίζονται

οι δραστηριότητες που πρέπει να εκτελεστούν στο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο στο οποίο αναφέρεται ο προϋπολογισμός, προσδιορίζονται οι πόροι (ανθρώπινου δυναμικού και υλικοί πόροι), στη συνέχεια κοστολογούνται και αφού παρουσιαστεί ο προϋπολογισμός, πρέπει να εγκριθεί για να τεθεί σε εφαρμογή. Ένας προϋπολογισμός μπορεί να είναι ισοσκελισμένος (όσα έσοδα τόσα έξοδα), ελλειμματικός (περισσότερα τα έξοδα από τα έσοδα) ή πλεονασματικός (περισσότερα τα έσοδα από τα έξοδα). (Κατσαρός, 2008)

3.2.10. Κλίμα

Η συζήτηση σχετικά με το κλίμα του σχολείου αναφέρεται σε μια ολόκληρη σειρά χαρακτηριστικών όπως είναι οι περιβαλλοντικές συνθήκες (τύπος-μέγεθος σχολείου), τα ενδιαφέροντα, οι αξίες οι στόχοι και οι γενικότερες αντιλήψεις/ανάγκες όλων όσων εμπλέκονται στη διδακτική διαδικασία. Το κλίμα, λοιπόν, φαίνεται ότι διαμορφώνεται κυρίως από τις απόψεις/προσδοκίες/θέσεις των εκπαιδευτών/εκπαιδευομένων και όχι μόνο από τις εξωτερικές συνθήκες. Έχει, επομένως, το κλίμα που επικρατεί σε κάθε σχολείο, μία ευδιάκριτη ταυτότητα, η οποία το διαφοροποιεί από τα άλλα σχολεία. (Σαΐτης, 2008β)

Τα διαφορετικά είδη κλίματος μπορούν να περιγραφούν ως εξής

α) Το ανοικτό κλίμα. Ως ανοικτό κλίμα χαρακτηρίζεται εκείνο στο οποίο τόσο ο διευθυντής όσο και το διδακτικό προσωπικό εργάζονται με ειλικρινές πνεύμα συνεργασίας διατηρώντας στενές και αυθεντικές συνεργατικές σχέσεις.

β) Το αυτόνομο κλίμα. Η μορφή αυτή κλίματος διακρίνεται από τον μικρό έλεγχο που ασκεί ο διευθυντής. Εν τούτοις, διατηρείται το υψηλό ομαδικό πνεύμα ως απόρροια ικανοποίησης των κοινωνικών αναγκών των μελών της σχολικής κοινότητας και λιγότερο ως ικανοποίηση από την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

γ) Το ελεγχόμενο κλίμα. Είναι το κλίμα που προσανατολίζεται αποκλειστικά σχεδόν στην εκτέλεση του καθήκοντος, καθώς παραμελούνται αρκετά συμπεριφορές που θα είχαν ως στόχο την ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών των μελών της εκπαιδευτικής μονάδας.

δ) Το οικείο κλίμα. Ως οικείο χαρακτηρίζεται το σχολικό κλίμα στο οποίο να μην υπάρχουν φιλικές σχέσεις που ικανοποιούν τις κοινωνικές ανάγκες των μελών του σχολείου, όμως δεν υπάρχει αρκετό ενδιαφέρον εκ μέρους τους για τον κοινωνικό έλεγχο που αφορά την άσκηση των καθηκόντων τους.

ε) Το πατεναλιστικό κλίμα. Χαρακτηριστικό αυτής της μορφής του κλίματος είναι η στάση του διευθυντή, ο οποίος τείνει να εμφανίζει ως προσωπικό του επίτευγμα όλες τις σχολικές δραστηριότητες. Επομένως, μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα δεν ικανοποιούνται οι κοινωνικές ανάγκες των μελών της σχολικής μονάδας ενώ παράλληλα τους χαρακτηρίζει η έλλειψη ομαδικού πνεύματος.

στ) Το κλειστό κλίμα. Το κλίμα αυτό, ως ακριβώς αντίθετο του ανοικτού κλίματος, χαρακτηρίζεται από την ψυχρότητα και την τυπικότητα στις εργασιακές σχέσεις καθώς και από την απουσία σχεδόν του ομαδικού πνεύματος. (Σαΐτης, 2008β)

Η διατήρηση του καλού σχολικού κλίματος φαίνεται πως είναι καθοριστικής σημασίας για το εκπαιδευτικό έργο. Το κλίμα *“δημιουργεί μέσα στα σχολεία ευχάριστα και δυσάρεστα συναισθήματα, τα οποία επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την ψυχική διάθεση των εκπαιδευτικών για την εκτέλεση των καθηκόντων τους και κατ’ επέκταση την επίδοση των μαθητών. Έτσι, σε όσα σχολεία επικρατεί ευνοϊκό εργασιακό περιβάλλον, δηλαδή πνεύμα συναδελφικότητας μεταξύ του προσωπικού και καλή συνεργασία μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων και υπάρχει αποσαφηνισμένο πρόγραμμα δράσης λειτουργούν αποτελεσματικά.”* (Σαΐτης, 2008β, σελ.31)

Ο διευθυντής του σχολείου θα πρέπει να αναλάβει το ρόλο του ηγέτη και να διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα του σχολείου. Συνεπώς, θα πρέπει να φροντίζει για τη διατήρηση αρμονικού κλίματος μέσα στο σχολείο δείχνοντας σεβασμό στις ανάγκες των μαθητών και των εκπαιδευτικών. (Σαΐτης, 2008β)

Περισσότερη επιρροή ασκεί ο ρόλος του διευθυντή παρά η νομοθεσία. Το έργο του αυτό είναι δύσκολο, καθώς έχει να κάνει με τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, το οποίο είναι ευμετάβλητο και παρουσιάζει αρκετές ιδιαιτερότητες. Το έργο του διευθυντή είναι αποτέλεσμα

τριών τομέων επικοινωνίας: με τους συναδέλφους, με τους μαθητές, με τους γονείς. Έτσι, ασχολείται και με τη μελέτη διαφόρων τρόπων διοίκησης. Φροντίζει για καλές συνθήκες εργασίας των εκπαιδευτικών και φέρεται με δικαιοσύνη και αντικειμενικότητα. Ενθαρρύνει τους εκπαιδευτικούς για προσωπική εξέλιξη. Έχει χρέος να εκδηλώνει έμπρακτα την αγάπη για τους μαθητές, να σέβεται την προσωπικότητά τους, να επικοινωνεί μαζί τους και να τους βοηθάει να αναπτύξουν την ομαδικότητα και την κοινωνικότητά τους. Απαραίτητες για τον διευθυντή είναι οι γνώσεις ψυχολογίας έτσι ώστε να είναι σε θέση οποιοδήποτε πρόβλημα πειθαρχίας εμφανιστεί σε σχέση με τους μαθητές να το διευθετήσει σε συνεργασία με το διδακτικό προσωπικό και τους γονείς. Επιπλέον, ως μέρος του έργου του, ο διευθυντής έχει την ευθύνη να καλεί τους γονείς σε ενεργή συμμετοχή στα θέματα του σχολείου. *“Για να συμβούν οι παραπάνω δραστηριότητες, πρέπει οι διευθυντές σχολικών μονάδων να επιδεικνύουν προσαρμοστικότητα, σταθερή αποδοτικότητα και ικανότητα παροχής συναισθηματικής υποστήριξης στα μέλη της σχολικής μονάδας.”* (Σαΐτης, 2008β, σελ.36)

4. Μετάβαση στην “Παιδεία του Βάθους” – νέες παράμετροι

Για τη μετάβαση από την σύγχρονη παιδεία, ή αλλιώς από την “Παιδεία του Κέρδους” όπως έχει χαρακτηριστεί παραπάνω, στην “Παιδεία του Βάθους” είναι αναγκαία η εισαγωγή κάποιων νέων παραμέτρων. Οι νέες αυτές παράμετροι θα αναφερθούν αρχικά θεωρητικά κι έπειτα με ένα παράδειγμα. Θα χωριστούν σε δύο τομείς, συγκεκριμένα στον τομέα της εκπαίδευσης και στον τομέα της διοίκησης. Το παράδειγμα που επιλέχθηκε πηγάζει από τη λειτουργία του “Συλλόγου για την Πνευματικότητα, τον Πολιτισμό και την Τεχνολογία Νέο Θεμέλιο” με αριθμό μητρώου 2835/2017 και επίσημη ημερομηνία ίδρυσης του Συλλόγου 30/01/2018. Είναι ένας Σύλλογος που προωθεί την “Παιδεία του Βάθους” μέσα από τρεις άξονες δράσεις - τον πολιτισμό, την πνευματικότητα και την τεχνολογία. Η έδρα του είναι στο κέντρο της Θεσσαλονίκης και λειτουργεί από το 2010. Το παράδειγμα του Νέου Θεμελίου³⁵ κρίνεται κατάλληλο για την παρούσα εργασία, καθώς εισάγει αποτελεσματικά τη φιλοσοφία της “Παιδείας του Βάθους” στην καθημερινότητα, έχοντας σχεδιάσει την εκπαιδευτική του προσέγγιση (μαθήματα ενηλίκων) και τη δομή οργάνωσης σύμφωνα με αυτή.

4.1. Εκπαίδευση – νέες παράμετροι

4.1.1. Ρόλος του διδάσκοντα

Η κύρια παράμετρος που τίθεται ως προς τον ρόλο του διδάσκοντα, είναι το προσωπικό του βίωμα. Με την έννοια αυτή, για να μπορεί κάποιος να διδάξει, πρέπει πρώτα να έχει βιώσει³⁶ ο

³⁵ Το Νέο Θεμέλιο ξεκίνησε ως ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός κι έπειτα έγινε Σύλλογος. Δημιουργήθηκε με σκοπό την επαφή και ένωση ανθρώπων ώστε να συνεργαστούν και να βάλουν τις βάσεις ενός καλύτερου μέλλοντος. Ανθρώπους με όραμα, θέληση, αισιοδοξία και θετική ενέργεια. Η δράση του Συλλόγου αφορά την έρευνα, μελέτη και εφαρμογή σε κάθε τομέα της ζωής - από τους πιο πρακτικούς ως τους πιο ψυχολογικούς και πνευματικούς. Κέντρο των αναζητήσεων του Συλλόγου είναι η αυτόρκεια (στους τομείς της ενέργειας, της δόμησης, της διατροφής και της υγείας). Η εκπαίδευση που λαμβάνει χώρα στον Σύλλογο αφορά την αναζήτηση του πιο αληθινού και αυθεντικού εαυτού του κάθε ατόμου, μέσω βιωματικών μεθόδων, και σκοπό την κατάκτηση του “συλλογικού” ανθρώπου. (Νέο Θεμέλιο, 2017)

³⁶ Ο Bach (1974) στο μυθιστόρημά του περιγράφει τις δυσκολίες που πέρασε ο δάσκαλος όταν ήταν μαθητής, για τις οποίες αισθάνεται ευγνώμων, καθώς μέσω αυτών έμαθε πραγματικά τις δυνάμεις του και πλέον μπορεί να βοηθήσει το μαθητή του να ανακαλύψει και να ξεκλειδώσει τις δικές του. Περιγράφει χαρακτηριστικά, μέσα από τα λόγια του δασκάλου, πώς ο ίδιος οφείλει να έχει περάσει πρώτα από αυτά τα στάδια για να μπορέσει να ενθαρρύνει το μαθητή του στο δικό του δρόμο. Χρειάζεται να βιώσει την αγάπη χωρίς περιορισμούς για να καταφέρει να βοηθήσει τον μαθητή του να νιώσει την πραγματική αγάπη μέσα του.

ίδιος αυτά που θέλει να μεταδώσει, δηλαδή όλες τις αρχές, τις αξίες και τις συνειδητοποιήσεις της “Παιδείας του Βάθους” που έχουν συζητηθεί παραπάνω. Έτσι και οι πράξεις του θα καθορίζονται από την εσωτερική του γνώση. Κατά συνέπεια, η διδασκαλία που γίνεται είναι έμπρακτη. Είναι το παράδειγμα του διδάσκοντα που μεταδίδεται στους μαθητές του. (Φωτεινός, 1993α)

Ο διδάσκων είναι εκείνος που πρώτα ο ίδιος έχει περάσει από τη διαδικασία μάθησης μέσω της “Παιδείας του Βάθους”, έχει δουλέψει αυτογνωσιακά, έχει ανακαλύψει τους φόβους και τις ανασφάλειές του, όπως επίσης έχει εργαστεί για την αντιμετώπισή τους. Έτσι, είναι έτοιμος να δεχτεί τους μαθητές του, τον καθένα με τη δική του ιδιαίτερη προσωπικότητα, τον καθένα με τους δικούς του φόβους και ανασφάλειες. Ο διδάσκων οφείλει να δέχεται και να αγαπάει τους μαθητές όπως είναι και να τους αγαπάει για αυτό που είναι· να μην τους κρίνει και να μην προσπαθεί να τους αλλάξει, αντιθέτως να τους υποστηρίζει στην εξέλιξή τους. (Φωτεινός, 1994)

Ταυτόχρονα, δεν μπορεί να συγκρίνει τους μαθητές του μεταξύ τους, αλλά ούτε και τον καθένα με βάση προκαθορισμένα πρότυπα, σεβόμενος τις ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή, τις ανάγκες, τις ελλείψεις και την ατομική του προσπάθεια. (Φωτεινός, 1993α)

Η αγάπη του διδάσκοντα για το έργο του είναι απαραίτητο στοιχείο για μία αποτελεσματική διδασκαλία. Η αγάπη άνευ όρων από τον διδάσκοντα προς τους μαθητές έχει τη δύναμη να απελευθερώσει και να ξεκλειδώσει τους μαθητές, να τους κάνει να αγαπήσουν τον εαυτό τους και να δουλέψουν πάνω σε αυτόν, να εξελιχθούν. (Φωτεινός, 1997)

Είναι σημαντικό ο διδάσκων να μην θεωρείται αυθεντία, οπότε να μην κατευθύνει ή/και να περιορίζει - σκόπιμα και μη - τους μαθητές προς τις δικές του προτιμήσεις και απόψεις (Nietzsche, 2006). Αντιθέτως, ο διδάσκων αναλαμβάνει τον ρόλο του διευκολυντή και υποστηρικτή³⁷, που θα αφαιρέσει τα εμπόδια από τον δρόμο του μαθητή και θα πάρει τη δεύτερη

³⁷Η σημαντική συνεισφορά του Vygotsky στη διδακτική και την ψυχολογία έγινε μέσω του ορισμού της “Ζώνης Επικείμενης Ανάπτυξης” (Zone of Proximal Development). Σύμφωνα με τον Vygotsky, η περιβαλλοντική συνδρομή, δηλαδή η υποστήριξη και τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος, μπορούν να πλουτίσουν το μαθησιακό δυναμικό κάθε ατόμου. Η ΖΕΑ είναι στην ουσία η απόσταση ανάμεσα στο επίπεδο του μαθητή και στο ανώτερο επίπεδο που δυνητικά μπορεί να φτάσει, μέσω της “σκαλωσιάς” (scaffolding) που δομεί ο διδάσκων. (McLeod, 2012)

θέση καθώς ο μαθητής μόνος του θα ανακαλύπτει τον δρόμο του, μέσω της διάπλασης των ταλέντων και των δυνατοτήτων του (Φωτεινός, 1993; Nietzsche, 2006).

Έτσι, ο διδάσκων οφείλει να αποφύγει τον δογματισμό και την καθοδήγηση των μαθητών προς μία μόνο κατεύθυνση, αλλά ταυτόχρονα να μην αφήσει μόνους και άοπλους τους μαθητές του μπροστά σε μία μη διαχειρίσιμη πληθώρα πληροφοριών. Η πολυμάθεια χωρίς συνειδητοποίηση δεν εξυπηρετεί τη ζωή των μαθητών πρακτικά. Χρειάζεται, λοιπόν, να βοηθήσει τους μαθητές να αποκτήσουν κριτική και ερευνητική ικανότητα ώστε να μπορούν να ψάξουν και να επιλέξουν μέσα από την πληθώρα πληροφοριών, εκείνη που τους είναι πραγματικά χρήσιμη τη δεδομένη στιγμή. (Nietzsche, 2006)

4.1.2. Ρόλος του μαθητή

Ο σεβασμός είναι το σημαντικότερο συστατικό στη σχέση διδάσκοντα - μαθητή. Πρέπει να υπάρχει σεβασμός ανάμεσα στον μαθητή και στον δάσκαλο, όπου ο πρώτος έχει ευθύνη να υπακούει και ο δεύτερος να καθοδηγεί ορθά (Φωτεινός, 1993). Έτσι, ο μαθητής αποκτά εσωτερική συνείδηση, αλλά και ευθύνη, καταρχάς απέναντι του εαυτού του κι έπειτα απέναντι των άλλων (Μπαρμπαδήμος, 2015).

Όταν ο μαθητής είναι υπεύθυνος των πράξεων και του εαυτού του, γνωρίζοντας πως οι πράξεις του επηρεάζουν άμεσα και αυτόν και το σύνολο, τότε μπορεί να διαχειριστεί την ελευθερία του. Σε αυτό το πλαίσιο ο μαθητής πρέπει να είναι ελεύθερος να αναπτύξει τα ταλέντα και τις κλίσεις του, να εκφράσει τη δημιουργικότητά του, να εξελίξει τις δυνατότητές του στο μέγιστο, κατανοώντας ότι η εξέλιξή του είναι δική του ευθύνη. (Nietzsche, 2006)

Ο μαθητής αρχικά μαθαίνει καθώς μιμείται και ακολουθεί το παράδειγμα του δασκάλου, ωστόσο θα πρέπει να περάσει σταδιακά στο στάδιο της ανακάλυψης³⁸. (Φωτεινός, 1993)

Ακόμη και η αξιολόγηση ενισχύει την αυτοβελτίωση, καθώς ο μαθητής αναλαμβάνει την ευθύνη του εαυτού και βάζει όρια και στόχους από μόνος του στον εαυτό του. Δεν συγκρίνεται με τους άλλους ούτε νιώθει μειονεκτικά ή υπεροπτικά απέναντι στους άλλους, αντιθέτως αναγνωρίζει

³⁸Ο Bach (1974) εύστοχα περιγράφει τη διαδικασία αυτή, όπου ο μαθητής θα μάθει κάποτε να αναγνωρίζει ότι η αλήθεια βρίσκεται μέσα του, κι αυτή είναι ο πραγματικός εκπαιδευτής του.

πως καθένας είναι μία ξεχωριστή οντότητα που κινείται με δικές του ταχύτητες. οπότε αφοσιώνεται στη δική του εξέλιξη. (Φωτεινός, 1994)

4.1.3. Βίωμα

Η διαφορά ανάμεσα στην σύγχρονη εκπαίδευση και στην “Παιδεία του Βάθους” ως προς την μάθηση, συνίσταται στο γεγονός ότι η πρώτη *προετοιμάζει* τους μαθητές για τη ζωή, ενώ η δεύτερη *είναι* η ζωή. Η “Παιδεία του Βάθους”, στηρίζεται στη βιωματική μάθηση και άμεση σύνδεση της πληροφορίας με την καθημερινότητα. Πραγματική μάθηση, σύμφωνα με αυτήν, επέρχεται μόνο όταν η γνώση έχει κατακτηθεί και έχει γίνει βίωμα. Δεν αρκεί απλά και μόνο η κατανόηση της γνώσης, απαιτείται και η βίωση της κατάστασης, η βαθύτερη συνειδητοποίηση. (Φωτεινός, 1994)

Αυτή η φιλοσοφία επιτυγχάνεται με τη μάθηση μέσα από προσωπικά βιώματα. Η συνειδητοποίηση των καταστάσεων που βιώνει το άτομο γίνεται κτήμα του και το εξελίσσει σε όλα τα επίπεδα (σωματικά, γνωστικά και πνευματικά). (Μπαρμπαδήμος, 2015)

Αφού, λοιπόν, η πληροφορία γίνει γνώση και έπειτα βίωμα, έρχεται η συνειδητοποίηση και η αφύπνιση. Στη συνέχεια ακολουθεί η δράση, οι δημιουργικές πράξεις. Τέλος, έρχεται η προσφορά προς το ευρύτερο σύνολο, το μοίρασμα και η μετάδοση, σύμφωνα με την ανώτερη τάξη των πραγμάτων. (Φωτεινός, 1994)

4.1.4. Παράδειγμα – Νέο Θεμέλιο

Ο Σύλλογος Νέο Θεμέλιο έχει υιοθετήσει την “Παιδεία του Βάθους”, εκφράζοντας στην πράξη τη δική του προσέγγιση. Έχοντας ως κέντρο τον άνθρωπο, εστιάζει στην εξέλιξη και ανάπτυξη του ολιστικά. Η φιλοσοφία του διαρθρώνεται σε τρεις βασικές αρχές:

Ενότητα: *“Ξεπέρασμα των διαφορών στην αναζήτηση της πνευματικής ένωσης ανάμεσα στους ανθρώπους καθώς και αυτής με τον ζωντανό πλανήτη του οποίου αποτελούμε μέρος.”*

Γνώση: *“Υποστήριξη της Έρευνας και προώθηση της Γνώσης σε κάθε τομέα Επιστημονικό, Τεχνολογικό, Φιλοσοφικό και Ανθρωπιστικό ως μέσα για την επίτευξη της Δημιουργικής Σύνθεσης, της προσωπικής Ανάπτυξης και της βελτίωσης της Ποιότητας Ζωής.”*

Δράση: *“Επίτευξη της αυτάρκειας μέσω της Οικονομίας Πόρων και της Υπεύθυνης Συμμετοχής στους τομείς της Ενέργειας, Δόμησης, Υγείας και Διατροφής τα οποία αποτελούν βασικούς πυλώνες της ποιότητας ζωής κάθε ανθρώπου πάνω στον πλανήτη.”* (Νέο Θεμέλιο, 2017)

Οι δράσεις του Συλλόγου διαμορφώνονται στα πλαίσια τριών αξόνων: α) της πνευματικότητας και της εσωτερικής ανάπτυξης, β) του πολιτισμού και γ) της τεχνολογίας.

Για τον Σύλλογο ως πνευματικότητα νοείται *“η δύναμη του ανθρώπου να αντιλαμβάνεται και να βιώνει την εσωτερική του φύση και υπόσταση, διευρύνοντας την συνειδητότητά του”*. Μέσω αυτής ο άνθρωπος γνωρίζει, συνειδητοποιεί και βιώνει την ολότητα που συνδέει τα πάντα μεταξύ τους, καθώς νιώθει μέρος και κομμάτι της. Διευκρινίζεται ότι η πνευματικότητα δεν ταυτίζεται με ορισμένη θρησκεία. Εμφανίζεται σε κάθε άνθρωπο που αρχίζει να αναζητά τον λόγο και τον σκοπό της ύπαρξής του, όταν η ζωή του αποκτά νόημα ως δρόμος που τον ενώνει με τον εαυτό του, τους συνανθρώπους του και όλες τις διαστάσεις του κόσμου γύρω του σαν σύνολο. Συγκεκριμένες δράσεις που εκτελούνται στον χώρο είναι τα σεμινάρια πνευματικής ανάπτυξης, μεταφυσικής και αυτογνωσίας, οι βιωματικές ατομικές δράσεις εσωτερικής ενατένισης κ.α.. (Νέο Θεμέλιο, 2017)

Με τον όρο πολιτισμός νοείται *“η σύνθεση Επιστήμης, Πολιτικής και Θρησκευτικότητας, μέσω της έμπνευσης αλλά και της τέχνης, που έχουν στόχο να καλύψουν τις βασικές ανάγκες ανάπτυξης του Ολιστικού ανθρώπου, δημιουργώντας δρόμους εξέλιξης για όλους”*. Ως πρόκληση της σημερινής εποχής αντιμετωπίζεται από τον Σύλλογο η προάσπιση του πολιτισμού μέσω της γεφύρωσης των διαφορών ανάμεσα στους ανθρώπους, βοηθώντας τους να βρουν την ταυτότητά τους. Στόχος είναι η επιβεβαίωση μέσω της ταυτότητας, η αναγνώριση του εαυτού και η δημιουργία ενότητας με τους υπόλοιπους ανθρώπους. Η αντίθεση αντικαθιστάται, έτσι, με την σύνθεση, παράλληλα η αντιπαλότητα με την συνεργασία, και η απομόνωση με την επικοινωνία. Ως βασική προϋπόθεση για την εκπλήρωση του οράματος τίθεται η γνώση, ιδιαίτερα σε πρακτικό και βιωματικό επίπεδο κι όχι μόνο σε θεωρητικό. Συγκεκριμένες δράσεις στα πλαίσια του πολιτισμού είναι το θεατρικό εργαστήρι, η μουσική ομάδα, το εργαστήρι αυτοάμυνας, η ομάδα γιόγκα, οι εκδρομές, οι προβολές, οι παρουσιάσεις κ.α., ακόμη και διοργάνωση ανάλογων δραστηριοτήτων από άλλα άτομα ή φορείς στον χώρο του Συλλόγου. (Νέο Θεμέλιο, 2017)

Τέλος, ως τεχνολογία χαρακτηρίζεται δυνητικά “κάθε γνώση, επιστημονική ή πρακτική, που μπαίνει στην υπηρεσία του ανθρώπου, για την βελτίωση της ποιότητας ζωής του”. Οι βασικοί τομείς που χρήζουν κάλυψης αρχικά είναι η ενέργεια, η διατροφή, η υγεία και η δόμηση. Κοινό στοιχείο είναι ο σεβασμός προς το περιβάλλον, τον εαυτό, τους συνανθρώπους και τις μελλοντικές γενιές. Μέσα σε αυτό το κλίμα θίγεται η έννοια της ιδιοκτησίας και του κοινού δικαιώματος για απόλαυση όλων των πόρων της γης αλλά και των τεχνολογικών εφευρέσεων και επιτευγμάτων. Συγκεκριμένες δράσεις για την τεχνολογία αναφέρονται το εργαστήρι για για την ελεύθερη ενέργεια, το εργαστήρι της Ιπποκράτειας Ολιστικής Αυτοϊασης, το εργαστήρι δημιουργίας ατομικού λαχανόκηπου κ.α.. (Νέο Θεμέλιο, 2017)

4.2. Διοίκηση – νέες παράμετροι

Καθώς ο άνθρωπος αλλάζει, αλλάζει η παιδεία που χρειάζεται, αλλάζουν αναπόφευκτα και οι διοικητικές δομές με βάση τις οποίες λειτουργεί αυτή. Άλλωστε, όπως έχουμε αναφέρει παραπάνω, ο διδάσκων για να μπορεί να διδάξει πραγματικά, πρέπει πρώτα ο ίδιος να έχει περάσει από το στάδιο της μαθητείας αυτής, άρα ο ίδιος να νιώθει ολιστικός άνθρωπος και να αντιμετωπίζει όλες τις πτυχές της ζωής του με βάση τη φιλοσοφία αυτή, καθώς την κρίνει ωφέλιμη και αναγκαία. Συνεπώς, εφόσον σε όλες τις πτυχές της ζωής του ενυπάρχει η “Παιδεία του Βάθους”, δεν θα μπορούσε να λείπει και από την οργανωτική και διοικητική δομή στην οποία λειτουργεί και προσφέρει ως διδάσκων το κομμάτι του. Μάλιστα, είναι το αμέσως επόμενο επίπεδο που πρέπει να κατακτηθεί και να πραγματοποιηθεί για να υποστηρίξει την παιδαγωγική διαδικασία.

4.2.1. Αυτόβουλα άτομα – ευθύνη

Σε επίπεδο διοικητικής δομής, η “Παιδεία του Βάθους” θέτει ελάχιστες αλλά πολύ σημαντικές παραμέτρους, που διαφέρουν σημαντικά από τη σημερινή κατάσταση. Ενώ οι βασικές παραδοχές ως προς τις λειτουργίες (προγραμματισμός, οργάνωση, συντονισμός, στελέχωση, έλεγχος, επικοινωνία, προϋπολογισμός) παραμένουν σχεδόν ίδιες, προστίθεται ως συμπληρωματικός παράγοντας η συνειδητή συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού, τόσο των διδασκόντων και κατ’ επέκταση διοικητικών στελεχών, όσο και των μαθητών. (Φωτεινός, 1993α)

Με την έννοια αυτή, τα άτομα που συμμετέχουν σε έναν εκπαιδευτικό οργανισμό που στοχεύει στην προώθηση της φιλοσοφίας της “Παιδείας του Βάθους”, επιλέγουν συνειδητά τη συμμετοχή και δράση τους σε αυτό το πλαίσιο. Τα μεν διοικητικά στελέχη και διδάσκοντες έχουν περάσει από ειδική εκπαίδευση, έχουν κάνει αυτογνωσία, έχουν βιώσει τις βασικές αρχές και τις υποστηρίζουν έμπρακτα στη ζωή τους. Κατ’ επέκταση, δεν χρειάζονται στερεοτυπικές δομές για να προσαρμοστούν και να είναι παραγωγικοί, αντιθέτως, λειτουργούν αυτόβουλα, έχοντας την ελευθερία να συνεισφέρουν δημιουργικά γιατί αυτό τους εκφράζει. Αισθάνονται μία εσωτερική ανάγκη για τη διεκπεραίωση των λειτουργιών του οργανισμού και ταυτόχρονα αποδέχονται και αναλαμβάνουν την ευθύνη των δράσεών τους, τόσο απέναντι στους ίδιους όσο και στους άλλους. (Φωτεινός, 1993α)

Οι δε μαθητές αισθάνονται ευθύνη απέναντι στον εαυτό τους, στους υπόλοιπους συμμαθητές, στους διδάσκοντες, στα διοικητικά στελέχη αλλά και στις υλικοτεχνικές υποδομές. Αυτό σημαίνει πως όχι μόνο συνειδητά αναλαμβάνουν την ευθύνη του εαυτού τους στη μαθησιακή διαδικασία, αλλά και στον τρόπο συμπεριφοράς απέναντι στα υπόλοιπα μέλη του οργανισμού, τον χώρο και τις δομές του. Φέρονται, λοιπόν, με σεβασμό και προστατεύουν τον χώρο, τα μέσα και τις δομές που χρησιμοποιούν. (Φωτεινός, 1997)

4.2.2. Συλλογικότητα

Τα άτομα αυτά, λοιπόν, αντιμετωπίζουν την εργασία τους ως μία ανάγκη έκφρασης, δημιουργίας και συμμετοχής, κι όχι μόνο ως μέσο επιβίωσης. Η συνεργασία και η συνέργεια αποτελούν καθημερινά τους μέσα, σεβόμενοι την ταυτότητα του καθενός. Μέσω της σύνθεσης των ατομικών δεξιοτήτων επιτυγχάνουν συλλογικά αποφασισμένους σκοπούς, για τους οποίους όλοι προσπαθούν από κοινού. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

Με μία άλλη έννοια, παιδαγωγική αγάπη είναι, μέσα από τη συλλογική δράση, να αποκτά νόημα η ζωή του κάθε συμμετέχοντα. Είναι η δημιουργία κάτι κοινού, μέσα από το οποίο ο καθένας λαμβάνει κάτι δικό του. (Φωτεινός, 1994)

Η συλλογικότητα είναι ένα χαρακτηριστικό που προκύπτει από την αυτογνωσιακή εργασία του κάθε ατόμου ξεχωριστά. Απαιτεί μέγιστη προσπάθεια καθώς είναι το αμέσως επόμενο επίπεδο από την αρχική γνωριμία του εαυτού. Ο άνθρωπος γίνεται συλλογικός όταν συνειδητοποιήσει

και δουλέψει με εσωτερικούς φόβους, ανασφάλειες, ελαττώματα και προτερήματα. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων φέρνει πάντα στην επιφάνεια βαθύτερα χαρακτηριστικά, που μόνοι τους δεν μπορούν να αναγνωρίσουν, οπότε η μετάβαση στον συλλογικό άνθρωπο είναι η περαιτέρω εξέλιξη του ανθρώπου. Η επίτευξη αυτής της μετάβασης επιφέρει πολλά οφέλη, καθώς εξελίσσει ταυτόχρονα και όλες τις δομές της ζωής του. Αναβαθμίζει αυτόν και τη ζωή του. Έτσι, η δόμηση μίας οποιασδήποτε επιχείρησης (πόσο μάλλον μίας εκπαιδευτικής μονάδας) με συλλογικούς ανθρώπους, εξελίσσει και αναβαθμίζει την ίδια την επιχείρηση. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

Τονίζεται ότι σημείο κλειδί για την πραγμάτωση ενός συλλογικού σκοπού ή οράματος, είναι η εμπιστοσύνη³⁹ ανάμεσα στα άτομα και στα μέσα που θα αξιοποιηθούν για την επίτευξή του. Στην εμπιστοσύνη δημιουργούνται ρίζεις λόγω των διαφορετικών οπτικών και ερμηνειών από τους συμμετέχοντες (Φωτεινός, 1993α). Για αυτό κρίνεται αναγκαίος ένας κοινός κώδικας επικοινωνίας, ειλικρινή επικοινωνία, ξεπέραςμα των πεποιθήσεων, και τελικά υπέρβαση από τον ατομικό άνθρωπο στον συλλογικό. (Μπαρμπαδήμος, 2015)

4.2.3. Παράδειγμα – Νέο Θεμέλιο

Παρατίθενται στη συνέχεια σημεία από το καταστατικό του Συλλόγου που φανερώνουν τη διοικητική δομή του.

“Ο Σύλλογος αποτελείται από Τακτικά κι Επίτιμα μέλη. Τακτικό μέλος του Συλλόγου μπορεί να είναι ο οποιοσδήποτε ενήλικος υπό την απαραίτητη όμως προϋπόθεση να έχει αυτός ολοκληρώσει την παρακολούθηση του εισαγωγικού κύκλου γνωριμίας με τους σκοπούς του Συλλόγου, προκειμένου να γίνουν αυτοί κατανοητοί, μέγιστης διάρκειας τριών (3) μηνών.” (Καταστατικό Συλλόγου, 2017, σελ.4)

Το άτομο που επιθυμεί να γίνει μέλος υποβάλλει γραπτή αίτηση προς το Διοικητικό Συμβούλιο, αποδεχόμενο τους όρους του καταστατικού. Αφού το Διοικητικό Συμβούλιο εγκρίνει την αίτηση, το άτομο αποκτά την ιδιότητα του μέλους, μετέχοντας ενεργά σε όλες τις

³⁹Όταν ο άνθρωπος πιστεύει σε κάτι αυτό γίνεται πράξη. Η πίστη είναι ο δρόμος για τον σκοπό της ζωής. Ωστόσο, από την πίστη ως το αποτέλεσμα υπάρχει το αναπόσπαστο ενδιάμεσο στάδιο της εμπιστοσύνης. Συγκεκριμένα, ενώ η πίστη αναφέρεται στην ιδέα, στο όραμα, η εμπιστοσύνη αφορά τους ανθρώπους και τα μέσα. (Φωτεινός, 1994)

δραστηριότητες και εκδηλώσεις του Συλλόγου, με όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του Τακτικού μέλους. (Καταστατικό Συλλόγου, 2017, σελ.5)

“Επίτιμα μέλη ανακηρύσσονται από τη γενική συνέλευση των μελών του Συλλόγου, ευρισκόμενη σε απαρτία και ύστερα από πρόταση του Διοικητικού Συμβουλίου, προσωπικότητες αναγνωρισμένου πνευματικού και επιστημονικού κύρους που προσφέρουν ή μπορούν να προσφέρουν στο Σύλλογο εξαιρετικές υπηρεσίες ή αξιόλογη ηθική ή υλική βοήθεια..” (Καταστατικό Συλλόγου, 2017)

Οι υποχρεώσεις των Τακτικών μελών είναι α) η μηνιαία καταβολή συνδρομής, β) η συμμόρφωση με το καταστατικό, τις αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Διοικητικού Συμβουλίου, γ) η συνδρομή στην επίτευξη των σκοπών του συλλόγου, δ) η αλληλεγγύη και η αξιοπρέπεια στη συμπεριφορά τους, ε) η συνεννόηση με τη Διοίκηση του Συλλόγου πάνω σε προβλήματα ή θέματα που μπορεί να προκύψουν, στ) η συμμετοχή στις Γενικές Συνελεύσεις και η εκπλήρωση με συνέπεια και αίσθημα ευθύνης κάθε καθήκοντος που αναλαμβάνουν και η) η θετική ανταπόκριση σε προσκλήσεις του Διοικητικού Συμβουλίου και της Γενικής Συνέλευσης. (Καταστατικό Συλλόγου, 2017)

Όλα τα ταμειακά εντάξει μέλη έχουν τα δικαιώματα α) να εκλέγουν και να εκλέγονται (όπως ορίζει ο νόμος), β) στις Γενικές Συνελεύσεις να έχουν λόγο, έλεγχο, κρίση και ψήφο και γ) να ενημερώνονται τακτικά για την πορεία των υποθέσεων μέσα στο Σύλλογο. (Καταστατικό Συλλόγου, 2017)

Τα όργανα του Συλλόγου είναι η Γενική Συνέλευση, το Διοικητικό Συμβούλιο και η Εξελικτική Επιτροπή. Ειδικότερα, η Γενική Συνέλευση αποτελεί το ανώτατο και κυρίαρχο όργανο του Συλλόγου, κατά την οποία λαμβάνονται τελικές αποφάσεις για όλες τις υποθέσεις του. Η τακτική Γενική Συνέλευση γίνεται ετησίως μία φορά τον Ιανουάριο όπου στην απαρτία (50% +1 ταμειακά εντάξει μέλη) των μελών διεξάγεται απολογισμός του προηγούμενου έτους, υποβάλλεται έκθεση της Εξελικτικής Επιτροπής, συζητούνται θέματα ενδιαφέροντος και λαμβάνονται αποφάσεις με βάση τον απολογισμό, τον ισολογισμό καθώς και τον προϋπολογισμό για το επόμενο έτος. Η έκτακτη συγκαλείται σε περίπτωση που κριθεί αναγκαία, με κατάλληλη προετοιμασία. (Καταστατικό Συλλόγου, 2017)

Φαίνεται, λοιπόν, πως οι αρχές της οργάνωσης και διοίκησης του Συλλόγου είναι αυτές που ορίζει το κράτος και είναι όμοιες με μία κλασική δομή ενός Συλλόγου. Ωστόσο, με βάση το όραμα και τις αρχές του Συλλόγου, αναδεικνύεται ένας βασικός παράγοντας που κάνει τη διαφορά ως προς τις σχέσεις και τη συμπεριφορά των μελών. Αυτός ο παράγοντας είναι ο άνθρωπος. Κύριο μέλημα και στόχος είναι η δημιουργία σχέσεων αλληλοκατανόησης, σεβασμού και ευθύνης, με ποιότητα στη συμμετοχή. Έτσι, όλα τα μέλη έχουν δικαίωμα συμμετοχής, αρκεί να έχουν συνέπεια και υπεύθυνη συμμετοχή. Όσο περισσότερη είναι η θέληση, με συνέπεια και ευθύνη, τόσο περισσότερη είναι και η συμμετοχή ενός μέλους.

Έρευνα

1. Μεθοδολογία Έρευνας

Ως έρευνα ορίζεται η “πορεία επίτευξης, αξιόπιστων λύσεων σε προβλήματα, διαμέσου της προγραμματισμένης και συστηματικής συλλογής, ανάλυσης και ερμηνείας δεδομένων” (Cohen et al., 2008, σελ.76). Η έρευνα αποτελεί το εργαλείο για την πρόοδο της γνώσης, μέσω της οποίας ο άνθρωπος γίνεται ικανότερος, πραγματοποιεί τους σκοπούς του και αντιμετωπίζει τις αντιθέσεις του (Cohen et al., 2008). Για τον λόγο αυτό και στη χώρα μας η επιστημονική έρευνα είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη στο άρθρο 16 του Συντάγματος⁴⁰.

Πριν τον σχεδιασμό μίας έρευνας πρέπει να ληφθούν κάποιες αποφάσεις. Αυτές επηρεάζονται από ζητήματα που σχετίζονται με τον προσανατολισμό, τον σχεδιασμό και τη μεθοδολογία της έρευνας, την ανάλυση των δεδομένων και την παρουσίαση και αναφορά των αποτελεσμάτων. Αναλυτικότερα, με τις αποφάσεις προσανατολισμού καθορίζονται οι περιορισμοί της έρευνας (πχ. χρονικά όρια, κόστος) και η γενική της φύση. Διαμορφώνονται έτσι οι βασικές παράμετροι και αποδεικνύεται αν είναι εφαρμόσιμη ή όχι η συγκεκριμένη έρευνα. (Cohen et al., 2008)

Ακόμα, όσον αφορά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων, ο ερευνητής πρέπει να αναλογιστεί το κοινό στο οποίο απευθύνεται και να συντάξει ανάλογα τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνά του (Cohen et al., 2008).

Ταυτόχρονα, καθώς οι επιστημονικές έρευνες, κατά κανόνα, έχουν ως υποκείμενο μελέτης τον άνθρωπο και τη συμπεριφορά του, είναι ανάγκη να τηρούν ορισμένους κανόνες δεοντολογίας, γενικά αποδεκτούς. Πιο συγκεκριμένα (Αθανασίου, 2007, σελ.35-38):

1. Η συμμετοχή των υποκειμένων απαιτείται να γίνεται οικειοθελώς.
2. Γνωστοποιούνται στα υποκείμενα, εκ των προτέρων, οι σκοποί και οι στόχοι της έρευνας, χωρίς απόκρυψη ή παραποίηση της αλήθειας.

⁴⁰«Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες, η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους». Σύνταγμα 1975, Άρθρο 16 παρ.1.

3. Οι απόψεις τους γίνονται σεβαστές από τον ερευνητή, ανεξάρτητα αν αυτός συμφωνεί με αυτές ή όχι.
4. Υπάρχει εχεμύθεια, διατηρείται η ανωνυμία των συμμετεχόντων, και οι πληροφορίες που συλλέγονται δεν γνωστοποιούνται με κανένα τρόπο σε τρίτους.
5. Τα αποτελέσματα της έρευνας κοινοποιούνται στα υποκείμενα της έρευνας είτε περιληπτικά είτε συνημμένα στο τελικό κείμενο, εάν αυτό είναι εφικτό.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες αναζήτησης και το ενδιαφέρον του ερευνητή, τους περιορισμούς του περιβάλλοντος και της χρονικής στιγμής, ακολουθήθηκαν τα εξής βήματα:

1.1. Ταυτότητα της Έρευνας

Ο σχεδιασμός της ερευνητικής μεθοδολογίας ακολουθεί μία σειρά από το γενικό στο ειδικό. Αρχικά, πρέπει να διασαφηνιστούν οι γενικοί σκοποί και να μεταφραστούν σε απτή και συγκεκριμένη σειρά στόχων. Αμέσως μετά έρχεται η επισήμανση και η κατηγοριοποίηση των θεμάτων που σχετίζονται με τον σκοπό, ως δευτερεύον βήμα. Ακολουθεί η μορφοποίηση των συγκεκριμένων προϋποθέσεων πληροφόρησης, που αφορούν το καθένα από αυτά τα ζητήματα. Στη συνέχεια, διασαφηνίζεται ο απαιτούμενος χρόνος και το τυχόν κόστος της έρευνας. Οι περιορισμοί σε συνδυασμό με τον σκοπό διαμορφώνουν τελικά τις επιλογές του ερευνητή για τη μέθοδο, το δείγμα και τα εργαλεία που θα χρησιμοποιήσει. (Cohen *et al.*, 2008)

1.2. Διευκρίνιση όρων

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να διευκρινιστούν κάποιοι όροι που θα χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια. Αμέσως μετά θα ακολουθήσει ο σκοπός της έρευνας, η επιλογή του είδους έρευνας που θα διεξαχθεί, καθώς και η κατάλληλη μέθοδος, τα εργαλεία και το δείγμα. Τέλος, θα παρουσιαστεί ο σχεδιασμός της έρευνας.

Αρχικά, είναι σημαντικό να γίνει διάκριση ανάμεσα στη *μέθοδο* και τη *μεθοδολογία*. Με τον όρο “*μέθοδος*” ορίζεται “*το φάσμα των προσεγγίσεων οι οποίες χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική*

έρευνα, προκειμένου να συλλεχθούν δεδομένα που πρόκειται να αξιοποιηθούν ως βάση συμπερασμάτων και ερμηνείας, εξήγησης και πρόβλεψης” (Cohen *et al.*, 2008, σελ.75). Από την άλλη, η μεθοδολογία βοηθάει στην κατανόηση της πορείας της έρευνας και όχι στα προϊόντα της. Αναλυτικότερα, η μεθοδολογία έχει το ρόλο της ανάλυσης και περιγραφής των μεθόδων, διευκρινίζει τους περιορισμούς, την προέλευσή τους, τις προϋποθέσεις και τις συνέπειές τους. (Cohen *et al.*, 2008)

Θα πρέπει επίσης να υπογραμμισθεί ότι δεν υπάρχει μόνο ένας τρόπος διεξαγωγής μίας επιστημονικής έρευνας, καθώς η κάθε έρευνα διαμορφώνεται διαφορετικά, με βάση τον σκοπό της. Αυτός ορίζει ποια μέθοδος είναι καταλληλότερη, ποια εργαλεία απαιτούνται και τελικά τι σχεδιασμός θα χρειαστεί.

1.2.1. Τα είδη της έρευνας

Οι επιστημονικές έρευνες ταξινομούνται, συνήθως, σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τις ποσοτικές και τις ποιοτικές έρευνες. Η ταξινόμηση αυτή γίνεται με κριτήρια: τον τρόπο συλλογής, επεξεργασίας και παρουσίασης των δεδομένων τους. Βέβαια, πρόκειται για μία θεωρητική και συμβατική περισσότερο ταξινόμηση, γιατί είναι στην πραγματικότητα πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να αναφέρεται κανείς σε ποσοτικά δεδομένα, χωρίς να ενδιαφέρεται για την ποιότητά τους, καθώς και σε ποιοτικά χωρίς να ενδιαφέρεται για την ποσότητά τους. (Παπαγεωργίου, 1998; Αθανασίου, 2007 σελ.41)

Οι ποσοτικές έρευνες είναι συνήθως γνωστές ως “εργαστηριακές”, “πειραματικές” και “δημοσκοπικές”. Δεν είναι εύκολες πάντα, οι έρευνες αυτής της κατηγορίας. Απαιτούν συστηματικό σχεδιασμό και οργάνωση, σαφή καθορισμό του θέματος ή του προβλήματος, προσδιορισμό των εξαρτημένων και ανεξάρτητων μεταβλητών, διατύπωση σαφών υποθέσεων και για τις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών και μετατροπή όλων των πληροφοριών, που συλλέγουν, σε αριθμούς (Αθανασίου, 2007). Όπως τονίζει ο Τσιώλης (2011, σελ.57-58): “στην ποσοτική έρευνα τα δεδομένα θα πρέπει να τυποποιηθούν για να μπορούν να μετρηθούν, έτσι ώστε οι μεταβλητές να λάβουν αριθμητική τιμή και μέσω στατιστικών αναλύσεων να ελεγχθούν οι συσχετίσεις και οι συνδιακυμάνσεις τους. Οι ποσοτικές έρευνες ακολουθούν, ως επί το πλείστον έναν αυστηρό και προκαθορισμένο ερευνητικό σχεδιασμό, σύμφωνα με τον οποίο, οι περισσότερες

κρίσιμες αποφάσεις έχουν ληφθεί από τον ερευνητή, πριν από τη διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας στο ερευνώμενο πεδίο. Εκείνο δε, που επιδιώκεται εντέλει, είναι ο εμπειρικός έλεγχος προδιατυπωμένων ερευνητικών υποθέσεων, οι οποίες έχουν συναχθεί παραγωγικά, από συγκεκριμένα θεωρητικά πλαίσια”.

Στον αντίποδα, η ποιοτική προσέγγιση στην έρευνα στοχεύει στη διερεύνηση και κατανόηση σε βάθος των κοινωνικών κυρίως φαινομένων. Είναι μία δημιουργική διαδικασία, η οποία για να ολοκληρωθεί απαιτεί χρόνο, κριτική σκέψη και αυξημένη διανοητική και συναισθηματική ενεργητικότητα. Όπως ισχυρίζεται ο Marsh (1982) (στο Τσοκαλίδου, 2005, σελ.111), “μία έρευνα μπορεί να βοηθήσει στο να κατανοήσουμε τις κοινωνικές διαδικασίες”.

1.3. Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις και οι εμπειρίες ανθρώπων που έχουν βιώσει προσωπικά την “Παιδεία του Βάθους” μέσα σε έναν χώρο δομημένο πάνω σε αυτήν τη φιλοσοφία. Μέσα από τη διερεύνηση αυτή επιδιώκεται να αναδειχθεί η πρακτική εφαρμογή της θεωρίας, ως διδακτικό αντικείμενο αλλά και ως δομή οργάνωσης, καθώς και η επιρροή της ως άνω θεωρίας σε άτομα που ασχολούνται με αυτή. Το προσωπικό βίωμα των συμμετεχόντων προέρχεται από τα μαθήματα και τις δράσεις του χώρου, στα οποία οι συμμετέχοντες εμπλέκονται είτε επειδή διδάσκουν, είτε επειδή παρακολουθούν.

Για την διεκπεραίωση της έρευνας επιλέχθηκε ως πλαίσιο το Νέο Θεμέλιο.

1.4. Στόχοι της Έρευνας

Να διερευνηθεί:

- η αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου σε σχέση με την τοπική κοινωνία
- το περιεχόμενο των μαθημάτων του Νέου Θεμελίου
- η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

- η οργάνωση και διοίκηση του Νέου Θεμελίου
- οι λόγοι παρακολούθησης και προώθησης της “Παιδείας του Βάθους”

1.5. Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα αποσκοπούν μέσω της γενίκευσης των συμπερασμάτων να αναδείξουν κάποια επιπλέον συμπεράσματα πέρα από το περιορισμένο πλαίσιο που ερευνάται. Έτσι, αναδεικνύεται:

- Πώς αντιμετωπίζει η κοινωνία την “Παιδεία του Βάθους”.
- Πώς εφαρμόζεται πρακτικά στην εκπαίδευση.
- Τί βιώματα, επιρροές και αλλαγές παρατηρούν οι μαθητές στη ζωή τους.
- Οργάνωση και διοίκηση – ποιες οι διαφορές με άλλους Συλλόγους και φορείς.
- Γιατί να επιλέξει κάποιος εκπαιδευτικός να ακολουθήσει την “Παιδεία του Βάθους”.
- Γιατί κάποιος να επιλέξει την παρακολούθηση μαθημάτων της Παιδείας του Βάθους – οφέλη.

1.6. Επιλογή ερευνητικής μεθόδου και τεχνικών συλλογής δεδομένων

Η παρούσα έρευνα ανήκει στην ποιοτική έρευνα. Πρόκειται για μία μορφή κοινωνικής έρευνας, την εκπαιδευτική έρευνα. Με τον όρο εκπαιδευτική έρευνα νοείται η συστηματική εφαρμογή των εκπαιδευτικών αρχών στα προβλήματα μάθησης και διδασκαλίας, που διαδραματίζονται στο τυπικό εκπαιδευτικό πλαίσιο. Επίσης, εμπεριέχεται και η διαδικασία διασαφήνισης των ζητημάτων που σχετίζονται με αυτές τις έννοιες. (Cohen *et al.*, 2008)

Επιπλέον, τα στοιχεία που συλλέχθηκαν είναι πρωτογενή, δηλαδή προήλθαν από προσωπική συλλογή του ερευνητή και δεν αντλήθηκαν από βιβλιογραφική ανασκόπηση παλαιότερων ερευνών. Το γεγονός αυτό χαρακτηρίζει την παρούσα έρευνα “πρωτογενή”. (Cohen *et al.*, 2008)

Οι μεταβλητές είναι ποιοτικές άρα έχουν μη μετρήσιμα δεδομένα ως αποτέλεσμα (Τσιώλης, 2011). Η επιλογή των στατιστικών στοιχείων που θα χρησιμοποιηθούν για την ανάλυση των δεδομένων συνδέεται με τα δεδομένα που θα προκύψουν (διαφορετική ανάλυση γίνεται στα ποιοτικά και στα ποσοτικά δεδομένα) (Cohen *et al.*, 2008). Για τον λόγο ότι πρόκειται για μία ποιοτική έρευνα με ποιοτικές μεταβλητές, δεν χρησιμοποιήθηκαν στατιστικά στοιχεία.

Ως ερευνητική μέθοδος, επιλέχθηκε η στρατηγική της μελέτης περίπτωσης. “Μία μελέτη περίπτωσης είναι ένα συγκεκριμένο επιστημονικό παράδειγμα που συχνά σχεδιάζεται για να σκιαγραφήσει μία γενικότερη κατάσταση”. (Nisbelt και Walt, 1984, στο Cohen *et al.*, 2008, σελ.309) Καθώς πρόκειται για ένα μοναδικό παράδειγμα από πραγματικούς ανθρώπους σε πραγματικές καταστάσεις, η μελέτη περίπτωσης, δίνει τη δυνατότητα να κατανοηθούν αφηρημένες αρχές και έννοιες.

Συγκεκριμένα, η στρατηγική της μελέτης περίπτωσης εξυπηρετεί την έρευνά μας καθώς η εστίαση που γίνεται στους συμμετέχοντες προσπαθεί να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τα γεγονότα. Στη διεξαγωγή της η ανάλυση των γεγονότων αναμιγνύεται με την περιγραφή τους, ενώ τονίζονται συγκεκριμένα γεγονότα και καταστάσεις που είναι σχετικά με την περίπτωση. (Cohen *et al.*, 2008)

Ταυτόχρονα, όπως τονίζουν οι Hitchcock & Hughes (1995) η μελέτη περίπτωσης επιτρέπει τις γενικεύσεις, διότι έχει ορισμένα όρια, ορίζεται από τον ερευνητή σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή και καθορίζεται με βάση τα χαρακτηριστικά της ομάδας, τον ρόλο ή τη λειτουργία της. Επίσης, στην μελέτη περίπτωσης η ποσότητα είναι δυνατόν να αντικατασταθεί από την ποιότητα και την ένταση. Υπό την έννοια αυτή, αν τα δεδομένα της έρευνας είναι αρκετά σημαντικά, αναδεικνύονται και υπερτερούν της συχνότητας. Έτσι, μπορούν να προκύψουν συμπεράσματα από μία ανάλυση σε βάθος, τα οποία ταυτόχρονα είναι γενικεύσιμα. (Hitchcock *et al.*, 1995)

Ως ερευνητικό εργαλείο επιλέχθηκαν οι συνεντεύξεις, γιατί δίνουν τη δυνατότητα για διευκρινίσεις και συλλογή περισσότερων πληροφοριών, από ό,τι σε ένα απλό ερωτηματολόγιο. Συγκεκριμένα, επιλέχθηκε η διεξαγωγή ποιοτικών ερευνητικών συνεντεύξεων, καθώς σύμφωνα με τους Cohen et al., το συγκεκριμένο είδος συνεντεύξεων προσπαθεί να ερμηνεύσει τα νοήματα σημαντικών γεγονότων στη ζωή των συμμετεχόντων. Αναζητούν ποιοτική γνώση διατυπωμένη σε απλή καθημερινή γλώσσα, χωρίς να στοχεύουν στην ποσοτικοποίηση. Αντλούν πληροφορίες και περιγραφές για συγκεκριμένες καταστάσεις και γεγονότα κι όχι γενικές απόψεις. (Cohen *et al.*, 2008)

Έτσι, πρόκειται για συνεντεύξεις που αποσκοπούν στη συλλογή απόψεων των συμμετεχόντων, την οπτική τους πάνω στις εμπειρίες τους, κι όχι στη συλλογή αριθμητικών δεδομένων. Στις συνεντεύξεις χρησιμοποιήθηκε χρησιμοποιήθηκε ημιδομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο δημιουργήθηκε με μέθοδο DELPHI, χρησιμοποιώντας ομάδα εμπειρογνομόνων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Κατά τον Joseph Juran (στο Αποστολίδης, 2004, σελ.14) “η ποιότητα σχεδιάζεται και οργανώνεται και δεν είναι ποτέ τυχαία”. Για τον λόγο αυτό, στην παρούσα ποιοτική έρευνα, ως ερευνητικό εργαλείο επιλέχθηκαν οι ημιδομημένες συνεντεύξεις, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα για διευκρινίσεις, με ταυτόχρονη συλλογή περισσότερων πληροφοριών από ό,τι ένα απλό ερωτηματολόγιο, μέσα σε ένα κατάλληλα οργανωμένο ερευνητικό πλαίσιο, τόσο χρονικά όσο και δομικά (Παπαναστασίου, 1996). Οι ημιδομημένες συνεντεύξεις έχουν μεν προκαθορισμένο το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινούνται, αλλά, εκτός από τις κλειστές ερωτήσεις (ερωτήσεις που κυρίως ξεκινούν με ρήματα και δέχονται μονολεκτικές απαντήσεις) περιλαμβάνουν και ανοιχτές ερωτήσεις (οι οποίες ξεκινούν με επιρρήματα ή αντωνυμίες), που δίνουν την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να εκφράσουν προσωπικές απόψεις και ιδέες, να καταθέσουν προβλήματα και να προτείνουν λύσεις, βάσει της πείρας τους και των ιδιαίτερων καταστάσεων που τυχόν αντιμετώπισαν στην επαγγελματική τους πορεία. (Αθανασίου, 2007; Βλάχος και συν., 2007; Cohen *et al.*, 2008)

Οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων δημιουργήθηκαν για να εξυπηρετήσουν τον σκοπό της έρευνας. Είναι διατυπωμένες σε απλή και καθημερινή γλώσσα, χωρίς σύνθετους, επιστημονικούς όρους, ώστε να μην δημιουργούν παρανοήσεις στους συμμετέχοντες, να τους επιτρέπουν να

αισθανθούν άνετα και να απαντήσουν με ειλικρίνεια. Η ειλικρίνεια των συμμετεχόντων είναι πολύ σημαντικός παράγων για την αντικειμενικότητα της έρευνας και μπορεί να επιτευχθεί με την επιλογή ενός άνετου, ήσυχου και οικείου περιβάλλοντος για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. (Cohen *et al.*, 2008)

Το είδος των απαντήσεων είναι ανοιχτού τύπου ή αλλιώς μη δομημένες απαντήσεις. Επιλέχθηκαν γιατί δίνουν την ελευθερία στους συμμετέχοντες να εκφραστούν χωρίς να περιορίζονται από τη φύση των ερωτήσεων, σύμφωνα με τους Cohen *et al.* (2008). Κρίνεται κατάλληλο μέσο για την επίτευξη της διερεύνησης του θέματος, καθώς αναζητούνται οι απόψεις σε σχέση με τις εμπειρίες των συμμετεχόντων.

1.6.1. Δειγματοληψία

Σχετικά με την επιλογή του δείγματος, προκύπτουν αρκετά ζητήματα όπου χρειάζεται να ληφθούν σωστές αποφάσεις. Σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι δυνατή η εξέταση όλου του πληθυσμού, λόγω του κόστους και του χρόνου που απαιτούνται. Έτσι, ο ερευνητής πρέπει να επιλέξει μια αντιπροσωπευτική ομάδα από το σύνολο του πληθυσμού, με τέτοιο τρόπο όμως, ώστε τα αποτελέσματα που θα προκύψουν να είναι γενικεύσιμα για το σύνολο. Αυτή η υποομάδα ορίζεται ως δείγμα. (Cohen *et al.*, 2008)

Κατά την επιλογή του δείγματος πρέπει να ληφθούν υπόψη το μέγεθος, η αντιπροσωπευτικότητα, οι διάφορες παράμετροι, η πρόσβαση και η στρατηγική δειγματοληψίας (Cohen *et al.*, 2008).

Μία ιδιαίτερα αξιόπιστη μέθοδος δειγματοληψίας αποτελεί η τυχαία δειγματοληψία. Κάθε μέλος του πληθυσμού έχει τις ίδιες πιθανότητες να επιλεγεί για το δείγμα και κάθε επιλογή είναι ανεξάρτητη από τις άλλες. Η επιλογή του δείγματος πραγματοποιείται, λοιπόν, τυχαία μέσα από έναν κατάλογο που περιλαμβάνει το σύνολο του πληθυσμού. (Cohen *et al.*, 2008)

Ο πληθυσμός, λοιπόν, αποτελείται από όλους οι διευθυντές και εκπαιδευτικούς που δουλεύουν σε σχολεία και χώρους όπου γίνονται μαθήματα σύμφωνα με τα πρότυπα της “Παιδείας του Βάθους”. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από δύο μέρη: 1) ειδικούς που προωθούν και

διδάσκουν την παιδεία του βάρους σε κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο και 2) μαθητές που έχουν παρακολουθήσει μαθήματα στο συγκεκριμένο χώρο.

Ως δείγμα επιλέγονται με τυχαία δειγματοληψία τρεις καθηγητές του Νέου Θεμελίου, οι οποίοι είναι ταυτόχρονα και υπεύθυνοι διοίκησης, και δέκα μαθητές από διάφορα τμήματα.

1.6.2. Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε μία από τις αίθουσες του Νέου Θεμελίου. Τα ραντεβού των συνεντεύξεων οργανώθηκαν μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας με τους συμμετέχοντες.

Τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν μέσω μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μια μέρα πριν σε όλους τους συμμετέχοντες, έτσι ώστε να έχουν μία εικόνα της συνέντευξης που ακολουθούσε, να αισθάνονται πιο άνετα, να μπορούν να προετοιμαστούν εάν θέλουν, και οι ερωτήσεις να γίνουν πιο κατανοητές, ούτως ώστε να πραγματοποιηθεί γρηγορότερα και αποτελεσματικότερα η συνέντευξη.

Οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν για να μπορέσει να ακολουθήσει απομαγνητοφώνηση κι επεξεργασία των δεδομένων. Πριν τη συνέντευξη διευκρινίστηκε σε όλους τους συμμετέχοντες ότι η ομιλία ηχογραφείται και πως η καταγραφή είναι ανώνυμη.

1.7. Εγκυρότητα και αξιοπιστία

Υπάρχουν πολλοί τύποι εγκυρότητας και αξιοπιστίας, καθώς μπορούν να ειπωθούν από πολλές οπτικές. Αν και δεν είναι δυνατόν να εξασφαλιστεί η απόλυτη εγκυρότητα και η απόλυτη αξιοπιστία, λόγω των κινδύνων, είναι δυνατόν να μειωθούν σημαντικά οι κίνδυνοι που επιδρούν. Η ποσοτική έρευνα, μάλιστα, αναγνωρίζει ως εγγενές της χαρακτηριστικό το τυπικό σφάλμα. Αυτό δημιουργείται λόγω του βαθμού προκατάληψης που προκύπτει από την υποκειμενικότητα των συμμετεχόντων, τις απόψεις τους, τις συμπεριφορές και τις αντιλήψεις τους. Είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι τα δεδομένα, καθώς είναι κοινωνικά ενταγμένα, διαποτίζονται από πολιτισμικά και κοινωνικά στοιχεία. (Cohen *et al.*, 2008)

Στις ποιοτικές έρευνες μπορεί να γίνει χρήση της εσωτερικής εγκυρότητας. Σύμφωνα με αυτή, η εξήγηση των θεμάτων ή των ομάδων δεδομένων, που συλλέχθηκαν στα πλαίσια της έρευνας,

μπορούν πράγματι να επαληθευτούν από τα ίδια τα δεδομένα. Για αυτό χρειάζεται να περιγραφούν με ακρίβεια τα υπό μελέτη φαινόμενα. (Cohen *et al.*, 2008)

Στις έρευνες με ποιοτικά δεδομένα η εγκυρότητα μπορεί να διασφαλιστεί από την ειλικρίνεια, το βάθος, τον πλούτο και το περιεχόμενο αυτών, καθώς και από τους συμμετέχοντες. Συγκεκριμένα, όταν ακολουθεί θεμελιώδεις αρχές όπως τη δυνατότητα ελέγχου από επόμενους ερευνητές ή από τους αναγνώστες (άρα και τη δυνατότητα αναπαραγωγής της έρευνας), την επαληθευσσιμότητα και την φερεγγυότητα των δεδομένων, τη δυνατότητα πρόβλεψης με βάση τη βιβλιογραφία, την επιλογή τυχαίου δείγματος και την παροχή δυνατότητας παρατήρησης. (Cohen *et al.*, 2008)

Στον σχεδιασμό οι κίνδυνοι της εγκυρότητας είναι δυνατόν να ελαχιστοποιηθούν με την επιλογή ενός κατάλληλου χρονοδιαγράμματος, την επιλογή της κατάλληλης μεθοδολογίας, εργαλείων έρευνας, δείγματος, και σημείων εστίασης. Η διαδικασία συλλογής δεδομένων, η δομή των συνεντεύξεων, η χρονική στιγμή υλοποίησης και η διάρκεια χρειάζεται να είναι προκαθορισμένα. Η συγκέντρωση και η ειλικρίνεια των συμμετεχόντων είναι, επίσης, σημαντική και μπορεί να επιτευχθεί με την επιλογή ενός άνετου, ήσυχου και οικείου περιβάλλοντος για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Μεγαλύτερη και πιο αντιπροσωπευτική εικόνα για τα υπό εξέταση γεγονότα προκύπτει μέσω των απαντήσεων ανοιχτού τύπου. Η χρήση απλής καθημερινής γλώσσας και η αποφυγή σύνθετης επιστημονικής ορολογίας στη διατύπωση των ερωτήσεων εξυπηρετεί την καλύτερη κατανόηση από τους συμμετέχοντες. (Cohen *et al.*, 2008)

Κατά την ανάλυση των δεδομένων, η εγκυρότητα μεγιστοποιείται όταν αποφεύγεται η υποκειμενική ερμηνεία τους από τον ερευνητή και η μονομερής οπτική ενώ γίνεται προσπάθεια για σφαιρική αντιμετώπιση του θέματος. Παράλληλα, η εξαγωγή των συμπερασμάτων και γενικεύσεων υποστηρίζεται από τα δεδομένα ενώ αποφεύγεται η ταύτιση συσχετισμών με τις αιτίες και η επιλεκτική μεταχείριση δεδομένων. (Cohen *et al.*, 2008)

Η αξιοπιστία έχει να κάνει με τη συνέπεια της έρευνας. Για να θεωρηθεί μία έρευνα αξιόπιστη θα πρέπει να εξασφαλιστεί ότι σε περίπτωση επανάληψης θα αποδώσει τα ίδια αποτελέσματα. Η

αξιοπιστία είναι απαραίτητη αλλά ανεπαρκής για τη διασφάλιση της εγκυρότητας σε μία έρευνα. Αντιθέτως, η εγκυρότητα είναι απαραίτητη για την ύπαρξη αξιοπιστίας. (Cohen *et al.*, 2008)

Η αξιοπιστία, λοιπόν, προκύπτει από προσεκτικό και έγκυρο σχεδιασμό, όταν ο ερευνητής είναι ουδέτερος, δεν έχει προσωπικές προσδοκίες ή προκαταλήψεις, οπότε σχεδιάζει αμερόληπτα. Στις συνεντεύξεις η διατύπωση των ερωτήσεων με απλή καθημερινή γλώσσα, η αποφυγή κατευθυντικών ερωτήσεων, οι απαντήσεις ανοιχτού τύπου, καθώς και η ύπαρξη ενός άνετου και φιλικού κλίματος κατά τη διάρκεια εξαγωγής τους, δημιουργούν παραμέτρους που μεγιστοποιούν την αξιοπιστία. (Cohen *et al.*, 2008)

Να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με την Kvale (1996, στο Cohen *et al.*, 2008, σελ.181) κατά την ανάλυση των συνεντεύξεων μπορούν να προκύψουν τόσες διαφορετικές ερμηνείες όσοι και οι ερευνητές. Οι διαφορετικές εκδόσεις της πραγματικότητας, λοιπόν, συνυπάρχουν και προσδιορίζονται με βάση την οπτική και την εστίαση του εκάστοτε ερευνητή. Επιπλέον, η Brock-Utne (1996 στο Cohen *et al.*, 2008, σελ.203) υποστηρίζει πως στην ποιοτική έρευνα είναι πολύ δύσκολο να αποτυπωθούν όλες οι πιθανές ερμηνείες και οι έννοιες που δίνονται στα γεγονότα και τις καταστάσεις. Οπότε, αναπόφευκτα μπορεί να καταγραφεί μόνο η συγκεκριμένη ερμηνεία του ερευνητή, βασισμένη στη δική του οπτική.

Η παρούσα έρευνα σχεδιάζεται σεβόμενη τα παραπάνω μέτρα ώστε να μπορεί να διασφαλίσει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της. Έτσι, επιλέχθηκαν για τους ίδιους λόγους η συγκεκριμένη μέθοδος, η στρατηγική, τα εργαλεία, το δείγμα, η δομή των συνεντεύξεων, η διαδικασία συλλογής των δεδομένων, η ανάλυση και έγινε η επεξεργασία των δεδομένων, όπως και η εξαγωγή των συμπερασμάτων.

1.8. Ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων

Οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν ώστε να είναι ακριβής η καταγραφή των δεδομένων. Μετά την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και την επεξεργασία τους με το λογισμικό NVIVO έκδοσης 11, ομαδοποιήθηκαν οι απαντήσεις ανά θεματικό άξονα. Έπειτα από την απομαγνητοφώνηση και καταγραφή των συνεντεύξεων ακολούθησε ανάλυση της κάθε μίας συνέντευξης, πρώτον για να διευκολυνθεί η εξαγωγή συμπερασμάτων και δεύτερον για να μπορούν να ελεγχθούν από τους αναγνώστες, από τους οποίους μπορεί ενδεχομένως να

προκύβουν επιπλέον ερμηνείες. Η επεξεργασία που έγινε οδήγησε στην εξαγωγή συμπερασμάτων. Θα παρουσιαστεί στη συνέχεια η συγκεκριμένη ερμηνεία του ερευνητή με βάση τους στόχους της εργασίας, αφήνοντας ωστόσο το περιθώριο για περαιτέρω ερμηνείες και οπτικές. Τέλος, σύμφωνα με τα συμπεράσματα απαντήθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν κατά τον σχεδιασμό.

1.9. Ερωτήσεις συνέντευξης με απαντήσεις ανοιχτού τύπου

Τα έγγραφα στάλθηκαν ως εξής με τις παρακάτω οδηγίες αναγραφόμενες:

“Το παρακάτω ερωτηματολόγιο θα χρησιμοποιηθεί στη συνέντευξη που θα ακολουθήσει. Το κυρίως θέμα είναι τα μαθήματα εσωτερισμού και αυτογνωσίας που παρακολουθείτε στο Νέο Θεμέλιο, και βασίζονται στη θεωρία της “Παιδείας του Βάθους”. Εκφράζετε ελεύθερα την προσωπική σας άποψη και οπτική.”

Για τους διδάσκοντες:

- Πόσο καιρό διδάσκετε στο χώρο;
- Τι αντικείμενο;

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

- Σε τι κοινό απευθύνονται τα μαθήματα που προσφέρονται στο χώρο; Ηλικίες, κοινωνική ομάδα.
- Τι απήχηση έχουν; Τι κόσμος προβλέπεται να έρθει στα μαθήματα και τι ποσοστό έρχεται τελικά;
- Περιγράψτε κάποιες αντιδράσεις του κοινού αναφορικά με τα μαθήματα (θετικές ή αρνητικές).

- Έχει αφήσει το στίγμα του ο χώρος στην τοπική κοινωνία; Είναι γνωστός;

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

- Περιγράψτε με λίγα λόγια το περιεχόμενο των μαθημάτων: στόχοι, μέθοδοι, μέσα, πρόγραμμα, ύλη, επιδιωκόμενα αποτελέσματα, ανατροφοδότηση.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

- Τι αλλαγές έχετε παρατηρήσει στις ζωές των μαθητών σας, που οφείλονται στην παρακολούθηση των μαθημάτων; Τι στόχους έχουν θέσει για το μέλλον και πόσο πιθανό είναι να τους εκπληρώσουν; Μπορείτε να αναφέρετε γενικά συμπεράσματα ή συγκεκριμένα παραδείγματα.

4η ενότητα - Οργάνωση και διοίκηση του Νέου Θεμελίου

- Περιγράψτε τις διαφορές ως προς την οργάνωση και διοίκηση σε σχέση με ένα κλασικό πνευματικό κέντρο.

Προγραμματισμός,

οργάνωση,

συντονισμός,

διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού,

διεύθυνση- ηγεσία,

επικοινωνία,

έλεγχος,

προϋπολογισμός,

- Ποιος διαχειρίζεται τους ανθρώπινους, υλικοτεχνικούς και χρηματικούς πόρους; Ποιος λαμβάνει τις αποφάσεις κι έπειτα από ποια διαδικασία αξιολόγησης;

5η ενότητα - Λόγοι προώθησης της “Παιδείας του Βάθους”

- Γιατί να επιλέξει κάποιος εκπαιδευτικός να ακολουθήσει την “Παιδεία του Βάθους”; Εκφράστε κι αιτιολογήστε την προσωπική σας άποψη.

Για τους μαθητές:

- Πόσο καιρό παρακολουθείτε μαθήματα;
- Τι αντικείμενου;

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

- Έχει αφήσει το στίγμα του ο χώρος στην τοπική κοινωνία; Είναι γνωστός;
- Έχετε προσκαλέσει γνωστούς σας να παρακολουθήσουν μαθήματα στο χώρο ή να τον επισκεφτούν για άλλες εκδηλώσεις;
- Τι σας έχουν πει γνωστοί και φίλοι σας για το χώρο και τα μαθήματα (τοποθετήσεις/σχόλια, θετικά ή αρνητικά);

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

- Περιγράψτε με λίγα λόγια το περιεχόμενο των μαθημάτων: μέθοδοι, μέσα, πρόγραμμα, ύλη, ανατροφοδότηση.

- Είναι κοντά στα ενδιαφέροντά σας; Σας καλύπτουν ως προς τις προσωπικές σας αναζητήσεις;
- 3η ενότητα
- Τι αλλαγές έχετε παρατηρήσει στις ζωές σας, που οφείλονται στην παρακολούθηση των μαθημάτων; Τι στόχους έχετε θέσει για το μέλλον; Τι οραματίζεστε ότι θα ακολουθήσει;

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης της “Παιδείας του Βάθους”

- Γιατί να επιλέξατε να παρακολουθήσετε μαθήματα που αφορούν την “Παιδεία του Βάθους”; Εκφράστε κι αιτιολογήστε την προσωπική σας άποψη.

1.10. Συνοπτική εικόνα της έρευνας

Συνοψίζοντας, τα στοιχεία της έρευνας που διεξάχθηκε είναι:

- Έρευνα: ποιοτική
- Μεταβλητές: ποιοτικές
- Πληθυσμός: όλοι οι διευθυντές και εκπαιδευτικοί που δουλεύουν σε σχολεία και χώρους όπου γίνονται μαθήματα σύμφωνα με τα πρότυπα της “Παιδείας του Βάθους”
- Πλαίσιο: Νέο Θεμέλιο- Σύλλογος με πυλώνες τον πολιτισμό, την πνευματικότητα και την τεχνολογία
- Δείγμα: τρεις διδάσκοντες του Νέου Θεμελίου, δέκα μαθητές
- Δειγματοληψία: τυχαία
- Ερευνητικό εργαλείο: συνεντεύξεις με απαντήσεις ανοικτού τύπου
- Υλοποίηση: οι συνεντεύξεις γίνονται στον χώρο του Νέου Θεμελίου

- Στρατηγική: μελέτη περίπτωσης.

Ωστόσο, να σημειωθεί ότι ακόμη και ο καλύτερος σχεδιασμός ίσως να μην μπορέσει να προβλέψει κάποιες καταστάσεις (Cohen *et al.*, 2008). Η προετοιμασία είναι σημαντική, αλλά δεν εξασφαλίζει την άψογη διεκπεραίωση (Cohen *et al.*, 2008). Επίσης, η έρευνα που πραγματοποιήθηκε αποτελεί μία μόνο προσπάθεια ανάδειξης κάποιων παραμέτρων, που σημαίνει πως για μία ολοκληρωμένη εικόνα συνίσταται επιπλέον έρευνα. Το θέμα, άλλωστε, της ένταξης της “Παιδείας του Βάθους” στην εκπαίδευση είναι αρκετά ευρύ και η εμβάθυνση σε μία οπτική καθορίζεται από τον στόχο και το ενδιαφέρον του ερευνητή.

2. Ανάλυση

Ακολουθεί η ανάλυση των απαντήσεων κάθε συμμετέχοντα, σε σειρά πρώτα των διδασκόντων κι έπειτα των μαθητών.

2.1. Διδάσκοντες

Πρώτος συμμετέχων

Γενικές πληροφορίες

Ο Δ. είναι ο εμπνευστής και ιδρυτής του Νέου Θεμελίου. Διδάσκει στο Νέο Θεμέλιο εσωτερισμό από την ίδρυσή του, δηλαδή εδώ κι επτά χρόνια. Στην προσωπική του πορεία, ωστόσο, έχει τουλάχιστον είκοσι πέντε χρόνια διδασκαλίας.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Τα μαθήματα απευθύνονται κυρίως σε ενήλικο κοινό ξεκινώντας από τα είκοσι με είκοσι δύο μέχρι τα εκατόν δύο. Ωστόσο, ο Δ. στοχεύει περισσότερο σε νεότερες ομάδες, καθώς χρειάζονται αρκετά χρόνια δουλειάς πάνω στις αρχές και τις ιδέες των μαθημάτων, κι ένας νέος έχει πάντα περισσότερο χρόνο για να τα αφομοιώσει, να τα δει στην πράξη και να τα λειτουργήσει. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει πως μεγαλύτερες ηλικίες δεν μπορούν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα. Απλά, για τις μεγαλύτερες ηλικίες είναι πάντα δυσκολότερη η προσαρμογή στην ιστορία που αλλάζει και εξελίσσεται, καθώς έχουν σχηματιστεί πιο σφιχτές πεποιθήσεις και παγιωμένες αντιλήψεις.

Περιορισμός για την παρακολούθηση των μαθημάτων, ως προς την κοινωνική ομάδα, δεν υπάρχει. Απευθύνονται σε όλους όσους έχουν όρεξη για μελέτη και έρευνα του εαυτού τους και του κόσμου γύρω τους. Επίσης, σε όσους έχουν μία εσωτερική έξη κι ανάγκη για αναζήτηση.

Η προσέλευση των ατόμων στο Νέο Θεμέλιο έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, λόγω της βασικής ανάπτυξης του συνειδησιακού της ανθρωπότητας, εξηγεί ο Δ.. Έτσι, οι προσελεύσεις σε όμοιους χώρους είναι ευκολότερες και πιο μαζικές.

Η ανατροφοδότηση που έχει συλλέξει ο Δ., σχετικά με τις εντυπώσεις των ατόμων που γνωρίζουν τον Σύλλογο, είναι από πολύ θετικές έως ουδέτερες. Με τον όρο ουδέτερες νοείται ότι τα άτομα αυτά προτιμούν να ασχοληθούν με διαφορετικά πράγματα στη ζωή τους, παρόλο που τους φάνηκε καλή η εικόνα του Συλλόγου. Πολύ σπάνια ακούγονται αρνητικές ή αμφιλεγόμενες κριτικές για τη δράση του Νέου Θεμελίου. Ενώ τέτοιου είδους χώροι πολλές φορές αντιμετωπίζονται με φόβο και επιφύλαξη από την κοινωνία, ο Δ. υποστηρίζει ότι έχει γίνει σταθερή εργασία ώστε τα άτομα που έρχονται στο Νέο Θεμέλιο να μη νιώθουν εγκλωβισμένα, κλειδωμένα ή ότι είναι υποχρεωμένα να κάνουν ή να πιστέψουν κάτι.

Τέλος, σχετικά με την επιρροή του Συλλόγου στην τοπική κοινωνία, ο Σύλλογος φαίνεται να έχει χαράξει έναν δρόμο, καθώς έχει δημιουργήσει μία νέα αντίληψη σε σχέση με την κοινοτική ζωή, σε σχέση με τη σύνθεση της εσωτερικής ζωής και σε σχέση με την εξωτερική υλιστική πραγματικότητα. Η επιρροή αυτή φαίνεται μέσα από αποτελέσματα στις ζωές των ανθρώπων που συμμετέχουν ή που γνωρίζουν τη δράση του Συλλόγου, σύμφωνα με τον Δ..

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Το περιεχόμενο των μαθημάτων που προσφέρονται στο Νέο Θεμέλιο επικεντρώνεται κυρίως σε τρεις άξονες, εξηγεί ο Δ.. Ο ένας άξονας είναι η πνευματικότητα κι έχει σχέση με την εσωτερική φύση του ανθρώπου (ποιος είναι, από πού έρχεται, πού πηγαίνει, γιατί υπάρχει). Στον άξονα αυτό γίνεται προσπάθεια να δοθεί βοήθεια και πληροφορία πάνω σε υπαρξιακά ζητήματα, ούτως ώστε ο κάθε μαθητής να μπορεί, έπειτα, να έχει περισσότερα εργαλεία για να ψάξει και να βρει απαντήσεις με τον δικό του τρόπο. Μια τέτοια ύλη δεν μπορεί να δώσει απαντήσεις από μόνη της, χρειάζεται ατομική προσπάθεια και αναζήτηση, γιατί αλλιώς θα γινόταν δογματική. Οπότε, ο στόχος των συγκεκριμένων μαθημάτων είναι να αναδειχθούν δρόμοι σε όποιον παρακολουθεί.

Το δεύτερο κομμάτι, πολύ σημαντικό καθώς αποτελεί κέντρο της εκπαίδευσης στην ομάδα, είναι η αυτογνωσία και σχετίζεται με την έννοια του πολιτισμού. Αναφέρεται στο κομμάτι της εσωτερικής ζωής ή της πνευματικότητας, αλλά και στο κομμάτι της πραγματικής καθημερινότητας του υλικού κόσμου στον οποίο ζούμε. Στόχος της ύλης αυτής είναι να δώσει στον μαθητή εργαλεία για να κατανοήσει τον ψυχισμό του και τις ενέργειες οι οποίες συνθέτουν τη νοητική και συναισθηματική του φύση. Επίσης, να αντιληφθεί τη σημαντικότητα της

επίγνωσης αυτών των ενεργειών, καθώς επηρεάζουν τόσο την πνευματική όσο και την υλική του θέση (βρίσκονται ακριβώς στον σταυρό της ύπαρξής του). Να αποκτήσει, δηλαδή, επίγνωση του εαυτού του και της θέσης του στον κόσμο.

Το τρίτο κομμάτι της ύλης, που χρειάζεται ακόμη ανάπτυξη, είναι η τεχνολογία. Η τεχνολογία νοείται εδώ όχι ως κατασκεύασμα, αλλά ως οποιαδήποτε εφεύρεση, ιδέα ή δημιουργήμα που θα διευκόλυνε τη ζωή του ανθρώπου σε γενικότερο επίπεδο, είτε αυτή είναι υλική είτε είναι νοητική ή οικονομική. Υπάρχουν, λοιπόν, σειρές μαθημάτων ή εργαστηρίων, οι οποίες μεταβιβάζουν τελείως πρακτική πληροφορία στα άτομα που παρακολουθούν, ή προβάλλουν και αναδεικνύουν την κατασκευή πραγμάτων για την επίτευξη της λεγόμενης αυτάρκειας⁴¹.

Οι τρεις βασικές ύλες, καθώς ο Σύλλογος μεγαλώνει, θα εξειδικεύονται και θα επεκτείνονται σε όλο και περισσότερους τομείς, αναλόγως βέβαια και με το ανθρώπινο δυναμικό που υπάρχει.

Να σημειωθεί εδώ ότι το αντικείμενο των μαθημάτων του Δ. συγκεκριμένα είναι η εσωτερική γνώση, με μία στόχευση προς την κοινωνικοπολιτική έκφρασή της και το πώς μπορεί αυτό να εφαρμοστεί στην πραγματικότητα.

Η διδασκαλία όλων των μαθημάτων είναι περισσότερο βιωματική, παρά πληροφοριακή, σύμφωνα με τον Δ.. Κέντρο και σκοπός όλων των μαθημάτων είναι να πετύχουν αυτό που στην Ευρώπη ονομάζεται mindfulness αυτή τη στιγμή. Δηλαδή, το άτομο που μετέχει, να πάρει πληροφορία με στόχο να την εφαρμόσει στην πραγματικότητά του. Όχι να πάρει πληροφορία απλώς για να την αποθηκεύσει σαν κάποιον τίτλο, τον οποίο θα αξιοποιήσει με κάποιον τρόπο, αλλά για να αξιοποιήσει περισσότερο την ίδια την πληροφορία στην αλλαγή του εαυτού του.

Τα μαθήματα στηρίζονται περισσότερο στη συζήτηση, παρά στην εξιστόρηση μίας θεωρίας από τον διδάσκοντα, προσθέτει ο Δ.. Έτσι, γίνεται μία προσπάθεια συγκριτικής μελέτης της γνώσης που έχει αποκτήσει ο άνθρωπος σε αυτό το πεδίο από την αρχή της ύπαρξής του. Αυτό το κομμάτι συμπληρώνεται από τη βιωματική θέση του καθενός, καθώς εφαρμόζει τη γνώση και άρα παίρνει πληροφορία από τον ίδιο πια. Η θέση αυτή μοιράζεται, έπειτα, με το υπόλοιπο τμήμα και κατ' επέκταση με τον υπόλοιπο οργανισμό.

⁴¹Η έννοια της αυτάρκειας εξηγείται κι αναπτύσσεται στα μαθήματα. Έχει να κάνει με το πώς τα άτομα αισθάνονται απέναντι στην ιδιοκτησία.

Ανατροφοδότηση πραγματοποιείται μέσω των συζητήσεων, αφού έχει γίνει πρώτα σαφής η θέση των συμμετεχόντων και της κατάστασης που εξετάζεται.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών σας

Ο Δ. από την ίδρυση του Νέου Θεμελίου μέχρι σήμερα έχει παρατηρήσει σημαντικές αλλαγές στους ανθρώπους που συμμετέχουν. Η κυριότερη είναι ότι καθώς γνωρίζουν σιγά σιγά τη φιλοσοφία του Συλλόγου, η νοοτροπία τους αλλάζει από νοοτροπία διεξόδου σε νοοτροπία ευκαιριών. Αλλάζοντας νοοτροπία, λοιπόν, από άπραγοι κι αμέτοχοι γίνονται ενεργητικοί και μάχιμοι. Επίσης, πολλοί από αυτούς, όπως περιγράφουν οι ίδιοι, βρίσκουν εσωτερική χαρά και γαλήνη.

Καθώς ένα κομμάτι της εκπαίδευσης είναι η στοχοθεσία, τα μέλη βάζουν στόχους και εργάζονται προς την επίτευξή τους, όπως παρατηρεί ο Δ.. Η επίτευξη είναι έργο του ίδιου του μέλους, δεν εξαρτάται από τους διδάσκοντες, οι οποίοι όμως καθοδηγούν και βοηθούν. Παράλληλα, καθώς αναπτύσσεται στον Σύλλογο η αρχή της συλλογικότητας, το κάθε μέλος μπορεί να πετύχει τους στόχους του ευκολότερα και αποτελεσματικότερα βασισμένο στη δύναμη και την ώθηση που του προσφέρει η ομάδα.

Τα μέλη θέτουν τόσο ατομικούς όσο και συλλογικούς στόχους, στα πλαίσια της ομάδας. Υπάρχει ένας συλλογικός στόχος που αποτελεί τον σκοπό της ομάδας και την πορεία της, καθώς αυτή μεγαλώνει. Αυτός ο συλλογικός σκοπός αποτελείται στην πραγματικότητα από πολλούς ατομικούς σκοπούς, οι οποίοι συνθέτονται. Οι ατομικοί αυτοί στόχοι, είναι προσωπικές επιδιώξεις του καθενός, που καθώς συμμετέχουν στη συλλογική ενέργεια της ομάδας, προσφέρουν αυθόρμητα κάποια από τα αποτελέσματά τους στον συλλογικό σκοπό.

4η ενότητα - Οργάνωση και διοίκηση του Νέου Θεμελίου

Το Νέο Θεμέλιο δημιουργήθηκε από τον Δ. με σκοπό να συνδέσει δύο ξεχωριστούς τομείς: την εσωτερική αναζήτηση και την τεχνολογική ή πραγματιστική έρευνα που συμβαίνει με επιστημονικά μέσα σήμερα στον καθαρά υλικό κόσμο. Άλλες ομάδες και χώροι του κύκλου, εκτός Νέου Θεμελίου, είναι του ενός ή του άλλου τύπου, δηλαδή, είτε απλά αυτογνωσιακές ή εσωτερικές ομάδες, και βασίζονται πάνω σε ένα σύστημα όπου ο δάσκαλος μεταβιβάζει τη

διδασκαλία, και ο μαθητής την παρακολουθεί. Δεν έχουν επαφή με την πραγματικότητα, με την έννοια της εφαρμογής των αρχών που εξασκεί ο μαθητής συλλογικά μέσα στην πραγματικότητα. Έτσι, κάθε μαθητής λαμβάνει μία αρχή, την εφαρμόζει στη ζωή του όσο του επιτρέπουν οι δυνάμεις του και δοκιμάζεται στο κατά πόσο μπορεί να τα καταφέρει ή όχι. Οι ομάδες αυτές έχουν κυρίως οριζόντια δομή γιατί κάνουν κάτι συγκεκριμένο, τεχνολογικό ή μη, οικονομικό ή πολιτικό ή κάτι άλλο.

Η λήψη αποφάσεων σε τέτοιες ομάδες ονομάζεται δημοκρατική αλλά στην πραγματικότητα είναι γνώμη της πλειοψηφίας που υπερισχύει. Για να μπορεί να ληφθεί μία απόφαση, αποτελεσματική και ωφέλιμη, πρέπει κατά τον Δ. να λαμβάνεται υπόψη και ο παράγοντας της γνώσης του αντικειμένου. Παρατηρείται ότι αυτές οι δύο περιοχές, από τη μία μόνο η γνώμη και από την άλλη μόνο η γνώση, δεν αναγνωρίζουν η μία την άλλη και κατ' επέκταση φοβούνται η μία την άλλη. Το Νέο Θεμέλιο φτιάχτηκε για να γεφυρώσει αυτές τις δύο περιοχές, και άρα, αναπόφευκτα έχει στοιχεία και από τις δύο περιοχές, όπου όλα τα άτομα μπορούν να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων, έχοντας δικαιώματα και ισχύ ανάλογα με τη γνώση που έχουν και την υπευθυνότητα που αναλαμβάνουν.

Η δομή αυτή εκτείνεται σε δύο άξονες. Ο κάθετος άξονας, ή αλλιώς άξονας του σκοπού, είναι σαφώς καθορισμένος και δεν επιδέχεται τη γνώμη των πολλών, καθώς αφορά το όραμα του Συλλόγου. Ο οριζόντιος άξονας εμπλέκει τη γνώμη των πολλών, που αποφασίζουν ποια λύση από τις προτεινόμενες είναι η πιο προσιτή.

Μία ακόμη σημαντική διαφορά που αναφέρει ο Δ. είναι το γεγονός ότι στο Νέο Θεμέλιο η γνώση προσεγγίζεται μέσα από πολλές οπτικές - της τεχνολογίας, της ψυχολογίας, του εσωτερισμού. Επιπλέον, ο κάθε μαθητής μπορεί να εφαρμόσει τη γνώση στη ζωή του, προσαρμόζοντάς την στη δική του περίσταση. Έτσι, οι μαθητές εφαρμόζουν το ίδιο κομμάτι γνώσης σε συλλογικό αντικείμενο με πρακτικό σκοπό.

Τέλος, σχετικά με τη διαδικασία αξιολόγησης ως προς τις αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν, η αξιολόγηση σχετίζεται κυρίως με τεχνοκρατικά σημεία. Δηλαδή, εάν πρόκειται να παρθεί μία απόφαση ως προς την ιδέα, η αξιολόγηση στηρίζεται πάνω στη διδασκαλία - σκοπό. Εάν πρόκειται να παρθεί μία απόφαση σε σχέση με τα μέσα, τις δράσεις ή επιλογές προσώπων οι

αποφάσεις παίρνονται συνήθως με βάση την τεχνοκρατική αντίληψη και την εφαρμογή σε σχέση με το πόσο εφικτή είναι αυτή η απόφαση. Εάν αυτό έχει να κάνει με τη χρήση, τότε οι αποφάσεις λαμβάνονται από το σύνολο των μελών, όπου αναδεικνύεται η πιο χρηστική. Συνεπώς, η διαχείριση των ανθρώπινων, των υλικοτεχνικών και των χρηματικών πόρων πραγματοποιείται από τα μέλη.

5η ενότητα - Λόγοι προώθησης της “Παιδείας του Βάθους”

Μέσα από τις πολύχρονες αναζητήσεις του ο Δ. δοκίμασε πολλά συστήματα, είτε εσωτερικής γνώσης είτε εξωτερικής δράσης. Διαπίστωσε πως τα δύο κομμάτια όταν είναι ασύνδετα, είναι μερικώς σωστά καθώς παρουσιάζουν μία θέση με αδυναμίες. Έτσι, η βαθύτερη ενασχόληση με αυτά δεν μπορεί να φέρει πληρότητα.

Αντίθετα, η σύνθεση των δύο συστημάτων μπορεί να παράγει σφαιρικό αποτέλεσμα στην πραγματικότητα της ζωής και να φέρει την αίσθηση της πληρότητας. Αυτό που προσπαθεί ο Δ. να πετύχει είναι μία σύνθεση της εσωτερικής φύσης του ανθρώπου με την εξωτερική πραγματικότητα, σε μορφή κύκλου, ανάδρασης από μέσα προς τα έξω. Το επίτευγμα γίνεται δυνατό μέσω της συλλογικότητας και των συμπερασμάτων που εξάγονται μέσω των βιωμάτων. Η σύνθεση αυτή επιτρέπει στο άτομο να κινείται και στους δύο κόσμους, χωρίς να νιώθει ότι πρέπει να κάνει άλματα μεταξύ τους, και χωρίς να έχει διχαστική αντίληψη ως προς τον εαυτό του.

Ο Δ. σημειώνει πως παρόλο που προτείνει σε όλους αυτή τη φιλοσοφία, δεν είναι εφικτή από όλους. Το άτομο χρειάζεται να έχει έρθει σε κατάλληλη θέση, ψυχική, πνευματική ενώ πολλές φορές και σωματική, ούτως ώστε να μπορεί να κινείται ανάμεσα σε αυτές τις δύο σφαίρες ύπαρξης με ευελιξία. Το κλειδί σε αυτήν την περίπτωση είναι να μην έχει παγιωμένες πεποιθήσεις και να θέλει να προσπαθήσει.

Δεύτερη συμμετέχουσα

Γενικές πληροφορίες

Η Ν. είναι μία από τους ιδρυτές του Νέου Θεμελίου. Διδάσκει εδώ και πέντε χρόνια αυτογνωσία στον χώρο. Υπήρξε, ακόμη, αρκετές χρονιές η συντονίστρια και διδάσκουσα της θεατρικής ομάδας και των θεατρικών δρώμενων.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Τα μαθήματα απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες, οποιασδήποτε κοινωνικής θέσης, οικονομικής κατάστασης και φύλου. Ωστόσο, η κάθε ηλικία έχει τη δική της προσέγγιση, σύμφωνα με τη Ν.. Αφορούν ώριμους ανθρώπους πάνω στη διαδικασία της καθημερινότητας που δεν γνωρίζουν πώς να λύσουν τα προβλήματά τους - επαγγελματικά, οικογενειακά, προσωπικά - με αποτέλεσμα να αναρωτιούνται ποιοι είναι και πού πηγαίνουν. Αφορούν, παράλληλα, και μεγαλύτερες ηλικίες, που μετά από μια πιο ολοκληρωμένη ζωή καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι έκαναν τη διαδρομή τους χωρίς να λύσουν τα ερωτήματά τους, χωρίς να καταλάβουν, οπότε έρχονται στα μαθήματα για να βρουν εσωτερικές απαντήσεις. Η Ν. πιστεύει, μάλιστα, ότι η ύλη αυτή θα έπρεπε να διδάσκεται από το σχολείο, ώστε τα άτομα να ξεκινούν εξοπλισμένα τη διαδρομή τους στη ζωή.

Καθώς η ομάδα είναι ακόμη μικρή και σχετικά νέα στον κύκλο της Θεσσαλονίκης, οι προσπάθειες προσέλευσης ατόμων δεν φέρνουν πάρα πολλά άτομα, αλλά όσοι έρχονται συνήθως μένουν και συνεχίζουν τη διαδρομή που ξεκίνησαν, σύμφωνα με τη Ν.

Τα θετικά σχόλια είναι σαφώς περισσότερα. Το σημαντικό για τη Ν. είναι ότι ο καθένας παίρνει αυτό που έχει ανάγκη, γεγονός που εμπνέει εκείνη και τους υπόλοιπους να προσπαθούν να διακρίνουν τι έχει ανάγκη κάποιος, ώστε και να τον βοηθήσουν να το λάβει. Τα αρνητικά σχόλια που έχει ακούσει έχουν να κάνουν με ανθρώπους που θεώρησαν την προσέγγιση του Νέου Θεμελίου όχι τόσο βαθιά όσο θα ήθελαν. Σε αυτό η Ν. έχει να απαντήσει πως υπήρχε η δυνατότητα να αρχίσουν να βαδίζουν στη συγκεκριμένη προσέγγιση, να δώσουν λίγο χρόνο και μετά να επιταχύνουν και να προχωρήσουν βαθύτερα. Αυτό φυσικά προϋποθέτει λίγη υπομονή στην αρχή.

Στα άτομα τα οποία έχουν επισκεφθεί τον χώρο για διάφορες δραστηριότητες, η Ν. θεωρεί ότι έχει αφήσει το στίγμα του. Η επέκταση της προβολής του Συλλόγου, ωστόσο, έχει ακόμη περιθώρια.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Το αρχικό σεμινάριο είναι στην ουσία η γνωριμία με την αυτογνωσία - τι σημαίνει αυτογνωσία, αυτοσυνείδηση, επικοινωνία, γνωριμία με τον εαυτό στην πράξη, συλλογικότητα, πλάνη των αισθήσεων, από την επιφάνεια στο βάθος - και είναι τα πρώτα βήματα για να βάλουν οι μαθητές ένα λιθαράκι στην αρχή του δρόμου της ζωής τους, όπως εξηγεί η Ν..

Στη συνέχεια, η ύλη χωρίζεται σε δύο τεράστιες ενότητες. Η μία ενότητα αφορά την εσωτερική αντίληψη του ανθρώπου και του κόσμου, πάνω στην οποία βασίζεται και η συλλογικότητα και το “εμείς”, κάτω από το πρίσμα της ενότητας του κόσμου.

Η άλλη ενότητα βασίζεται στην αυτογνωσία και περιλαμβάνει υποενότητες, που στοχεύουν κυρίως στη γνωριμία με τον εαυτό μέσα στη δράση της καθημερινότητας. Σε αντίθεση με την ιατρική/ψυχιατρική προσέγγιση ή την ψυχανάλυση, η οποία ναι μεν προσφέρει γνώση στο άτομο, αλλά χωρίς αυτή να έχει πρακτική εφαρμογή στην καθημερινότητα, όπως υποστηρίζει η Ν..

Όσο για τις μεθόδους διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται, η Ν. αναφέρει συζητήσεις, παρουσιάσεις και ασκήσεις αυτογνωσίας (είτε ατομικές είτε ομαδικές). Επιπλέον, γίνεται εισαγωγή στον διαλογισμό, αρχικά, κι αργότερα πραγματοποιείται διαλογισμός, δράση, συνεργασία, εθελοντισμός, μέσα από τα οποία οι μαθητές λαμβάνουν ερεθίσματα για να γνωρίσουν τον εαυτό τους.

Σχετικά με τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα, καθώς ο καθένας είναι μοναδικός (έχει άλλες εμπειρίες, προβλήματα, στόχους), δεν υπάρχει ένα κοινό τελικό αποτέλεσμα για τη Ν.. Μπορεί όλα τα μέλη της ομάδας να βαδίζουν παράλληλα, ωστόσο, για τον καθένα ξεχωριστά είναι διαφορετικό το κάθε βήμα. Η κάθε άσκηση, η κάθε πράξη, η κάθε δράση εθελοντισμού έχει διαφορετική επίδραση και σημασία για τον καθένα, οπότε το ζητούμενο είναι ο καθένας να κάνει βήματα για τον εαυτό του στον δικό του δρόμο κι όχι να συγκρίνει τον εαυτό του με τους υπόλοιπους ή να προσπαθεί να τους μοιάσει.

Η Ν. πιστεύει στη δύναμη της ομάδας, καθώς υποστηρίζει πως η μάθηση γίνεται μέσα από την αλληλεπίδραση και την τριβή με τους άλλους. Ο ψυχισμός είναι ο τρόπος επικοινωνίας του

ατόμου με τον κόσμο. Οπότε, ο μόνος τρόπος αναγνώρισης για βελτίωση και διόρθωση, είναι η αλληλεπίδραση.

Τέλος, η ανατροφοδότηση για τη Ν. δεν πραγματοποιείται τόσο στο γνωσιολογικό επίπεδο, υπό την μορφή εξετάσεων, αλλά με προσωπικές συζητήσεις, σύμφωνα με τους προσωπικούς στόχους του καθενός, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει και όσα πετυχαίνει.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών σας

Το γενικό συμπέρασμα της Ν. είναι ότι στο μέτρο που κάποιος αφιερώνει ενέργεια σε αυτό που γίνεται στα πλαίσια του Συλλόγου, έχει αποτελέσματα. Αυτά φαίνονται ήδη από το πρώτο εξάμηνο και έχουν να κάνουν με την επαναπροσδιόριση και εξάλειψη προσδοκιών και πεποιθήσεων, τόσο του περιβάλλοντος όσο και του ίδιου του ατόμου.

Στην ύλη των μαθημάτων συμπεριλαμβάνεται η στοχοθέτηση. Είναι πολύ σημαντική για τη Ν, καθώς οι περισσότεροι δεν γνωρίζουν πως να θέτουν στόχους και να εργάζονται προς αυτούς. Κάποιοι ανταποκρίνονται, θέτουν στόχους και έχουν αποτέλεσμα. Κάποιοι άλλοι, θέτουν χωρίς πραγματικά να έχουν επίγνωση των στόχων επειδή χρειάζεται περισσότερη διεργασία, κι έτσι φτάνουν πιο δύσκολα στο αποτέλεσμα. Ένα μικρό ποσοστό ανθρώπων, δεν θέτουν εύκολα στόχους, είτε επειδή φοβούνται τη δέσμευση, την αποτυχία, είτε επειδή αμφιβάλλουν για τον εαυτό τους. Ακόμη, όμως, και σε αυτές τις περιπτώσεις, μέσα από τα μαθήματα καταφέρνουν να συνειδητοποιήσουν τους λόγους για τους οποίους δεν θέτουν στόχους, πράγμα το οποίο αποτελεί μεγάλο όφελος στην προσωπική αυτογνωσία του καθενός. Το ζητούμενο, πάντως, είναι ο καθένας να μάθει να θέτει στόχους και να τους κατακτά, κυρίως στο εσωτερικό πεδίο σε σχέση με τον εαυτό του. Οπότε, η πορεία να είναι συνειδητή, να μην είναι τυχαία τα αποτελέσματα ή με βάση το κριτήριο του δασκάλου, αλλά να είναι με βάση αυτό που ο καθένας ξέρει για τον εαυτό του και αποφασίζει να βελτιώσει ή να αλλάξει.

4η ενότητα - Οργάνωση και διοίκηση του Νέου Θεμελίου

Σύμφωνα με τη Ν. υπάρχουν δύο τύποι πνευματικών/αυτογνωσιακών κέντρων. Ο πρώτος τύπος, στον οποίο ανήκουν και τα περισσότερα, είναι κερδοσκοπικά, την έννοια ότι είναι επαγγελματίες του είδους, άλλοτε σαν επιχειρήσεις, άλλοτε σαν ΑΜΚΕ, αλλά με σκοπό την

επιβίωσή τους. Δηλαδή κάποιος ή κάποια ομάδα που έχει μάθει να κάνει κάποια δουλειά, στον τομέα της αυτογνωσίας, της ψυχολογίας, της εκπαίδευσης, και το εξασκεί με χρηματικό κέρδος. Ο τρόπος οργάνωσης που χρησιμοποιούν μοιάζει με τον κλασικό κάθε επιχείρησης, ένα πυραμιδοειδές σύστημα οργάνωσης και διοίκησης, με υπεύθυνους και υπαλλήλους. Αυτός ο τύπος έχει περιορισμένες δυνατότητες, καθώς δεν δίνει την ευκαιρία στην συλλογική πορεία της εταιρείας ή της ομάδας. Δουλεύοντας κάποιος μόνος του, φτάνει τα πράγματα μέχρι εκεί που μπορεί μόνος του και δεν ενώνει τις δυνάμεις του, τις γνώσεις του, την εμπειρία του με άλλους ανθρώπους που θα μπορούσαν να συμμετέχουν σε αυτό και να τον βοηθήσουν να πάει ακόμα παραπέρα.

Στον δεύτερο τύπο ανήκουν ομάδες που δουλεύουν καθαρά εθελοντικά, προσφέροντας αυτό που έχουν, βοηθάνε τους ανθρώπους, κυρίως στον τομέα της πνευματικότητας και της αυτογνωσίας, κατά τη Ν.. Εκεί συνήθως υπάρχει έλλειψη οργάνωσης. Δουλεύουν περισσότερο σαν συλλογικότητες, όπου συναποφασίζονται τα πάντα, κάτι το οποίο όμως δεν βοηθάει στην υπευθυνότητα, στην ανάληψη ευθύνης, στην αποτελεσματική λειτουργία. Αποτελέσματα είναι η ανάλωση υπερβολικού χρόνου, συγκρούσεις ή πολύ γρήγορη διάλυση.

Στο Νέο Θεμέλιο δεν εφαρμόζεται ούτε ο ένας ούτε ο άλλος τύπος οργάνωσης και διοίκησης. Η δομή του είναι εμπνευσμένη από ένα όραμα του μέλλοντος, στην οποία η συλλογικότητα και η συναπόφαση έχουν δημιουργήσει ένα σύστημα οργάνωσης και διοίκησης πολύ πιο αποτελεσματικό, πολύ πιο αληθινό και πολύ πιο κοντά στον άνθρωπο και στη φύση του, κατά τη Ν. Έτσι, τρεις παράγοντες αξιοποιούνται στη λήψη των αποφάσεων. Ο πνευματικός παράγοντας, που φανερώνει αν στην επιλεγμένη πορεία βρίσκονται στο σωστό μονοπάτι. Ο τεχνοκρατικός παράγοντας, που βοηθάει στην πράξη σωστών και αποτελεσματικών κινήσεων, με γνώση, επιστήμη, τεχνογνωσία, ανάλογα με το θέμα. Τέλος, ο παράγοντας άνθρωπος, που πρέπει να έχει την ελευθερία να επιλέγει ανάμεσα σ' αυτά τα οποία τεχνικά είναι άρτια, πνευματικά είναι στο μονοπάτι του, οπότε, να μπορεί να κάνει την επιλογή του βάζοντας μέσα και το προσωπικό του στοιχείο.

Στην εφαρμογή φαίνεται: τα ενεργά μέλη στο πλαίσιο της ομάδας, εάν θέλουν να προτείνουν κάτι, να δηλώσουν μία ανάγκη ή να καταθέσουν μία ιδέα, μία πρόταση, θα απευθυνθούν κατά πάσα πιθανότητα στους τεχνικώς υπεύθυνους. Έτσι, γίνεται μία μελέτη του θέματος,

διερευνώνται πιθανές λύσεις, αν, τότε και πώς μπορεί να γίνει. Μπορούν και τα ίδια τα μέλη να κάνουν τη μελέτη αν νιώθουν ότι έχουν την ικανότητα, παρόλο που δεν συμμετέχουν στην ομάδα τεχνικών υπευθύνων. Από τη στιγμή, λοιπόν, που υπάρχει ένας αριθμός τεχνικά άρτιων αποφάσεων, ζητείται η επιβεβαίωση από εκείνους που ασχολούνται με το κατά πόσο είναι συμβατές με τον κεντρικό σκοπό της ομάδας και δεν παραβαίνουν τις καταστατικές αρχές. Από τη στιγμή που είναι σύμφωνοι, οι προτάσεις δεν παραβαίνουν καμία αρχή και είναι μέσα στα πλαίσια των δράσεων που μπορούν να γίνουν από άποψη αρχών ή από άποψη πραγματική, επιλέγονται οι πιο άρτιες από αυτές και τα μέλη, που ζήτησαν να γίνει κάτι τέτοιο, το πραγματοποιούν. Αν είναι περισσότερες από μία οι άρτιες προτάσεις, επιλέγουν ποια από αυτές προτιμούν. Οπότε, με βάση την πλειοψηφία, με μία δημοκρατική διαδικασία, θα αποφασιστεί ποια πρόταση θα υλοποιηθεί.

5η ενότητα - Λόγοι προώθησης της “Παιδείας του Βάθους”

Η Ν. πιστεύει ότι οι άνθρωποι δεν εκπαιδεύονται με την απλή μετάδοση πληροφοριών. Μάλιστα, ορισμένες φορές η πληθώρα πληροφοριών αποτελεί τροχοπέδη, ή ακόμη και μέσο χειραγώγησης, καθώς είναι δύσκολο για το άτομο να βρει αυτό που αξίζει πραγματικά ή αυτό που του ταιριάζει, μέσα στη μεγάλη γκάμα από επιλογές.

Επίσης, ο σημερινός τρόπος εκπαίδευσης δεν βοηθάει τους ανθρώπους να μάθουν να σκέφτονται, αλλά να μάθουν να απομνημονεύουν. Τους θέτει, δηλαδή, σε μία διαδικασία όπου εκπαιδεύονται να σχηματίζουν πεποιθήσεις και όχι να αποκτούν γνώσεις, τόσο σε θέμα γνώσεων, επιστημών κλπ, αλλά και στην καθημερινότητα και την προσωπική τους ζωή, σε σχέση με τον εαυτό τους.

Οπότε, για τη Ν. είναι απαραίτητος ένας διαφορετικός τρόπος εκπαίδευσης, σαν αυτόν που προτείνει η “Παιδεία του Βάθους”. Ιδανικό θα ήταν να ξεκινούσε αυτή η εκπαίδευση από τη νηπιακή ηλικία, ακόμη και από το σπίτι. Η φιλοσοφία που ακολουθεί το Νέο Θεμέλιο υποστηρίζει και συμπληρώνει την σύγχρονη εκπαίδευση, καθώς βοηθάει τους ανθρώπους να δουν πραγματικά μέσα τους, πέρα από τις πεποιθήσεις, τις προκαταλήψεις και τους ρόλους τους, κι έτσι να γίνουν κριτικά σκεπτόμενοι και να εξελίξουν τους ίδιους αλλά και τον κόσμο.

Τρίτη συμμετέχουσα

Γενικές πληροφορίες

Η Β. διδάσκει εδώ και ενάμιση χρόνο μεταφυσική και εσωτερισμό στο Νέο Θεμέλιο. Έχει μελετήσει και ασχοληθεί πολλά χρόνια με την πνευματικότητα, τον εσωτερισμό και την αυτογνωσία, και τα τελευταία χρόνια περισσότερο με τη συγκεκριμένη φιλοσοφία και το όραμα του Συλλόγου.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Η Β. δηλώνει ότι τα μαθήματα απευθύνονται σε οποιαδήποτε ομάδα, πέρα από ηλικία και κοινωνική τάξη, σε οποιονδήποτε έχει μια αναζήτηση υπαρξιακή ή μεταφυσική ή φιλοσοφική.

Τα μαθήματα έχουν μεγάλη απήχηση, λόγω ζήτησης από τον κόσμο, ο οποίος φαίνεται το τελευταίο διάστημα να έχει ανάγκη μία εσωτερική αναζήτηση και απαντήσεις σε φιλοσοφικά ερωτήματα, κατά τη γνώμη της Β.. Η τοποθεσία του χώρου προσφέρει, επίσης, εύκολη προσβασιμότητα κι έτσι μεγαλύτερη προσέλευση. Ωστόσο, δεν μπορεί να προβλεφθεί η προσέλευση νέων μαθητών, καθώς είναι φαινόμενο που επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες.

Σχετικά με την ανατροφοδότηση που λαμβάνει η Β για τα μαθήματα, υποστηρίζει ότι υπάρχουν διαφορετικές απόψεις και διαφορετική διαχείριση των θεμάτων ανάλογα με τον άνθρωπο. Αυτοί οι οποίοι μένουν και συνεχίζουν, συνήθως βλέπουν αλλαγή στη ζωή τους, καθώς παίρνουν κάποιες απαντήσεις σε ερωτήσεις που δεν τις έχουν απαντήσει μέχρι τώρα. Αυτό τους βοηθάει να διαχειριστούν την καθημερινότητά τους και τους προσφέρει αισιοδοξία, ηρεμία, ακόμη και διαχείριση του άγχους τους. Τους φέρνει σε επαφή με τον άνθρωπο ολιστικά, όχι μόνο με το κομμάτι που θεωρούν αυτοί υλικό, κι έτσι τους δίνεται η επιλογή για έναν διαφορετικό τρόπο

σκέψης. Κάποιοι άλλοι, ακόμη κι αν δεν το δουν θετικά κι αποχωρήσουν, συνεχίζουν την αναζήτηση με άλλες μεθόδους. Άλλοι, αποχωρούν λόγω εξωτερικών παραγόντων, και άλλοι γιατί δυσκολεύτηκαν να διαχειριστούν τα καινούργια πράγματα που συνειδητοποίησαν ή να αναλάβουν την ευθύνη απέναντι στη ζωή τους και τις ερωτήσεις τους. Πάντως, η Β. συμπεραίνει ότι το Νέο Θεμέλιο έχει επίδραση στις ζωές των ατόμων που το επισκέπτονται.

Η Β. θεωρεί ότι ο Σύλλογος έχει, πλέον, μία γνωστή παρουσία στον χώρο του εσωτερισμού και της αυτογνωσίας, τόσο εντός όσο κι εκτός Θεσσαλονίκης. Αυτό γιατί ο Σύλλογος προσφέρει πολλές δράσεις, που προσελκύουν κι άλλες ομάδες, οι οποίες θέλουν να συνεργαστούν ή να χρησιμοποιήσουν το χώρο.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Ο κυριότερος στόχος των μαθημάτων κατά τη γνώμη της Β. είναι να βοηθήσουν τους μαθητές να γίνουν από ατομικοί συλλογικοί. Να τους βοηθήσουν να γνωρίσουν τον εαυτό τους και την εσωτερική τους φύση. Να γνωρίσουν τους συμπαντικούς νόμους, τις δυνάμεις που διέπουν τον άνθρωπο και τον κόσμο, και το πώς μπορούν να διαχειριστούν αυτά τα πράγματα. Όχι μόνο, δηλαδή, το εξωτερικό κομμάτι, αλλά να συνειδητοποιήσουν τον ολιστικό άνθρωπο κατ' αρχήν, κι έπειτα να καταλάβουν και να δουν άλλη μια λύση στα αδιέξοδα του σήμερα. Έτσι, θα μπορούν να πάρουν τη θέση τους σαν υπεύθυνοι πολίτες στην καθημερινότητά τους, θα πάψουν να είναι μόνο παρατηρητές και θα πάρουν τη ζωή στα χέρια τους.

Τα μαθήματα της Β., συγκεκριμένα, έχουν να κάνουν περισσότερο με την αγωγή και όχι με την αυτογνωσία. Σχετικά με την ύλη της μεταφυσικής, διδάσκεται ο ενεργειακός άνθρωπος, δηλαδή τα πεδία του ανθρώπου και οι βασικοί συμπαντικοί νόμοι. Έπειτα, διδάσκεται κι εξασκείται η συλλογικότητα, συζητούνται τα αδιέξοδα που έχει το σήμερα και πώς μπορούν να προσπεραστούν. Τέλος, εξηγείται η δομή και λειτουργία του Συλλόγου, ενώ προτείνονται στα μέλη οι δράσεις που πραγματοποιούνται στον χώρο και οι ομάδες που θα μπορούσαν να συμμετέχουν. Καθοδήγηση υπάρχει και στο πώς μπορούν τα μέλη να εκφραστούν δημιουργικά και να βρουν εθελοντικές δράσεις, ενδιαφέρουσες γι' αυτά.

Οι διδακτικές μέθοδοι είναι η θεωρία, βιωματικές/πρακτικές ασκήσεις, ασκήσεις για το σπίτι που παρουσιάζονται στο μάθημα, διαλογισμός, οραματισμοί και συζητήσεις. Ως μέσα

χρησιμοποιούνται συχνά παρουσιάσεις και βίντεο. Επιπλέον, διοργανώνονται εκδρομές, όπου πραγματοποιούνται πολλές βιωματικές δραστηριότητες με στόχο την ανάπτυξη της συνειδητότητας.

Ανατροφοδότηση πραγματοποιείται μέσω συζητήσεων κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Ορισμένες φορές η Β. ακούει τις συζητήσεις των μαθητών χωρίς να συμμετέχει κι έτσι παρατηρεί τις εντυπώσεις, απορίες, δυσκολίες, οφέλη τους κ.α.

Η προσδοκία της αφορά την αξιοποίηση των όσων διδάσκει, από τους μαθητές της. Προσδοκά να βλέπει τους μαθητές της να γίνονται πιο συνειδητοί και να αναλαμβάνουν την ευθύνη του εαυτού τους. Φυσικά, μέσα στα όρια που μπορεί και θέλει ο καθένας.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών σας

Αυτό που παρατηρεί γενικά στους μαθητές η Β. είναι το γεγονός ότι αφυπνίζεται η υπευθυνότητά τους, γίνονται πιο ενεργητικοί και αισιόδοξοι, τις περισσότερες φορές. Είναι, ωστόσο, ορισμένοι που απλά λαμβάνουν την πληροφορία που τους δίνεται, χωρίς κάποια δράση ή κάποιο αποτέλεσμα. Αυτούς δεν μπορεί να τους πιέσει παραπάνω, καθώς ο καθένας φέρει την ευθύνη του εαυτού του και προχωράει μόνο όσο εκείνος θέλει.

Επίσης, παρατηρεί ότι μέσα από τα μαθήματα οι μαθητές της αρχίζουν να αμφιβάλλουν, να επαναπροσδιορίζουν τις πεποιθήσεις τους και να ψάχνουν περισσότερο, όχι μόνο πληροφορίες του κυρίως ρεύματος (Πανεπιστήμιο) αλλά και πιο εναλλακτικά (βιβλία, ίντερνετ). Έτσι, αποκτούν σταδιακά διάκριση και δεν χειραγωγούνται εύκολα.

4η ενότητα - Οργάνωση και διοίκηση του Νέου Θεμελίου

Η ουσιαστική διαφορά που έχει το Νέο Θεμέλιο από ένα κλασικό πνευματικό κέντρο ως προς τη δομή, κατά τη Β., είναι η δράση. Η ώθηση, δηλαδή, των μελών να γίνουν ενεργοί κι ενσυνείδητοι μέσω του εθελοντισμού, της προσφοράς και της συλλογικότητας.

Υπάρχουν δύο τρόποι κίνησης, είτε προς τα μέσα/εσωτερικό του Νέου Θεμελίου, είτε προς τα έξω. Έτσι, υπάρχει η δυνατότητα δράσεων προς εσωτερικές δομές, αλλά κι εθελοντικών και επιχειρηματικών δράσεων, από το Νέο Θεμέλιο προς τα έξω, που υπάρχουν ή/και καινοτόμες.

Το σύστημα οργανώνεται σε τρεις δακτύλιους, όπου ανάλογα με το πόσο το άτομο θέλει να προσφέρει και να εμπλακεί, αφιερώνει ανάλογο χρόνο και ενέργεια. Το άτομο δίνοντας περισσότερο χρόνο και ενέργεια, εμπλέκεται περισσότερο και στις διαδικασίες απόφασης, οργάνωσης, διοίκησης και τα λοιπά. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων πραγματοποιείται από το κέντρο προς τα έξω. Έτσι, δίνεται σε όλα τα μέλη η δυνατότητα να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων του Συλλόγου, ο καθένας στο επίπεδο που λειτουργεί και ανάλογα με τις υπευθυνότητες που έχει αναλάβει.

Υπάρχουν ξεχωριστές ομάδες διαχείρισης πόρων, χώρου, καθαριότητας, οικονομικών, ανθρώπινου δυναμικού και μαθημάτων. Η θέση του κάθε μέλους υπάρχει ξεκάθαρα, ενώ είναι δυνατή η εμπλοκή σε παραπάνω από έναν τομείς.

Ορισμένα άτομα, καθώς αναλαμβάνουν συστηματικά ορισμένες υπευθυνότητες, είναι επικεφαλής μικρών ομάδων που ασχολούνται με συγκεκριμένο τομέα, και συντονίζουν, κατά κάποιον τρόπο, τη δραστηριότητα της ομάδας. Στο συμβούλιο, που γίνεται κάθε δεκαπέντε μέρες μεταξύ των υπευθύνων, παρουσιάζεται η κατάσταση της κάθε ομάδας, γίνεται απολογισμός του προηγούμενου δεκαπενθήμερου, διατυπώνονται προτάσεις και λαμβάνονται συλλογικά αποφάσεις και προγραμματίζονται οι προσεχείς δράσεις, δεκαπενθήμερου ή/και παραπάνω.

Στην ετήσια γενική συνέλευση συμμετέχουν όλα τα μέλη. Εκεί πραγματοποιείται απολογισμός του περασμένου έτους, διατυπώνονται προτάσεις και προγραμματίζονται δράσεις για το επόμενο έτος.

Διαδικασίες αξιολόγησης δεν υπάρχουν με την στενή έννοια των επιχειρήσεων, σύμφωνα με τη Β.. Έχουν περισσότερο εκπαιδευτικό χαρακτήρα για τα μέλη, δηλαδή, να μάθουν πως να συνεργάζονται καλύτερα μεταξύ τους, ώστε να μπορούν να προσφέρουν αποτελεσματικότερα στον τομέα που θέλουν. Έτσι, αφού πραγματοποιηθεί μία δράση ακολουθεί συζήτηση σχετικά με το κατά πόσο πέτυχε τον στόχο της, τι δυσκολίες προέκυψαν, πώς επιλύθηκαν, τι αλλαγές πρέπει να γίνουν, τι θα μπορούσε να είχε γίνει καλύτερα. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται τυπικά στα συμβούλια.

5η ενότητα - Λόγοι προώθησης της “Παιδείας του Βάθους”

Η Β. υποστηρίζει την “Παιδεία του Βάθους” γιατί θεωρεί πολύ σημαντικό το να γνωρίσουν τα άτομα τον εαυτό τους. Παράλληλα, σημαντικό είναι να γνωρίσει πώς λειτουργεί ο κάθε μηχανισμός του, τις συμπαντικές δυνάμεις που διέπουν τον άνθρωπο και πώς μπορεί να επιδράσει σε αυτές. Γιατί οδηγείται, έτσι, στην προσωπική εξέλιξη, ανάπτυξη και την αναγνώριση του σκοπού του. Η Β. θέλει να μέσω των μαθημάτων της να βοηθήσει τους μαθητές της να φτάσουν εκεί, αλλά και να γνωρίσει η ίδια καλύτερα τον εαυτό της μέσω της αλληλεπίδρασης.

2.2. Μαθητές

Πρώτος συμμετέχων

Γενικές πληροφορίες

Ο Τ. παρακολουθεί εδώ κι ένα χρόνο μαθήματα αυτογνωσίας κι εσωτερισμού στο Νέο Θεμέλιο, ενώ παράλληλα έχει ασχοληθεί με τη θεατρική ομάδα και τις πολεμικές τέχνες που προσφέρει ο Σύλλογος.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Ο Τ. δεν νομίζει ότι έχει αφήσει ακόμη το στίγμα του ο Σύλλογος στην τοπική κοινωνία, ωστόσο τα τελευταία τρία χρόνια έχει αυξηθεί η προβολή του και ο κόσμος που έρχεται σε επαφή μαζί του, μέσα από τις δραστηριότητες που προωθεί.

Ο ίδιος έχει προσκαλέσει αρκετούς γνωστούς του να επισκεφθούν το χώρο του Νέου Θεμελίου και τα σχόλια που εξέλαβε ήταν μόνο θετικά.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Στα μαθήματα αναλύονται κοινωνικά αλλά κι εσωτερικά και πνευματικά θέματα. Προωθείται η προσωπική εσωτερική εξέλιξη και ανάπτυξη, η άρση των προσκολλήσεων, η γνωριμία με τον εσωτερικό και με τον ανώτερο εαυτό, όπως και η σφαιρικότερη κατανόηση του κόσμου και των περιστάσεων, κατά τη γνώμη του Τ.. Πραγματοποιούνται ασκήσεις διαλογισμού, συγκέντρωσης, αναπνοής και φαντασίας. Οι συζητήσεις καλύπτουν ένα μεγάλο κομμάτι των μαθημάτων.

Μερικές φορές γίνονται κι εξορμήσεις στη φύση, όπου πραγματοποιούνται ασκήσεις διαλογισμού.

Ανατροφοδότηση υπάρχει σε σχέση με την στοχοθεσία και την πορεία προς τον στόχο. Καθοδήγηση υπάρχει, ωστόσο αυτό που μετράει περισσότερο είναι η ατομική προσπάθεια του μαθητή, αξιοποιώντας τα εφόδια που του δίνονται. Ο Τ. έχει πετύχει ορισμένους στόχους ήδη και συνεχίζει να εργάζεται με άλλους.

Καθώς το Νέο Θεμέλιο ασχολείται με πολλά αντικείμενα, ο Τ. έχει βρει ορισμένα που του ταιριάζουν και του αρέσει να ασχολείται.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Ο Τ. έχει παρατηρήσει ότι μπορεί πλέον να ξεπερνάει τους φόβους του, να τολμάει να κάνει το πρώτο βήμα και να παίρνει αποφάσεις. Παράλληλα, δουλεύει για τη βελτίωση της τελειομανίας του και την στοχοθέτηση. Η εξέλιξη είναι εμφανής, αλλά έχει ακόμη δρόμο μπροστά του, όπως υποστηρίζει.

Έχει θέσει ήδη κάποιους προσωπικούς στόχους εξέλιξης, αλλά και συλλογικούς που αφορούν τη δράση του μέσα στο Νέο Θεμέλιο και μία πιθανή επιχειρηματικότητα. Χρειάζεται, ωστόσο, καιρό ακόμη για να πραγματοποιηθούν.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Ο Τ. ήρθε αρχικά σε επαφή με τον Σύλλογο μέσω του θεάτρου και των πολεμικών τεχνών. Έτσι, γνωρίζοντας περισσότερες δράσεις του χώρου, σε συνδυασμό με την εσωτερική ανάγκη για αναζήτηση που είχε πάντα, θέλησε κάποια στιγμή να ασχοληθεί και με τα μαθήματα.

Μέσω των μαθημάτων, και άλλων παραγόντων, ο Τ. συνειδητοποίησε ότι η ρουτίνα και η καθημερινότητα που ζούσε τον κρατούσαν κλειδωμένο. Με εσωτερική συνειδητοποίηση και προσπάθεια μπόρεσε να βγει από αυτή τη δίνη, δηλώνει. Βρήκε νόημα και κάνει όνειρα.

Δεύτερη συμμετέχουσα

Γενικές πληροφορίες

Η Σ. παρακολουθεί εδώ κι ενάμιση χρόνο μαθήματα εσωτερισμού και αυτογνωσίας στο Νέο Θεμέλιο. Έχει ασχοληθεί αρκετά χρόνια με τον εσωτερισμό και την αυτογνωσία από πολλές οπτικές, παρακολουθώντας ποικίλα μαθήματα και σεμινάρια σε διάφορους φορείς, αλλά και μέσω προσωπικής μελέτης αυτών των αντικειμένων. Μάλιστα, η ίδια είναι συγγραφέας ενός

βιβλίου σχετικό με τη συγκεκριμένη φιλοσοφία, το οποίο παρουσίασε σε κοινό στον χώρο του Συλλόγου.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Έχοντας σαν δείγμα τους ανθρώπους που έχει συναναστραφεί είτε τυχαία είτε επειδή είναι του κύκλου της, η Σ. πιστεύει ότι η δράση του Συλλόγου ήταν κατά το ήμισυ γνωστή.

Η ίδια έχει προσκαλέσει πολλούς γνωστούς της για διάφορες δραστηριότητες του Νέου Θεμελίου.

Σε γενικές γραμμές τα σχόλια που έχει ακούσει για το Σύλλογο είναι θετικά, και εντοπίζει τέσσερις κατηγορίες ανθρώπων που κρατούν απόσταση ή/και αρνούνται να παρακολουθήσουν τα μαθήματα. Στην πρώτη ανήκουν άτομα που δεν τα ενδιαφέρει να αξιολογήσουν την αυτογνωσία. Στη δεύτερη, δεν τα ενδιαφέρει να ασχοληθούν παρότι αξιολογούν την αυτογνωσία. Στην τρίτη, δεν θέλουν να προσπαθήσουν παρότι μπορεί να γνωρίζουν τα οφέλη της. Τέλος, υπάρχει και μία ακόμη κατηγορία, στην οποία εντάσσονται όσα άτομα έχουν προσπαθήσει, έχουν δει εμπόδια και δυσκολίες κι έτσι, έχουν αποχωρήσει.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Κατά τη Σ., ύλη της αυτογνωσίας αναφέρεται στα αρνητικά συναισθήματα, στον σεβασμό, στην εμπιστοσύνη στις πνευματικές αρχές, στη δύναμη της πρόθεσης, στη σημαντικότητα του τώρα, στην εμπιστοσύνη προς το καλύτερο, στην αγάπη και στη δύναμη του δημιουργικού σκοπού - όλα μέσω της παρατήρησης. Επίσης, αφορά γνώσεις φιλοσοφίας και ψυχογνωσίας, σχετικά με τη δομή του ανθρώπου και του σύμπαντος, τη σχέση του ανθρώπου με το σύμπαν, την ωφελιμότητα της αλληλεγγύης των μελών, της προσφοράς προς το στο κοινωνικό σύνολο και των αδέσποτων ζώων.

Ειδικότερα, ως προς τις γνώσεις σχετικά με το όραμα του Νέου Θεμελίου, που είναι η αναμόρφωση της κοινωνίας ξεκινώντας από τη νοοτροπία και περνώντας στην πράξη, το όραμα αναφέρεται στην ισότητα με ορόσημο το παραβολοειδές ιδανικό⁴².

⁴² Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται στα μαθήματα για να περιγράψει την οργανωτική δομή και τις σχέσεις των ατόμων μέσα στο Σύλλογο.

Σχετικά με τη μέθοδο διδασκαλίας, η Σ. αναφέρει ότι γίνονται διαλογισμοί, οραματισμοί, προωθούνται εργασίες ερευνητικές, η πρωτοβουλία ανάμεσα στα μέλη, η δημιουργική δράση, και οτιδήποτε μπορεί να βγάλει κάποιος από μέσα του. Οτιδήποτε έχει σχέση με τις ικανότητές του και οτιδήποτε έχει σχέση με την πνευματικότητα.

Υπάρχει συζήτηση, πειθώ, τεστ που επιβεβαιώνουν την πρόοδο, που ανακαλύπτουν τις εσωτερικές δυνάμεις και πώς αυτές θα υλοποιηθούν. Επίσης, δίνονται ασκήσεις για το σπίτι.

Το περιεχόμενο είναι κοντά στα ενδιαφέροντα και τις προσωπικές της αναζητήσεις της Σ..

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Η Σ. έχει εφοδιαστεί με γνώσεις που διεύρυναν ακόμα περισσότερο την οπτική και τη συνειδητότητά της, σε σχέση με τον εαυτό της, τους συνανθρώπους της και το σύμπαν.

Ο βασικός της στόχος είναι να υλοποιήσει αυτά που διδάσκεται, αναμορφώνοντας τον εαυτό της, αναβαθμίζοντας την πνευματικότητά της, έτσι ώστε να είναι χρήσιμη στους συνανθρώπους της αφενός και εν γένει στο σύνολο.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Η Σ. ξεκίνησε τα μαθήματα λόγω της επιθυμίας της για γνώση και της πρόθεσής της να αλλάξει κάποια στοιχεία του χαρακτήρα της, που δεν της άρεσαν. Βλέποντας ότι το πέτυχε, καθώς και την εξέλιξή της, θέλει να συνεχίσει καθώς πιστεύει και εμπιστεύεται ότι θα εξελιχθεί ακόμα περισσότερο.

Παραθέτει, ακόμη, την προσωπική της άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι “όταν αποφασίσουμε να ασχοληθούμε με τον εσωτερισμό και την αυτογνωσία, οι γνώσεις δεν παραμένουν μόνο στον εσωτερικό εαυτό, στην διαμόρφωση του εσωτερικού εαυτού. Οι γνώσεις περιλαμβάνουν την γνωριμία με το σύμπαν, τη σχέση του μικρόκοσμου και του μακρόκοσμου, περιλαμβάνουν το θάνατο της ύπαρξης και αναπτύσσουν τη συνειδητότητα. Αυτό σημαίνει ότι γινόμαστε πιο δυνατοί, γινόμαστε πιο αφοβοτικοί, σε οποιοδήποτε τομέα της ζωής μας κι εν τέλει, αναπτύσσουμε την αγάπη”.

Τρίτη συμμετέχουσα

Γενικές πληροφορίες

Η Ε. παρακολουθεί εδώ και δύο χρόνια μαθήματα αυτογνωσίας και εσωτερισμού στον χώρο του Νέου Θεμελίου. Ασχολείται γενικά τα τελευταία χρόνια με την εσωτερική αναζήτηση, οπότε κι έχει παρακολουθήσει ποικίλα σεμινάρια και μαθήματα σε διάφορους φορείς. Μέσα από τον Σύλλογο της δόθηκε η ευκαιρία να υλοποιήσει κάποιες από τις φιλοζωικές και φιλανθρωπικές δράσεις που εμπνεύστηκε.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Η Ε. θεωρεί ότι για την τρέχουσα εποχή στον κόσμο των εναλλακτικών και των ανθρώπων που ασχολούνται με διδασκαλίες και δράσεις του είδους, είναι αρκετά γνωστή η δράση του Συλλόγου.

Η ίδια έχει καλέσει γνωστούς της στο Νέο Θεμέλιο. και τα σχόλια που έχει εκλάβει είναι δύο ειδών: από τη μία υπήρξαν θετικές απόψεις του τύπου ο Σύλλογος είναι πολύ δημιουργικός, ότι έχει θετική αύρα και ότι είναι ωραίο να υπάρχουν τέτοιες δράσεις στην πόλη. Από την άλλη, υπήρξαν ορισμένες αρνητικές απόψεις που υποστηρίζουν ότι ο Σύλλογος, όπως διάφοροι χώροι τέτοιων φιλοσοφιών, προσπαθεί να κάνει μία κοινωνία καινούργια μέσα σε μία άλλη ήδη υπάρχουσα.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Στο κομμάτι της αυτογνωσίας, η Ε. θεωρεί ότι σε θεωρητικό επίπεδο είναι αρκετά καλά δομημένο και θεωρητικά καλύπτονται αρκετά κομμάτια. Ωστόσο, όπως υποστηρίζει η Ε. στα μαθήματα οι μαθητές λαμβάνουν μόνο τη βάση για να ξεκινήσουν την γνωριμία και κατανόηση

του εαυτού τους. Την ουσιαστική δουλειά πρέπει να την αναλάβει ο καθένας μόνος του για τον εαυτό του.

Στο κομμάτι των εσωτερικών διδασκαλιών, του εσωτερισμού, οι γνώσεις είναι πολλές και βαθιές. Το μάθημα είναι πολύ επεξηγηματικό, ωστόσο, μερικές φορές φεύγει από τα όρια του μαθήματος, καθώς εκφράζονται πολλές ερωτήσεις και ο δάσκαλος είναι διατεθειμένος να απαντήσει, να εμβαθύνει και να μοιραστεί πράγματα. Αυτό το γεγονός διευκολύνει πολύ την κατανόηση των μαθητών, κατά τη Ε..

Σημειώνει ότι τα δύο μαθήματα δεν είναι εντελώς ανεξάρτητα μεταξύ τους, αλλά εμπλέκουν κοινά θέματα, τα οποία συζητούνται από διαφορετικές σκοπιές.

Και τα δύο μαθήματα έχουν ένα αρκετά πρακτικό και βιωματικό κομμάτι, μέσα από ασκήσεις, διαλογισμό, πρακτικές, τεστ, στοχοθέτηση βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων, που καλούνται οι μαθητές να θέσουν, να δουλέψουν και να πραγματοποιήσουν. Επιπλέον, υπάρχει η δυνατότητα ανάληψης ευθυνών για δράσεις κι έξω από τα μαθήματα, μέσα στα πλαίσια του Συλλόγου.

Ανατροφοδότηση από τους διδάσκοντες, όπως και προσωπική δουλειά με τον καθένα, υπάρχει καθόλη τη διάρκεια τη χρονιάς. Συστήνονται ασκήσεις και πρακτικές, από τις οποίες καθένας καλείται να επιλέξει ποιες του ταιριάζουν και να ασχοληθεί όσο επιθυμεί, με όσα επιθυμεί να αναλάβει για τον εαυτό του. Έτσι, προσφέρει και την ανάλογη ανατροφοδότηση με σχόλια, απαντήσεις και βιωματικές εμπειρίες προς συζήτηση.

Επίσης, κάθε τέλος του χρόνου γίνεται μία ανατροφοδότηση σε μία γενική συνέλευση των μελών, όπου παρουσιάζεται ο απολογισμός της χρονιάς και διατυπώνονται προτάσεις βελτίωσης.

Σε γενικές γραμμές η Ε. είναι πολύ ευχαριστημένη από το περιεχόμενο των μαθημάτων, καθώς ανταποκρίνονται στις αναζητήσεις και τους προβληματισμούς της. Αξιολογεί την προεργασία, που έχει γίνει, και τους δασκάλους ως εξαιρετικούς, ενώ διακρίνει και ορισμένα περιθώρια βελτίωσης στη δομή.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Μέσα στην ομάδα η Ε. νιώθει υποστήριξη, συμπαράσταση, αποδοχή, βοήθεια, ενώ ταυτόχρονα αισθάνεται πως δεν υπάρχει κριτική. Νιώθει, επίσης, ότι ο εαυτός της καθρεφτίζεται στους άλλους, μαθητές και διδάσκοντες, και μέσω της τριβής, που δημιουργείται μεταξύ τους, μπορεί να τον γνωρίσει καλύτερα. Χάρη στην ομάδα και τη συλλογικότητα αποκτά θάρρος, δύναμη και κίνητρο για δράση και ανάληψη ευθυνών.

Η ίδια δυσκολεύεται λίγο στην στοχοθεσία και στην τήρηση της πορείας προς τον στόχο, παρά τη δουλειά που γίνεται στα μαθήματα. Ωστόσο, δεν παραιτείται και συνεχίζει την προσπάθεια, κάνοντας τους ορματισμούς της για το μέλλον σιγά σιγά πράξη.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Ερεθίσματα και αναζήτηση απαντήσεων στους προβληματισμούς, ήδη από μικρή ηλικία, ώθησαν την Ε. να ασχοληθεί με τη συγκεκριμένη φιλοσοφία. Η αναζήτηση για νόημα και διαφορετικής νοοτροπίας από την κλασική, εκπληρώθηκε όταν ήρθε σε επαφή με τις εναλλακτικές φιλοσοφίες και άρχισε να γνωρίζει καλύτερα τον εαυτό της. Ένιωσε ότι άρχισε να προσεγγίζει την πληρότητα μέσα της και να γεμίζει το κενό.

Κατά τη Ε., η αυτογνωσία βοηθάει στην ανακάλυψη του εαυτού, ενώ η πνευματικότητα και ο εσωτερισμός δίνουν εργαλεία για την διαχείριση των όσων ανακαλύπτονται.

Τέταρτη συμμετέχουσα

Γενικές πληροφορίες

Η Γ. παρακολουθεί εδώ και δύο χρόνια μαθήματα αυτογνωσίας και πνευματικότητας στο Νέο Θεμέλιο. Έχει αφήσει πίσω της αρκετά χρόνια ψυχανάλυσης, όπως και πολλά σεμινάρια πνευματικότητας, αυτογνωσίας και φιλοσοφίας. Διακρίνει ορισμένα σεμινάρια καθώς και τη δράση του Νέου Θεμελίου ως τα πιο αποτελεσματικά βιώματά της.

Μάλιστα, σε μία σχετικά πρόσφατη και μεγάλη ανατροπή στον επαγγελματικό της τομέα, τα εφόδια που της προσέφεραν τα μαθήματα του Συλλόγου την βοήθησαν σημαντικά στην αντιμετώπιση της κατάστασης.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Για την Γ. η γνωριμία της ευρύτερης κοινωνίας με το Νέο Θεμέλιο είναι ακόμη σε ανάπτυξη, καθώς ο χώρος είναι πιο γνωστός σε αυτούς που ασχολούνται περισσότερο με το συγκεκριμένο πεδίο δράσης.

Η ίδια έχει προσκαλέσει γνωστούς της να γνωρίσουν διάφορες δράσεις του Συλλόγου. Ένας από αυτούς αρχικά έγινε μέλος κι έπειτα προτίμησε μία άλλη ομάδα. Από τους υπόλοιπους δεν θεωρεί ότι μπορεί να έχει ολοκληρωμένη ανατροφοδότηση σχετικά με τον Σύλλογο και τη φιλοσοφία του.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Στα μαθήματα, κατά την Γ., κάθε φορά υπάρχει ένα διαφορετικό αντικείμενο μελέτης, όπου όλη η ομάδα συμμετέχει καθώς συζητούνται οι διάφορες γνώμες. Αυτή η συζήτηση αποτελεί κύριο κομμάτι της εκπαιδευτικής μεθόδου. Το περιεχόμενο είναι κυρίως θεωρητικό και ασφαλώς υπάρχει ανατροφοδότηση.

Το περιεχόμενο αρέσει στην Γ., μιας και είναι κοντά στα ενδιαφέροντα και τις αναζητήσεις της.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Η Γ. παρομοιάζει την πολύχρονη αναζήτηση και ενασχόλησή της με κτίσμα, που χτίζεται σταδιακά, αλλά και μεταβάλλεται. Πολλούς λίθους σε αυτό έχουν προσφέρει τα μαθήματα του Νέου Θεμελίου.

Έχει μάθει να δέχεται τις αλλαγές πιο θετικά και αναγνωρίζει ότι έτσι η ζωή της οδεύει προς το καλύτερο.

Θεωρεί ότι έχει μελλοντικούς στόχους, οι οποίοι ωστόσο είναι υποσυνείδητοι.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Στην περίπτωση της Γ., η εσωτερική και πνευματική αναζήτηση, κι έπειτα η εξέλιξη, είναι μία υπέροχη ενασχόληση που μπορεί να δώσει πάθος και κίνητρο στο άτομο. Επιπλέον, προσφέρει οφέλη και δίνει ενδιαφέρον στη ζωή. Αυτοί οι λόγοι την ώθησαν να δοκιμάσει τα μαθήματα του Συλλόγου, τα οποία είχαν θετική επίδραση σε αυτήν κι έτσι συνέχισε.

Πέμπτη συμμετέχουσα

Γενικές πληροφορίες

Η Χ. παρακολουθεί εδώ και τέσσερα χρόνια μαθήματα αυτογνωσίας και μεταφυσικής στο Νέο Θεμέλιο. Παράλληλα, έχει ασχοληθεί και με τα μαθήματα θεάτρου που προσφέρονται στον Σύλλογο. Συγκεκριμένα ξεκίνησε με την παρακολούθηση των μαθημάτων κι έπειτα ανέλαβε υπευθυνότητες οργάνωσης και συντονισμού της θεατρικής ομάδας. Κατά καιρούς έχει αναλάβει κι άλλες υπευθυνότητες που ήταν κοντά στα ενδιαφέροντά της.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Ο χώρος, κατά την Χ., δεν είναι ακόμη αρκετά γνωστός, αλλά όταν γίνει, θα αφήσει σίγουρα το στίγμα του.

Η ίδια έχει προσκαλέσει αρκετούς γνωστούς της να γνωρίσουν διάφορες δράσεις του Νέου Θεμελίου. Έχει ακούσει μία ποικιλία απόψεων, σε ορισμένους άρεσαν τα μαθήματα και κάποιες εκδηλώσεις, ενώ σε άλλους δεν προκλήθηκε το ενδιαφέρον. Ο σύντροφός της είναι επίσης μέλος του Συλλόγου.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Η Χ. αναφέρει για την ύλη των μαθημάτων, συγκεκριμένα στην αυτογνωσία μαθαίνουν για τις αρχές δημιουργίας και στη μεταφυσική μαθαίνουν για τον εσωτερισμό και την πνευματικότητα.

Οι διδακτικές μέθοδοι είναι οι κλασικές, διάλεξη και συζήτηση. Εποπτικά μέσα είναι μερικές φορές ένας πίνακας ή ένας προτζέκτορας. Συνήθως δίνονται ασκήσεις μελέτης για το σπίτι, οι οποίες παρουσιάζονται έπειτα στο σύνολο της ομάδας, και αποτελούν μέσο ανατροφοδότησης.

Τα συγκεκριμένα μαθήματα επιλέχθηκαν από τη Χ., καθώς είναι κοντά στα ενδιαφέροντα και τις αναζητήσεις της.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Αλλαγές στον τρόπο που αντιλαμβάνεται τους άλλους, έχει παρατηρήσει η Χ.. Το αντικείμενο των μαθημάτων τη βοηθάει, όπως και άλλους συμμαθητές της, να θέτουν στόχους και να καθοδηγούνται κατά την εκπλήρωσή τους.

Μάλιστα, οραματίζεται την εκπλήρωση μελλοντικών στόχων, τόσο προσωπικών όσο και ομαδικών.

Παρατηρεί, ακόμη, μία διαρκή κίνηση και δραστηριοποίηση από όλα τα μέλη. Όλοι φτάνουν όλο και βαθύτερα στις εσωτερικές τους αναζητήσεις, γίνονται πιο ενεργοί και αλλάζουν, εξελίσσονται, και ό,τι ανακαλύπτουν για τον εαυτό τους το ακολουθούν.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Η Χ. ήρθε σε επαφή με το Σύλλογο μέσω του θεατρικού εργαστηρίου, και στη συνέχεια ασχολήθηκε και με τα μαθήματα, παρακολούθησε σεμινάρια και άλλες δράσεις. Η προσωπική της εσωτερική αναζήτηση είναι ένας λόγος παρακολούθησης των μαθημάτων.

Έκτος συμμετέχων

Γενικές πληροφορίες:

Ο Λ. παρακολουθεί 4 χρόνια μαθήματα αυτογνωσίας και εσωτερισμού στο Νέο Θεμέλιο. Είναι ενεργό μέλος του Συλλόγου, καθώς έχει αναλάβει και ορισμένες υπευθυνότητες αναφορικά με την προστασία/φύλαξη του χώρου και τα μαθήματα πολεμικών τεχνών που προσφέρονται επίσης στο χώρο του Συλλόγου. Το Νέο Θεμέλιο είναι ένα σημαντικό κομμάτι της καθημερινότητάς του, για αυτό κι αφιερώνει αρκετό χρόνο και ενέργεια γύρω από αυτό.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Κατά τον Λ. ο χώρος έχει αφήσει εν μέρει το στίγμα του στην τοπική κοινωνία, ίσως επειδή είναι πρωτόγνωρο το πεδίο δράσης του για αυτήν. Ο Λ. έχει προσκαλέσει άτομα να γνωρίσουν τις δραστηριότητες του Συλλόγου, από τα οποία μάλιστα ορισμένοι έγιναν και μέλη. Τα σχόλια που έχει εκλάβει είναι κυρίως θετικά.

Η γυναίκα του είναι και η ίδια μέλος του Συλλόγου.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Ο Λ. πιστεύει ότι οι μέθοδοι διδασκαλίας είναι πιο ήπιες από τις συνήθειες. Δεν νιώθει πίεση από τα μαθήματα και σημειώνει πως του δίνουν υλικό για να αντιμετωπίσει τις περιστάσεις της ζωής, που προκαλούν την πραγματική πίεση.

Τα μαθήματα έχουν μία γενική κατεύθυνση την οποία μπορεί να ακολουθήσουν όλοι οι μαθητές, καθώς δεν είναι εξαστομικευμένα για τον καθένα.

Το περιεχόμενο και η ύλη των μαθημάτων είναι κοντά στα προσωπικά ενδιαφέροντα του Λ. και καλύπτουν τις προσωπικές του αναζητήσεις.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Συνδυαστικά με τα μαθήματα των πολεμικών τεχνών, ο Λ. ανακάλυψε την εσωτερική του δύναμη. Ήρθε αντιμέτωπος με ορισμένους φόβους του κι έμαθε μεθόδους για να τους αντιμετωπίζει. Αυτές οι γνώσεις και η συνείδηση που απέκτησε, τον βοήθησαν και σε άλλες, διαφορετικές, καταστάσεις της ζωής του. Γνωρίζοντας σταδιακά πράγματα για τον εαυτό του,

εξασκώντας αυτογνωσιακές μεθόδους και ξεπερνώντας δυσκολίες, ένιωσε ότι εξελίχθηκε σε πολλούς τομείς της ζωής του. Αυτή η εξέλιξη δεν σταματάει, συνεχίζεται και στο μέλλον.

Παράλληλα, παρατήρησε ότι έγινε πιο κοινωνικός, καθώς, συνειδητοποιώντας δεδομένα για τον εαυτό του, ωρίμασε και η οπτική του απέναντι στον κόσμο, η στάση και η συμπεριφορά του.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Τα μαθήματα αυτά ταίριαζαν στα ενδιαφέροντα του Λ. γιατί δεν αγγίζουν μόνο επιφανειακά γεγονότα, αλλά αναλύουν βαθύτερους στοχασμούς. Αυτός ήταν και ο λόγος που αποφάσισε να παρακολουθήσει τα μαθήματα, μιας κι έψαχνε χρόνια έναν τέτοιο χώρο να του ταιριάζει και να του δίνει ερεθίσματα και ώθηση για εσωτερική αναζήτηση κι εξέλιξη.

Εβδομος συμμετέχων

Γενικές πληροφορίες

Ο Β. παρακολουθεί εδώ και τρία χρόνια μαθήματα αυτογνωσίας και εσωτερισμού στο Νέο Θεμέλιο. Έχει αναλάβει υπευθυνότητες σχετικά με την προβολή και προώθηση του Συλλόγου, στο παρελθόν.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Ο Β. πιστεύει ότι χρειάζεται ακόμη δουλειά για να γνωστοποιηθεί το Νέο Θεμέλιο σε περισσότερο κόσμο.

Έχει προσκαλέσει γνωστούς του να γνωρίσουν δράσεις του Συλλόγου. Ορισμένοι έγιναν μέλη, αλλά αποχώρησαν.

Οι γνώμες από γνωστούς του ήταν γενικά λίγο μπερδεμένες, καθώς δεν είχαν αντιληφθεί πλήρως τις δράσεις και τους σκοπούς του Συλλόγου.

Η γυναίκα του είναι και η ίδια μέλος.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Ο εσωτερισμός δυσκολεύει τον Β. περισσότερο από την αυτογνωσία, η οποία του φαίνεται πιο κατανοητή. Μέσω της δεύτερης καταφέρνει να κατανοεί συμπεριφορές και εκφάνσεις της καθημερινότητας καλύτερα. Συγκεκριμένα τονίζει ότι κατανοεί και συνειδητοποιεί περισσότερο τη συμπεριφορά του ίδιου προς, αλλά και από τους άλλους προς αυτόν.

Δηλώνει ικανοποιημένος από τις διδακτικές μεθόδους, κι αναφέρει ασκήσεις, πρακτικές και οραματισμό. Ωστόσο, τις πραγματοποιεί μόνο στο μάθημα και όχι στο σπίτι.

Ανατροφοδότηση με τον διδάσκοντα υπάρχει.

Αναφέρει, επίσης, ότι η αυτογνωσία είναι πολύ κοντά στα ενδιαφέροντά του και τον έχει βοηθήσει πάρα πολύ.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Ο Β. μέσα από τα μαθήματα έχει παρατηρήσει πολύ μεγάλη πρόοδο ως προς τον τρόπο που συμπεριφέρεται προς τους άλλους, ιδίως προς τους φίλους και τη γυναίκα του. Μπορεί, πλέον, να αναγνωρίζει ορισμένες συμπεριφορές, να τις συνειδητοποιεί και να φέρεται ανάλογα, βελτιώνοντας έτσι την καθημερινότητά του.

Τα μαθήματα εσωτερισμού, επίσης, θεωρεί ότι τον έχουν βοηθήσει, αλλά πιο υποσυνείδητα και δεν έχει τόσο εμφανή αποτελέσματα.

Δεν έχει θέσει ακόμη κάποιους συγκεκριμένους στόχους για το μέλλον, ωστόσο σημειώνει ότι αυτό θα γίνει προσεχώς όταν θα νιώθει έτοιμος.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Ο Β. επηρεασμένος από την αλλαγή που παρατήρησε στον αδερφό του, αφού είχε ασχοληθεί με την αυτογνωσία, αποφάσισε να ασχοληθεί και ο ίδιος. Σημειώνει ότι είδε πολλά πρακτικά αποτελέσματα στον τρόπο συμπεριφοράς και τη βελτίωση της καθημερινότητας, σε σχέση με τους άλλους.

Όγδοος συμμετέχων

Γενικές πληροφορίες

Ο Χ. παρακολουθεί τα τελευταία τέσσερα χρόνια μαθήματα αυτογνωσίας και μεταφυσικής στο χώρο του Νέου Θεμελίου. Φέτος ολοκληρώνει τα μαθήματα και σκέφτεται να μην συνεχίσει παραπάνω, αλλά να παρακολουθεί περιστασιακά ομιλίες κι άλλες δραστηριότητες του Συλλόγου.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Ο Χ. θα ήθελε οι δράσεις του Νέου Θεμελίου να είναι περισσότερο γνωστές στην τοπική κοινωνία, από ό,τι ήδη είναι. Ο ίδιος έχει προσκαλέσει πολλούς γνωστούς του σε διάφορες δραστηριότητες του Νέου Θεμελίου. Ορισμένοι έγιναν μέλη. Δεν έχει ακούσει κάποια ανατροφοδότηση ή εντυπώσεις, πέρα από αυτούς που έχουν γίνει μέλη και βλέπει ότι λειτουργούν φυσιολογικά μέσα στον χώρο.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Η έκταση της ύλης φαίνεται μεγάλη για τον Χ. και υποστηρίζει ότι ασχολήθηκαν με ποικιλία θεμάτων. Η αυτογνωσία είναι ευκολότερη, για αυτόν, από ό,τι η μεταφυσική. Το ενδιαφέρον του κινούσαν περισσότερο οι συζητήσεις κατά τη διάρκεια των μαθημάτων. Ήταν ιδιαίτερα παραγωγικές και μάθαινε τα περισσότερα μέσω αυτών.

Ασκήσεις υπήρχαν αλλά εκείνος δεν ήταν τόσο συνεπής σε αυτές.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Ο Χ. έχει παρατηρήσει αλλαγές στη ζωή του, κυρίως ως προς την κριτική και την αποδοχή των άλλων. Πλέον, υποστηρίζει ότι έχει σταματήσει να κρίνει και αποδέχεται περισσότερο τους γύρω του.

Το περιεχόμενο ήταν κοντά στα ενδιαφέροντά του και θεωρεί ότι τα μαθήματα βοήθησαν τους μαθητές ως προς την οριοθέτηση και την στοχοθεσία.

Έχει θέσει στο παρελθόν κάποιους σοβαρούς στόχους, παρόλο που δεν είναι τέτοιος τύπος, και είδε ουσιαστικό αποτέλεσμα.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Ο Χ. ξεκίνησε τα μαθήματα καθώς είχε επηρεαστεί από ποικίλες φιλοσοφικές και μεταφυσικές συζητήσεις που άκουγε. Ήθελε να παίρνει μέρος σε αυτές, καθώς το άγνωστο για αυτόν αντικείμενο του προκαλούσε το ενδιαφέρον.

Η αποδοχή των άλλων, η κατανόηση και η έλλειψη κριτικής απέναντί τους είναι ένα από τα εμφανή οφέλη των μαθημάτων για αυτόν.

Ένατη συμμετέχουσα

Γενικές πληροφορίες

Η Α. παρακολουθεί τα τελευταία τέσσερα χρόνια μαθήματα αυτογνωσίας και μεταφυσικής στο Νέο Θεμέλιο.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Η Α. υποστηρίζει ότι το Νέο Θεμέλιο είναι γνωστό κυρίως σε ανθρώπους που ασχολούνται με σχετικά αντικείμενα, και όχι στη γενικότερη κοινωνία. Η ίδια έχει προσκαλέσει γνωστούς της να γνωρίσουν τον Σύλλογο, αλλά μιας και είναι καινούργια ακόμη σε αυτού του είδους χώρους, δεν είναι γνώριμο το αντικείμενο για τους γνωστούς της, κι έτσι δεν έχουν ανταποκριθεί, ακόμη, στο κάλεσμα. Όμως, έχουν παρατηρήσει θετικές αλλαγές σε εκείνη και της το επισημαίνουν.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Στα μαθήματα παρουσιάζεται αρχικά μία θεωρία από τον διδάσκοντα κι έπειτα ακολουθούν ασκήσεις και συζητήσεις, περιγράφει η Α.. Στόχος είναι να γνωρίσουν οι μαθητές καλύτερα τον εαυτό τους και να μπορούν να αντιμετωπίσουν τις αυτογνωσιακές δοκιμασίες που τους θέτει η καθημερινότητα. Για την Α. είναι ευκολότερο να παρατηρεί τον εαυτό της και να συνειδητοποιεί τη συμπεριφορά της όταν είναι στο χώρο του Νέου Θεμελίου, παρά όταν είναι έξω από αυτόν. Το ίδιο συμβαίνει και όταν παρατηρεί τους άλλους.

Η αυτογνωσία είναι ευκολότερη για αυτήν από ό,τι η μεταφυσική. Η δεύτερη απαιτεί πολύ περισσότερο διάβασμα και αυστηρή ενασχόληση, για την οποία δεν βρίσκει δυστυχώς τον χρόνο.

Ανατροφοδότηση υπάρχει συνεχώς, ακόμη κι εκτός των μαθημάτων, όπου γίνονται συζητήσεις και λύνονται απορίες.

Συμπληρώνει ότι δεν της λύνονται πάντα όλες οι απορίες, αντιθέτως δημιουργούνται όλο και περισσότερες, πράγμα που δικαιολογεί, καθώς απαιτείται ακόμη πολλή ενασχόληση με το αντικείμενο.

Το περιεχόμενο πιστεύει ότι της ταιριάζει πάρα πολύ και ότι είναι ακριβώς αυτό που χρειάζεται στην τρέχουσα περίοδο της ζωής της.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Η σημαντικότερη αλλαγή στον εαυτό της, που έχει παρατηρήσει η Α., είναι ότι κατανοεί βαθύτερα τον εαυτό της και τα πράγματα γύρω από αυτήν. Συνεπώς, παρατηρεί μεγάλες αλλαγές στη συμπεριφορά της, ενώ ταυτόχρονα αισθάνεται ηρεμία.

Θέτει στόχους για το μέλλον, οι οποίοι έχουν όφελος τόσο για την ίδια προσωπικά, όσο και για την ομάδα αλλά και για την ευρύτερη κοινωνία. Έχει αποκτήσει περισσότερη συλλογική συνείδηση και θέλει να εργαστεί προς αυτό.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Η Α. ξεκίνησε τα μαθήματα γιατί ένιωσε έτοιμη, ήταν η στιγμή για εκείνην που χρειαζόταν να εκπληρώσει με κάποιον τρόπο την αναζήτησή της. Της έχει προσφέρει συνειδητοποίηση, ηρεμία και αντιμετωπίζει όλο και πιο αποτελεσματικά τους φόβους, τους περιορισμούς και τις δυσκολίες της ζωής.

Δέκατη συμμετέχουσα

Γενικές πληροφορίες

Η Α. παρακολουθεί εδώ και τρία χρόνια μαθήματα αυτογνωσίας και υπαρξιακού εσωτερισμού στο Νέο Θεμέλιο. Είναι ένα ιδιαίτερα ενεργό μέλος, καθώς πέρα από τις ποικίλες δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχει και προσφέρει, έχει αναλάβει διάφορες υπευθυνότητες κι έχει αναπτύξει μία επιχειρηματική δραστηριότητα κοντά στα ενδιαφέροντά της, με τη συμβολή του Συλλόγου. Μάλιστα, ένας λόγος που μετακόμισε στη Θεσσαλονίκη, ήταν η μεγάλη της επιθυμία να συμμετέχει στις δραστηριότητες του Νέου Θεμελίου.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Η Α. θεωρεί ότι στο κομμάτι των ανθρώπων που ασχολούνται με τα εναλλακτικά και ομοίου τύπου εκπαίδευση είναι διαδεδομένη η δραστηριότητα του Συλλόγου. Στην ευρύτερη κοινωνία χρειάζεται να προβληθεί περισσότερο για να έρθουν σε επαφή περισσότερα άτομα.

Όσα άτομα έχει προσκαλέσει η Α. στον χώρο είναι ήδη πολύ ευχαριστημένα μέλη.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Οι κύκλοι μαθημάτων που έχει παρακολουθήσει η Α. είναι τρεις και τους χαρακτηρίζει εξαιρετικούς. Ο πρώτος έχει να κάνει με την αναγνώριση συμπεριφοράς και προσωπικότητας, ο δεύτερος είχε να κάνει με τη στοχοθέτηση και ο τρίτος, που βρίσκεται τώρα, έχει να κάνει με τις αρχές της δημιουργικότητας. Η ύλη, γενικότερα, εστιάζει στην πνευματικότητα.

Έχει παρακολουθήσει και ένα επιπλέον τμήμα, χάρη στο οποίο πρώτη φορά διέκρινε την πολυπλοκότητα της προσωπικότητάς της, μέσα από την ερμηνεία της γυναικείας φύσης.

Κατά την Λ. υπάρχει πλούσιο γνωστικό περιεχόμενο, δίνονται πολλές ασκήσεις και πρακτικές εφαρμογές, ενώ ως μέσα χρησιμοποιούνται έντυπο υλικό και προβολές. Ανατροφοδότηση υπάρχει μέσα από κάποιες εργασίες και συζητήσεις.

Το περιεχόμενο είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον για την Λ. και έχει βρει απόλυτη ταύτιση, όπως υποστηρίζει.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Μέσω των μαθημάτων η Λ. ένιωσε απελευθέρωση από πεποιθήσεις και συνήθειες που τη βάραιναν και τη δυσκόλευαν στη ζωή της. Με τη συμβολή του Νέου Θεμελίου και των ανθρώπων του, μπορεί και εκπληρώνει το όραμά της και τα επιχειρηματικά της σχέδια.

Ακόμη, νιώθει ότι έχει βρει ηρεμία και σιγά σιγά ισορροπία στη ζωή της.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Αυτό που ώθησε την Λ. να ασχοληθεί με τα μαθήματα ήταν το υψηλό γνωστικό επίπεδο των διδασκόντων και το ενδιαφέρον της για το αντικείμενο.

Σημαντικά οφέλη που αποκόμισε μέσω αυτών είναι η ηρεμία, η απελευθέρωση από πεποιθήσεις και συνήθειες.

3. Συμπεράσματα

Ακολουθούν τα συμπεράσματα που εξήχθησαν για την κάθε ενότητα ερωτήσεων, έπειτα από την επεξεργασία της ανάλυσης των απαντήσεων, πάλι πρώτα για τους διδάσκοντες και μετά για τους μαθητές.

3.1. Διδάσκοντες

Λίγα λόγια για τα χαρακτηριστικά του δείγματος

Στους διδάσκοντες ανήκουν δύο ιδρυτές του Νέου Θεμελίου, που διδάσκουν σχεδόν από την ίδρυσή του, όπως και ένα μέλος που εξελίχθηκε σε διδάσκοντα. Όλοι έχουν μακροχρόνια εμπειρία ενασχόλησης με τα διδασκόμενα αντικείμενα, ενώ η φιλοσοφία που προωθούν είναι μέρος της ζωής τους.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Όλα τα μαθήματα και οι δράσεις, που προσφέρονται στον Σύλλογο, απευθύνονται σε όλες τις ηλικίες, οποιασδήποτε κοινωνικής θέσης, οικονομικής κατάστασης και φύλου. Συγκεκριμένα, απευθύνονται σε άτομα που ενδιαφέρονται να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους και τον κόσμο γύρω τους, αναζητούν βαθύτερο νόημα στην πραγματικότητα και είναι ανοιχτοί σε μία αναζήτηση υπαρξιακή ή μεταφυσική ή φιλοσοφική.

Οι προσελεύσεις σε τέτοιου είδους χώρους ολοένα και αυξάνονται τα τελευταία χρόνια, λόγω της ανάγκης για εσωτερική αναζήτηση, για απαντήσεις φιλοσοφικές και υπαρξιακές, που φαίνεται να έχει ο κόσμος. Έτσι, και το Νέο Θεμέλιο έχει αρκετά μεγάλη απήχηση στον χώρο, ακόμη και εκτός Θεσσαλονίκης, αν και είναι μικρή και σχετικά νέα ομάδα. Η τοποθεσία του χώρου προσφέρει, επιπλέον, εύκολη προσβασιμότητα. Η προσέλευση νέων μαθητών είναι δύσκολο να προβλεφθεί, καθώς είναι φαινόμενο που επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες. Η αύξηση της προβολής του Συλλόγου έχει ακόμη περιθώρια βελτίωσης.

Από τα σχόλια που έχουν ακουστεί τα θετικά είναι περισσότερα. Μάλιστα, αυτοί που ξεκινούν την παρακολούθηση μαθημάτων συνήθως γίνονται και μέλη, γιατί συνήθως βλέπουν αλλαγή στη ζωή τους. Με αυτήν την έννοια, διαχειρίζονται την πραγματικότητά τους πιο αισιόδοξα, πιο ήρεμα, με διαφορετική οπτική, πιο σφαιρική, επειδή παίρνουν πλέον απαντήσεις στα άλυτα ερωτήματα και τους προβληματισμούς τους.

Όσοι αποχωρούν ή γνώρισαν τον Σύλλογο αλλά δεν ενδιαφέρονται να ασχοληθούν, είναι είτε επειδή ψάχνουν μία άλλη μέθοδο αναζήτησης (ίσως πιο βαθιά ή πιο ταιριαστή σε αυτούς), είτε λόγω εξωτερικών παραγόντων, είτε επειδή δεν ήταν έτοιμοι για να ξεκινήσουν την αναζήτηση, είτε επειδή δυσκολεύτηκαν στη διαχείριση αυτών που συνειδητοποίησαν και δεν θέλησαν να αναλάβουν την ευθύνη απέναντι στη ζωή τους και τις ερωτήσεις τους.

Παρόλο που όμοιοι χώροι αντιμετωπίζονται συχνά με φόβο και επιφύλαξη από την κοινωνία, ο Σύλλογος έχει φροντίσει ώστε τα άτομα που έρχονται στο Νέο Θεμέλιο να μη νιώθουν εγκλωβισμένα, κλειδωμένα ή ότι είναι υποχρεωμένα να κάνουν ή να πιστέψουν κάτι.

Η επιρροή του Συλλόγου στα άτομα που τον έχουν επισκεφθεί, και ιδιαίτερα στα μέλη, είναι εμφανής. Αυτή επεκτείνεται στην τοπική κοινωνία, καθώς φαίνεται πως ο Σύλλογος έχει δημιουργήσει μία νέα αντίληψη σε σχέση με την κοινοτική ζωή, σε σχέση με τη σύνθεση της εσωτερικής ζωής και σε σχέση με την εξωτερική υλιστική πραγματικότητα.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Τα μαθήματα που πραγματοποιούνται στον χώρο του Νέου Θεμελίου χωρίζονται σε α) αυτογνωσία και β) εσωτερισμό και μεταφυσική. Ωστόσο, το περιεχόμενό τους επικεντρώνεται στην πραγματικότητα σε τρεις άξονες - πολιτισμό, πνευματικότητα, τεχνολογία.

Ο ένας άξονας είναι η πνευματικότητα και έχει σχέση με την εσωτερική φύση του ανθρώπου (ποιος είναι, από πού έρχεται, πού πηγαίνει, γιατί υπάρχει). Στόχος για αυτόν τον άξονα είναι να δοθούν στους μαθητές πληροφόρηση, εργαλεία, μέθοδοι και καθοδήγηση ώστε να βρουν οι ίδιοι απαντήσεις στα υπαρξιακά τους ερωτήματα. Ένας άλλος άξονας είναι η αυτογνωσία και σχετίζεται με την έννοια του πολιτισμού. Αποτελεί κέντρο της εκπαίδευσης. Στόχος είναι να παρέχει στους μαθητές τα εφόδια για να κατανοήσουν τον ψυχισμό τους, τη συναισθηματική και

νοητική τους φύση, και πώς η επίγνωση αυτών μπορεί να επιδράσει στη ζωή τους. Ο τελευταίος άξονας είναι η τεχνολογία. Δεν πραγματοποιούνται συστηματικά μαθήματα με μόνο αντικείμενο την τεχνολογία, αλλά υπάρχουν σειρές, σεμινάρια και δράσεις που μεταβιβάζουν εντελώς πρακτικές πληροφορίες του τομέα. Με την εξέλιξη και ανάπτυξη του Συλλόγου, οι τρεις βασικές ύλες θα εξειδικεύονται και θα επεκτείνονται.

Συγκεκριμένα, για τα μαθήματα του εσωτερισμού και της μεταφυσικής, ένα μεγάλο κομμάτι της ύλης αφορά το πώς η εσωτερική γνώση, εκφρασμένη κοινωνικοπολιτικά, μπορεί να γίνει πραγματικότητα. Ένα άλλο κομμάτι είναι τα πεδία σύνθεσης του ανθρώπου, οι συμπαντικοί νόμοι και η πλάνη των αισθήσεων.

Από την άλλη, η ύλη των μαθημάτων της αυτογνωσίας ασχολείται με τις αρχές της αυτογνωσίας, την αυτοεπίγνωση, τη συνειδητοποίηση των συναισθημάτων και των πράξεων, με πρακτική εφαρμογή στην καθημερινότητα.

Να σημειωθεί ένα ακόμη σημαντικό σημείο της ύλης, που αναδεικνύεται και από τα δύο μαθήματα. Αυτό είναι η συλλογικότητα και η δύναμη της ομάδας. Μέσα στην ομάδα, λόγω της αλληλεπίδρασης και της τριβής, το άτομο δουλεύει ευκολότερα στην αυτογνωσία και εξελίσσεται ευκολότερα μέσω της υποστήριξης. Στα πλαίσια του Συλλόγου τα άτομα προωθούνται, μάλιστα, να εκφράζουν την δημιουργικότητά τους προς το σύνολο μέσα από εθελοντικές δράσεις.

Όσο για τις μεθόδους διδασκαλίας, χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα οι συζητήσεις πάνω σε ένα θεωρητικό πλαίσιο και ασκήσεις ή εργασίες (ατομικές ή/και ομαδικές, θεωρητικές ή/και βιωματικές). Εξασκείται σταδιακά ο οραματισμός και ο διαλογισμός. Επίσης, συχνά γίνονται και εκδρομές στη φύση όπου πραγματοποιούνται ανάλογες ασκήσεις.

Ως κυριότεροι στόχοι των μαθημάτων αναδεικνύονται αρχικά η πρακτική εφαρμογή της γνώσης στην πραγματικότητα. Ο κάθε μαθητής λαμβάνει γνώσεις τις οποίες προσαρμόζει στη δική του περίσταση. Έτσι, καθένας αναλαμβάνει την ευθύνη του εαυτού του και αρχίζει να δομεί τον δρόμο που θα ακολουθήσει. Για αυτόν τον δρόμο λαμβάνει τα εφόδια και την καθοδήγηση που χρειάζεται.

Έπειτα, στόχος είναι τα άτομα να γίνουν από ατομικά, συλλογικά. Να γνωρίσουν τον εαυτό τους και τη φύση τους, κι έπειτα να συνειδητοποιήσουν τη θέση τους στον κόσμο, την ευθύνη τους απέναντι σε αυτόν και να πάρουν τελικά τη ζωή στα χέρια τους, διαμορφώνοντας τις βάσεις για μία ανώτερη κοινωνία.

Τέλος, ανατροφοδότηση πραγματοποιείται με συζητήσεις ομαδικές ή και ατομικές σχετικά με εντυπώσεις, απορίες, δυσκολίες, οφέλη αλλά και με τους προσωπικούς στόχους του καθενός, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει και όσα που πετυχαίνει.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών σας

Δεδομένου, όπως προαναφέρθηκε, πως ο κάθε μαθητής έχει την ευθύνη του εαυτού του, συνεπάγεται ότι όσο περισσότερο ασχολείται τόσο μεγαλύτερα αποτελέσματα έχει.

Η αλλαγή που παρατηρείται στους περισσότερους είναι η επαναπροσδιόριση και εξάλειψη προσδοκιών και πεποιθήσεων, τόσο του περιβάλλοντος όσο και του ίδιου του ατόμου. Μπαίνουν σε διαδικασία να ψάχνουν και να ερευνούν περισσότερο τον κόσμο, με αποτέλεσμα να αποκτούν σταδιακά διάκριση, να αφυπνίζεται η συνειδητότητά τους και να μην χειραγωγούνται εύκολα.

Σταδιακά οι μαθητές φαίνεται να μεταβαίνουν από μία νοοτροπία διεξόδου σε νοοτροπία ευκαιριών. Το γεγονός αυτό τους κάνει παραγωγικότερους στην καθημερινή τους ζωή, ενώ ταυτόχρονα γίνονται πιο αισιόδοξοι και αποκτούν εσωτερική χαρά.

Τέλος, σημαντικά είναι τα βήματα όλων ως προς την στοχοθέτηση. Όλοι οι μαθητές θέτουν με τον καιρό τους στόχους, μικρούς ή μεγάλους, ατομικούς ή συλλογικούς. Από αυτό ωφελείται και ο κεντρικός συλλογικός σκοπός του Νέου Θεμελίου, καθώς αποτελείται από μικρότερους προσωπικούς στόχους και επιδιώξεις.

4η ενότητα - Οργάνωση και διοίκηση του Νέου Θεμελίου

Σε αντίθεση με άλλα κέντρα του χώρου, που εφαρμόζουν είτε ένα κλασικό πυραμιδοειδές σύστημα οργάνωσης και διοίκησης ή ασχολούνται καθαρά με τον εθελοντισμό χωρίς ουσιαστική οργάνωση, η δομή οργάνωσης του Νέου Θεμελίου απορρέει από τη φιλοσοφία και τον σκοπό του. Το Νέο Θεμέλιο ιδρύθηκε με σκοπό να συνδέσει την εσωτερική αναζήτηση με την

τεχνολογική έρευνα. Αυτό γίνεται εφικτό με την εφαρμογή των αρχών που εξασκεί ο μαθητής συλλογικά μέσα στην πραγματικότητα.

Το σύστημα οργανώνεται σε τρεις δακτυλίους που συμπεριλαμβάνει όλα τα μέλη. Όσο περισσότερο χρόνο και ενέργεια θέλει να αφιερώσει το μέλος, τόσο περισσότερο μπορεί να εμπλακεί στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η διαδικασία αυτή είναι δημοκρατική, λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο τη γνώμη της πλειοψηφίας, αλλά δίνει βαρύτητα και στην τεχνοκρατική γνώση γύρω από το συγκεκριμένο αντικείμενο που αφορά η απόφαση.

Επίσης, υπάρχουν δύο άξονες στη δομή, όπου ο κάθετος αποτελεί το όραμα της ομάδας, σαφώς καθορισμένος και δεν επιδέχεται τη γνώμη των πολλών, ενώ ο οριζόντιος εμπλέκει τη γνώμη των πολλών, που έχουν την ευθύνη να βρουν τις πιο προσιτές λύσεις.

Το κάθε μέλος επιλέγει με βάση τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις του πού, πόσο και πότε θέλει να ασχοληθεί και να αναλάβει υπευθυνότητες. Έτσι, σχηματίζονται ξεχωριστές ομάδες διαχείρισης πόρων, χώρου, καθαριότητας, οικονομικών, ανθρώπινου δυναμικού και μαθημάτων. Η θέση του κάθε μέλους είναι ξεκάθαρη, ενώ είναι δυνατή η εμπλοκή σε παραπάνω από έναν τομείς.

Άτομα που συστηματικά αναλαμβάνουν συγκεκριμένες διαχειριστικές υπευθυνότητες γίνονται επικεφαλές των μικρών ομάδων και απαρτίζουν το συμβούλιο, που συγκεντρώνεται κάθε δεκαπέντε ημέρες. Σε αυτό πραγματοποιείται απολογισμός των προηγούμενων ημερών, εκφράζονται ιδέες και σχεδιάζονται μελλοντικές δράσεις.

Πραγματοποιείται, ακόμη, ετήσια γενική συνέλευση όπου συμμετέχουν όλα τα μέλη. Εκεί παρουσιάζεται ο απολογισμός του προηγούμενου έτους, διατυπώνονται προτάσεις και σχεδιάζεται η πορεία του επόμενου έτους.

5η ενότητα - Λόγοι προώθησης της “Παιδείας του Βάθους”

Ο σημερινός τρόπος εκπαίδευσης κάνει τους ανθρώπους εξαρτημένους, κλειδωμένους σε κοινωνικά κατασκευασμένες πεποιθήσεις και προκαταλήψεις, δεν τους αφήνει να σκεφτούν και να εκφραστούν ελεύθερα κι έτσι γίνονται εύκολα θύματα χειραγώγησης. Οι διδάσκοντες του Νέου Θεμελίου κρίνουν, λοιπόν, απαραίτητο ένα νέο ρεύμα εκπαίδευσης, που θα συνθέτει την

εσωτερική φύση του ανθρώπου με την εξωτερική πραγματικότητα. Η σύνθεση αυτή κάνει το άτομο να βιώνει την ολότητα της ύπαρξής του και να νιώθει πληρότητα. Η αυτογνωσία, η πνευματικότητα και η κοσμολογική αντίληψη σε συνδυασμό με την τεχνολογία και την επιστήμη αποτελούν απαραίτητα εφόδια για να είναι εφικτή η σύνθεση.

Μία τέτοια εκπαίδευση μπορεί να εξελίξει τον άνθρωπο σε προσωπικό επίπεδο, να τον ωθήσει στην αναζήτηση ενός ανώτερου σκοπού, και εν γένει να εξελίξει την κοινωνία.

Η “Παιδεία του Βάθους” ιδανικά θα έπρεπε να εφαρμόζεται από την πρώιμη παιδική ηλικία, καθώς και από την οικογένεια. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν είναι ακόμη εφικτό σήμερα. Το Νέο Θεμέλιο με την προσέγγισή του στην ουσία δημιουργήθηκε για να συμπληρώσει την σύγχρονη εκπαίδευση και να φέρει το μέλλον λίγο πιο σύντομα στο παρόν. Αυτό αποτελεί και το όραμα του Συλλόγου, η εξέλιξη δηλαδή της κοινωνίας και η μετάβασή της σε ένα νέο επίπεδο συνειδητότητας, λειτουργίας και πραγματικότητας. Η διαδικασία προϋποθέτει το συνδυασμό της ατομικής σταθερής πρόθεσης και προσπάθειας με τη συλλογική, καθώς και την αξιοποίηση των τεχνολογικών επιτευγμάτων, τόσο πόρων όσο και γνώσεων.

3.2. Μαθητές

Λίγα λόγια για τα χαρακτηριστικά του δείγματος

Το δείγμα απαρτίζεται από άτομα που ασχολούνται γενικά με εναλλακτικές φιλοσοφίες, παρακολουθούν σχετικά σεμινάρια ή/και μαθήματα. Από απλούς μαθητές, μέχρι πολύ ενεργά μέλη που αναλαμβάνουν υπευθυνότητες ή ακόμη ασκούν κάποια επαγγελματική δραστηριότητα.

Ορισμένοι, μάλιστα, ασχολούνται και με διάφορες άλλες δράσεις στον χώρο, όπως θέατρο, πολεμικές τέχνες.

1η ενότητα - Αλληλεπίδραση του Νέου Θεμελίου με την τοπική κοινωνία

Η δράση του Συλλόγου είναι αρκετά γνωστή στον χώρο των εναλλακτικών φιλοσοφιών, αλλά όχι τόσο στην ευρύτερη κοινωνία.

Όλοι οι μαθητές έχουν καλέσει γνωστούς και φίλους τους σε διάφορες δράσεις του Νέου Θεμελίου. Κάποιοι, μάλιστα, είναι μέλη μαζί με τους συντρόφους τους .

Τα σχόλια που έχουν ακούσει οι μαθητές σχετικά με το Νέο Θεμέλιο είναι κυρίως θετικά. Ορισμένα από αυτά χαρακτηρίζουν τον Σύλλογο δημιουργικό, χρήσιμο για την τοπική κοινωνία, ενδιαφέροντα. Ορισμένοι επισκέπτες έγιναν μέλη και συνέχισαν, ενώ άλλοι δεν βρήκαν κοινό ενδιαφέρον. Επιπλέον, έχουν ακουστεί και ορισμένα ουδέτερα ή επιφυλακτικά σχόλια.

Σε μία απάντηση αναφέρθηκαν εύστοχα τρεις κατηγορίες, στις οποίες μπορούν να χωριστούν οι επισκέπτες των μαθημάτων που επιλέγουν να αποχωρήσουν. Στην πρώτη ανήκουν άτομα τα οποία δεν ενδιαφέρει η αξιολόγηση της αυτογνωσίας. Στη δεύτερη, αν και αξιολογούν την αυτογνωσία, δεν ενδιαφέρονται να ασχοληθούν. Στην τρίτη, παρόλο που γνωρίζουν τα οφέλη της αυτογνωσίας, δεν επιθυμούν να προσπαθήσουν. Τέλος, υπάρχει επιπλέον κατηγορία, στην οποία εντάσσονται όσα άτομα έχουν προσπαθήσει, αλλά λόγω των δυσκολιών που αντιμετώπισαν, παραιτήθηκαν.

2η ενότητα - Περιεχόμενο μαθημάτων

Στα μαθήματα αυτογνωσίας θέτονται οι βάσεις για να αρχίσει ο κάθε μαθητής τη δική του διαδρομή για την γνωριμία με τον εαυτό του. Αυτή η διαδρομή απαιτεί ατομική προσπάθεια, μελέτη, πρακτική και ενασχόληση.

Η ύλη της αυτογνωσίας χωρίζεται σε τρεις κύκλους: Ο πρώτος αφορά την αναγνώριση συμπεριφοράς και προσωπικότητας, ο δεύτερος τη στοχοθέτηση κι ο τρίτος τις αρχές της δημιουργικότητας.

Ειδικότερα, κάποια θέματα που τίγονται στα μαθήματα είναι η αναγνώριση των συναισθημάτων και η διαχείριση των αντιδράσεων που προκαλούνται από αυτά, ο αυτοσεβασμός και ο σεβασμός προς τους άλλους, η πίστη στη δύναμη της αγάπης και του δημιουργικού σκοπού, η άρση των προσκολλήσεων και κοινωνικά κατασκευασμένων πεποιθήσεων, η οριοθέτηση των αναγκών και των δικαιωμάτων κ.α. Η παρατήρηση αναδεικνύεται ως σημαντικό εργαλείο.

Η ύλη της αυτογνωσίας φαίνεται λίγο πιο κατανοητή και πιο εύκολη στους περισσότερους, από ό,τι η ύλη του εσωτερισμού, καθώς δεν αφορά θέματα για τα οποία προϋπάρχουν αρκετά ερεθίσματα από το σχολείο και τον κοινωνικό περίγυρο.

Η ύλη του εσωτερισμού αφορά θέματα φιλοσοφικά, πνευματικά και μεταφυσικά, ενώ γίνεται και αναφορά στο όραμα και τον σκοπό του Νέου Θεμέλιου. Ειδικότερα, ορισμένα θέματα που αναφέρονται είναι η εμπιστοσύνη στις πνευματικές αρχές και στη δύναμη της πρόθεσης, η σημαντικότητα του τώρα, όπως και γνώσεις φιλοσοφίας και ψυχογνωσίας, σχετικά με τη δομή του ανθρώπου και του σύμπαντος, τη σχέση του ανθρώπου με το σύμπαν, η ωφελιμότητα της αλληλεγγύης των μελών, η προσφορά προς το στο κοινωνικό σύνολο κ.α. Σχετικά με το όραμα του Νέου Θεμέλιου, αναδεικνύεται η αναμόρφωση της κοινωνίας με αφετηρία τη νοοτροπία και συνέχεια την πράξη, “από το εγώ στο εμείς”, με αρχές την αυτάρκεια, τη δύναμη της συλλογικότητας και με ορόσημο το παραβολοειδές ιδανικό .

Οι δύο ύλες δεν είναι εντελώς ανεξάρτητες, αλλά εμπλέκονται η μία στην άλλη, καθώς αναλύονται κοινωνικά αλλά και εσωτερικά και πνευματικά θέματα από πολλές οπτικές. Έτσι,

διαμορφώνεται μία σφαιρικότερη κατανόηση της πραγματικότητας, του κόσμου και των περιστάσεων.

Στόχοι των μαθημάτων φαίνεται να είναι η αντιμετώπιση αυτογνωσιακών δοκιμασιών, δυσκολιών, περιορισμών, φόβων, πεποιθήσεων, προκαταλήψεων, προσωπικών και κοινωνικών, η ανακάλυψη της εσωτερικής δύναμης και εν τέλει η δράση και πραγματική εφαρμογή στην καθημερινότητα, σε όσο το δυνατόν περισσότερες πτυχές και τομείς.

Τα μαθήματα ξεκινούν με μία θεωρητική βάση, σε μορφή διάλεξης, πάνω στην οποία ακολουθεί συζήτηση, η οποία διευκολύνει την κατανόηση. Τα μαθήματα έχουν και ένα αρκετά πρακτικό και βιωματικό κομμάτι, μέσα από ασκήσεις και εργασίες για το σπίτι, που παρουσιάζονται έπειτα στην ομάδα, διαλογισμό, οραματισμό, ασκήσεις συγκέντρωσης, ασκήσεις αναπνοής, ασκήσεις φαντασίας, τεστ, στοχοθέτηση βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων, που καλούνται οι μαθητές να θέσουν, να δουλέψουν και να πραγματοποιήσουν. Επιπλέον, ορισμένες φορές πραγματοποιούνται εξορμήσεις στη φύση, όπου εφαρμόζονται ασκήσεις συγκέντρωσης, διαλογισμού, οραματισμού και φαντασίας.

Ως εποπτικά μέσα χρησιμοποιούνται ένας πίνακας ή ένας προτζέκτορας, ενώ δίνεται και έντυπο υλικό.

Τα περισσότερα μέλη θα συμφωνούσαν ότι το γνωστικό επίπεδο των μαθημάτων είναι υψηλό, οι πρακτικές και μέθοδοι είναι αποτελεσματικές και οι διδάσκοντες εξαιρετικοί. Φυσικά, υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης, και φαίνεται πως όλη η δράση δεν μένει στάσιμη, αντίθετα, εξελίσσεται συνεχώς. Όλα τα μέλη βρίσκουν ενδιαφέρον στα μαθήματα, στον Σύλλογο και τη δράση του γενικότερα, καθώς είναι κοντά στις προσωπικές τους αναζητήσεις και ανησυχίες.

Ο καθένας δουλεύει πάνω στην προσωπική του εξέλιξη και έχει την ευθύνη του εαυτού του. Ασχολείται με όσα επιθυμεί για όσο επιθυμεί. Υποστήριξη λαμβάνει τόσο από την ομάδα όσο και από τους διδάσκοντες. Οι διδάσκοντες καθοδηγούν χωρίς να επιβάλουν τη γνώμη τους. Επιπλέον, υπάρχει η δυνατότητα ανάληψης ευθυνών για δράσεις και έξω από τα μαθήματα, μέσα στα πλαίσια του Συλλόγου - ακόμη και η άσκηση επιχειρηματικότητας. Προωθείται στα μέλη η πρωτοβουλία, η δημιουργική δράση και έκφραση.

Ανατροφοδότηση σχετικά με την πορεία του καθενός πραγματοποιείται μέσω ομαδικών και ατομικών συζητήσεων και ασκήσεων.

Στη γενική συνέλευση των μελών παρουσιάζεται ο απολογισμός της χρονιάς και διατυπώνονται προτάσεις βελτίωσης.

3η ενότητα - Η επίδραση των μαθημάτων στη ζωή των μαθητών

Τα μαθήματα που γίνονται σε ομάδες φαίνεται να έχουν αρκετά οφέλη για τα μέλη, καθώς ενισχύεται η γενικότερη εξέλιξή τους, τόσο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα όσο και στη δραστηριοποίησή τους.

Συγκεκριμένα, μέσα στην ομάδα υπάρχει υποστήριξη, συμπαράσταση, αποδοχή, βοήθεια και έλλειψη κριτικής. Η δύναμη της ομάδας και η συλλογικότητα προσφέρει πέρα από την υποστήριξη και κίνητρο για δράση και ανάληψη ευθυνών. Έτσι, τα μέλη γίνονται πιο αποφασιστικά και ενεργά, όπως περιέγραψαν τα ίδια.

Σε όλους παρατηρείται διαρκή κίνηση και προσπάθεια, ενώ με το πέρασμα του χρόνου φτάνουν όλο και βαθύτερα, ο καθένας με τον ρυθμό του. Ακολουθούν την πορεία που σιγά σιγά δομούν.

Ορισμένοι μαθητές ανέφεραν πως νιώθουν να καθρεφτίζονται στοιχεία του εαυτού τους σε άλλα μέλη της ομάδας, γεγονός που, μαζί με την τριβή, βοηθάει στη συνειδητοποίηση του εαυτού τους.

Με τη συνειδητοποίηση του εαυτού έρχεται και η αλλαγή στον τρόπο που βλέπουν και κατανοούν τους άλλους. Ειδικότερα, αναπτύσσουν ενσυναίσθηση, αποφεύγουν την κριτική, εξασκούν μεθόδους αποτελεσματικότερης επικοινωνίας, εφαρμόζουν την “τέχνη της διαμαρτυρίας” κ.α. Έτσι, κατανοούν περισσότερο συμπεριφορές δικές τους και ξένων, όπως και την αλληλεπίδραση με τους άλλους, βελτιώνουν την αποδοχή του εαυτού τους κι έπειτα των άλλων και δουλεύουν πάνω στην τήρηση ορίων - δικών τους και ξένων. Η αλλαγή στις καθημερινές σχέσεις, που παρατηρούν, είναι πρακτική και πραγματική.

Αλλαγές παρατηρούν και στη στάση τους απέναντι στη ζωή. Οι περισσότεροι υιοθετούν την πεποίθηση ότι οι δυσκολίες και οι δοκιμασίες της ζωής είναι στην πραγματικότητα μαθήματα

και ευκαιρίες εξέλιξης. Συνεπώς, αποδέχονται ευκολότερα τις αλλαγές και τις τροπές της ζωής, προσαρμόζονται σε αυτές, ενώ αναλαμβάνουν ενεργή δράση για εξέλιξη με τόλμη και θάρρος. Η στάση τους είναι πιο αισιόδοξη και αισθάνονται περισσότερη σιγουριά, άνεση και ηρεμία. Η ηρεμία, η σταθερότητα και η ισορροπία είναι εμφανείς ακόμη και από τον περίγυρο των μελών.

Ο επαναπροσδιορισμός και η άρση κοινωνικά κατασκευασμένων πεποιθήσεων, προκαταλήψεων και συμπεριφορών, είναι ακόμη ένα απότοκο των μαθημάτων, μέσα από το οποίο τα μέλη βλέπουν πιο σφαιρικά και ανοιχτόμυαλα την κοινωνία, τις περιστάσεις της ζωής και το περιβάλλον τους. Η οπτική και συνειδητότητα σε σχέση με τον εαυτό, τους γύρω και το σύμπαν διευρύνεται και ως αποτέλεσμα παρατηρείται η συνειδητοποίηση της ολότητας του κόσμου και η ανάπτυξη αγάπης προς τον εαυτό, το περιβάλλον και τον κόσμο.

Η στοχοθεσία είναι ένα σημαντικό κομμάτι της ύλης, κατά το οποίο όσοι δυσκολεύονται με την στοχοθεσία και την τήρηση της πορείας προς το στόχο, δέχονται πέραν της υποστήριξης και εργαλεία-μεθόδους. Όλοι θέτουν μικρότερους ή μεγαλύτερους, ατομικούς ή συλλογικούς στόχους και εργάζονται ο καθένας με δικό του ρυθμό προς την υλοποίηση. Οι στόχοι αυτοί αφορούν κυρίως την εξέλιξη, είτε του ίδιου του ατόμου είτε της ομάδας ή ακόμη και εξωτερικών εμπλεκόμενων, σε ποικίλους τομείς. Πνευματικότητα, χαρακτήρας, συνείδηση, βελτίωση συνθηκών ζωής, προσφορά, επιχειρηματικότητα είναι μόνο ορισμένοι από αυτούς τους τομείς.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι στόχοι των μαθημάτων επιτυγχάνονται.

5η ενότητα - Λόγοι παρακολούθησης μαθημάτων

Οι περισσότεροι μαθητές ενδιαφέρθηκαν να ασχοληθούν με την αυτογνωσία, καθώς ένιωθαν μία εσωτερική ανάγκη αναζήτησης του εαυτού τους. Ήθελαν να τον γνωρίσουν και να εξελιχθούν, αναμορφώνοντας στοιχεία του χαρακτήρα τους.

Ορισμένοι, θέλησαν να ασχοληθούν με τα μαθήματα για να αποδράσουν από τη ρουτίνα, καθώς αυτά αφυπνίζουν τη συνείδηση και διευρύνουν τον προκατασκευασμένο και κατεστημένο τρόπο σκέψης.

Η ενασχόληση με τη μεταφυσική και τον εσωτερισμό προκύπτει από την ανάγκη για μία πιο ολοκληρωμένη οπτική, μιας και τα αντικείμενα αυτά συμπληρώνουν την αυτογνωσία. Συγκεκριμένα, με την αυτογνωσία αποκαλύπτεται σταδιακά ο εαυτός ενώ από τον εσωτερισμό, την πνευματικότητα και τη μεταφυσική δίνονται εργαλεία για τη διαχείριση των όσων αποκαλύπτονται.

Πολλοί μαθητές δήλωσαν πως επέλεξαν τα συγκεκριμένα μαθήματα γιατί τους βοηθούν στην αναζήτηση νοήματος στη ζωή, κι έτσι προσεγγίζουν την εσωτερική πληρότητα, ενώ καλύπτεται το κενό μέσα τους. Η αναζήτηση αυτή προκαλεί πάθος, δίνει κίνητρο για αέναη αναζήτηση, κι ενδιαφέρον στη ζωή τους. Συνεπώς, η ζωή τους αποκτά βαθύτερο νόημα.

Απαντήσεις στα Ερευνητικά Ερωτήματα

Με βάση τη βιβλιογραφία αλλά και την έρευνα, απαντώνται τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν κατά τον σχεδιασμό της έρευνας.

1. Πώς αντιμετωπίζει η κοινωνία την “Παιδεία του Βάθους”.

Ο κόσμος φαίνεται να ενδιαφέρεται ολοένα και περισσότερο, ειδικά τα τελευταία χρόνια, για πνευματική αναζήτηση και απαντήσεις σε φιλοσοφικά, μεταφυσικά ή υπαρξιακά θέματα. Εκδηλώνεται έντονο ενδιαφέρον και οι προσελεύσεις σε χώρους και Συλλόγους εναλλακτικών φιλοσοφιών αυξάνεται. Η έρευνα έδειξε ότι το ενδιαφέρον της τοπικής κοινωνίας για τις δράσεις του Συλλόγου εκδηλώνεται ολοένα και περισσότερο, αναπτύσσοντας παράλληλα το μέγεθος, τη δράση και την επιρροή του Συλλόγου. Διακρίνεται, λοιπόν, η ανάγκη για μία παιδεία που θα φέρνει τον άνθρωπο πιο κοντά σε τέτοιου είδους θέματα.

Αξίζει να υπογραμμιστεί ως σημείο η ελευθερίας στην επιλογή. Όπως έγινε φανερό και μέσω της έρευνας στο Νέο Θεμέλιο, τα άτομα που έρχονται σε επαφή με έναν χώρο που ακολουθεί τη φιλοσοφία της “Παιδείας του Βάθους”, αποφασίζουν ελεύθερα, χωρίς επιρροές εάν θέλουν να ξεκινήσουν μία προσπάθεια αναζήτησης απαντήσεων και συνεπώς να παρακολουθήσουν κάποια μαθήματα ή ακόμη να γίνουν και μέλη. Όταν αισθανθούν ότι δεν μπορούν ή δεν θέλουν να συνεχίσουν, είναι επίσης ελεύθερα να αποχωρήσουν χωρίς δεσμεύσεις, μέσα σε ένα κλίμα κατανόησης.

Συνεπώς, σε κοινωνικό επίπεδο εκφράζεται ολοένα και περισσότερο η ανάγκη για πνευματική αναζήτηση, ολοκλήρωση και αυτοπραγμάτωση. Έτσι, η ολιστική προσέγγιση του ανθρώπου μέσω της “Παιδείας του Βάθους” αποτελεί απαραίτητο συμπλήρωμα της σύγχρονης παιδείας, καθώς ο άνθρωπος για να ολοκληρωθεί χρειάζεται μία ολιστική και όχι μονομερή εστίαση. Τα άτομα που ασκούνται σε αυτή την εκπαίδευση διαθέτουν ελευθερία επιλογών και αυτοβουλία.

2. Πρακτικές εφαρμογές στην εκπαίδευση.

Η αρχή με βάση την οποία λειτουργούν οι μαθητές είναι απλή: ο καθένας έχει την ευθύνη του εαυτού του. Αυτό σημαίνει πως ο καθένας έχει την ευθύνη να προσέλθει στο μάθημα με συνέπεια, να παρακολουθήσει, να μελετήσει, να διαλογιστεί, να προβληματιστεί και να πράξει, όσο εκείνος επιθυμεί, όποτε είναι έτοιμος. Φυσικά, οι διδάσκοντες ωθούν τους μαθητές να τολμήσουν, να προσπαθήσουν και να ερευνήσουν, χωρίς πίεση ωστόσο. Έτσι, τα μαθήματα εξασκούν τους μαθητές στη στοχοθεσία και την ανάληψη ευθυνών, προσφέροντας μία μεγάλη ποικιλία ερεθισμάτων, ευκαιριών και εφοδίων, τα οποία βρίσκονται στη διάθεση του μαθητή, ο οποίος έχει τη δυνατότητα να τα αξιοποιήσει στη δική του πραγματικότητα και στη δική του περίπτωση. Ανώτερος στόχος είναι η ατομική και κατ' επέκταση η συλλογική εξέλιξη, ενώ στη βάση βρίσκονται οι προσωπικοί καθημερινοί στόχοι του καθενός.

Τα άτομα επωφελούνται από τη δύναμη της ομάδας, βρίσκουν στήριξη, ιδέες αλλά και κίνητρο, καθώς θέλουν να προσφέρουν στο σύνολο, ανάλογα με τις δυνατότητές τους. Η υποστήριξη στην ελεύθερη έκφραση της δημιουργικότητας του καθενός είναι ακόμη ένα σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας.

Να τονιστεί πως στη διαδικασία μάθησης ο διδάσκων δίνει κατά βάση ερεθίσματα, υποδεικνύει μεθόδους και ωθεί τον μαθητή στην έρευνα και την αναζήτηση, χωρίς ποτέ να του δίνει έτοιμες απαντήσεις αναφορικά με τον εαυτό του. Ο διδάσκων, δηλαδή, υποστηρίζει τον μαθητή να ανακαλύψει και να βιώσει μόνος του τη γνώση για τον εαυτό του.

Αναδεικνύεται, συνεπώς, ότι κατά τη μαθησιακή διαδικασία ο διδάσκων υποστηρίζει την αυτόνομη εξέλιξη και ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του μαθητή, ο οποίος αναγνωρίζει ότι φέρει την ευθύνη της πορείας του και συνειδητά επιλέγει να προσπαθήσει και να εργαστεί σε αυτή. Στη διαδρομή ανακαλύπτει τον εαυτό του, εκφράζει τη δημιουργικότητά του, ενώ καθώς αλληλεπιδρά με την ομάδα, μαθαίνει από τη δυναμική της, επωφελείται και συνδέεται μαζί της, αλλά και με τον ευρύτερο κόσμο. Μεταλλάσσεται σταδιακά σε συλλογικό άνθρωπο, θέτει ατομικούς στόχους που εκπληρώνουν ευρύτερους συλλογικούς.

3. Βιώματα μαθητών, επιρροές και αλλαγές στη ζωή τους.

Φανερά αποτελέσματα στη ζωή και στη συμπεριφορά των μαθητών εντοπίζονται ως προς την αλλαγή οπτικής απέναντι στη ζωή. Με την έννοια αυτή, αποβάλλουν στεγανά, βλέπουν πιο

σφαιρικά την πραγματικότητα, προβληματίζονται και ερευνούν. Γίνονται πιο υπεύθυνοι, πιο δυναμικοί, λαμβάνουν ευκολότερα και αποτελεσματικότερα αποφάσεις με αυτονομία, δημιουργώντας έτσι νέες ευκαιρίες σε ποικίλους τομείς.

Συνεπώς, τα άτομα αυτά οδηγούνται μέσα από βιωματική εφαρμογή των καρπών της γνώσης που ανακάλυψαν στην ανάπτυξη της συνείδησης και της συνειδητότητάς τους. Η ζωή και η ύπαρξή τους, ο δρόμος ή η κατεύθυνση, αποκτούν βαθύτερο νόημα και ουσία. Ταυτόχρονα παρατηρούν αλλαγή στη νοοτροπία τους, ενώ καθίσταται ευκολότερη η καθημερινότητά τους, μέσω βελτιωμένης επικοινωνίας και εύρεσης λύσεων. Καταπολεμώντας πεποιθήσεις, ανοίγονται οι ορίζοντές τους και αισθάνονται εσωτερικά κίνητρα εξέλιξης και έρευνας, γενικότερα αναζήτησης της αλήθειας. Αντιμετωπίζουν φόβους και υπερβαίνουν φραγμούς, καθώς αναπτύσσουν τόλμη, αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση.

4. Οργάνωση και διοίκηση - διαφορές με άλλους Συλλόγους και φορείς.

Η ουσιαστική διαφορά ως προς την οργάνωση και διοίκηση ενός Συλλόγου που προωθεί την “Παιδεία του Βάθους” έχει να κάνει με το πώς αισθάνονται τα άτομα-μέλη απέναντι στον Σύλλογο και άρα πώς συμβάλλουν στη λειτουργία του. Όπως αναδείχθηκε και από το παράδειγμα του Νέου Θεμελίου, τα μέλη έχουν πλήρη και ξεκάθαρη εικόνα για τον σκοπό του Συλλόγου. Γνωρίζουν πως η λειτουργία του επιτυγχάνεται μέσω της σύνθεσης της ατομικής και συλλογικής συνεισφοράς. Το κάθε μέλος έχει διαφορετικό επίπεδο συνειδητότητας, διαφορετικές δυνατότητες αλλά και θέληση, συνεπώς το κάθε μέλος μπορεί να προσφέρει κάτι διαφορετικό στον Σύλλογο. Έτσι, η ευθύνη του κάθε μέλους διαμορφώνεται ανάλογα με τις δράσεις που θα αναλάβει συνειδητά και ελεύθερα, λόγω εσωτερικού κινήτρου και όχι εξωτερικής πίεσης.

Συνοπτικά, η αυτόβουλη επιλογή στη συμμετοχή και συνεισφορά είναι το στοιχείο που διακρίνει έναν Σύλλογο με κατεύθυνση την “Παιδεία του Βάθους”.

Διαπιστώνεται, συνεπώς, ότι τα μέλη έχουν ελευθερία επιλογής, αισθανόμενοι την ευθύνη της επιλογής, ενώ δημιουργούν σχέσεις σεβασμού και αλληλοκατανόησης. Ως συλλογικά και αυτόβουλα άτομα συμμετέχουν και συνεισφέρουν υπεύθυνα και ποιοτικά στον οργανισμό έχοντας εσωτερικά κίνητρα.

5. Γιατί να επιλέξει κάποιος εκπαιδευτικός να ακολουθήσει την “Παιδεία του Βάθους”.

Η “Παιδεία του Βάθους” διαμορφώνει την ολιστική αντίληψη του μαθητή σε σχέση με τον κόσμο και τον εαυτό του, συνθέτοντας την εξωτερική πραγματικότητα με την εσωτερική φύση. Η ολότητα και η ισορροπία που βιώνει ο μαθητής, αλλά και ο διδάσκων, ακολουθώντας τις αρχές της “Παιδείας του Βάθους”, λείπουν από την σύγχρονη εκπαίδευση και για αυτό αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμά της, σύμφωνα με τους συμμετέχοντες.

6. Γιατί κάποιος να επιλέξει την παρακολούθηση μαθημάτων της “Παιδείας του Βάθους” – οφέλη.

Ουσιαστικά οι συμμετέχοντες επιβεβαιώνουν την υπόθεση που εκφράστηκε αρχικά. Αναδεικνύεται η ανάγκη της κοινωνίας για αφύπνιση, για εξέλιξη πνευματική και νοητική, για ατομική ολοκλήρωση και αυτοπραγμάτωση. Τα κλειδιά, όπως διαπιστώνουν οι συμμετέχοντες, είναι η ενασχόληση με την αυτογνωσία και η επαφή με τον εαυτό τους. Η έρευνα, η αναζήτηση, η μελέτη και ο προβληματισμός μέσα από τον φακό της μεταφυσικής και του εσωτερισμού ολοκληρώνουν τα αποτελέσματα της αυτογνωσίας και συνθέτουν μία νέα αντίληψη του κόσμου. Μέσα από το βίωμα και την ανακάλυψη, αναπτύσσεται η συνείδηση και η συνειδητότητα, προσφέροντας μία αίσθηση πληρότητας. Η ζωή και η ύπαρξή τους, ο δρόμος ή η κατεύθυνση, το μονοπάτι, αποκτούν βαθύτερο νόημα και ουσία.

Επίλογος

Η υιοθέτηση της “Παιδείας του Βάθους” στην εκπαίδευση και στην οργανωτική δομή της εκπαίδευσης δεν αποτελεί μία ριζοσπαστική εφαρμογή, αλλά μία καινοτομία που συμπληρώνει στοιχεία της σύγχρονης εκπαίδευσης, εξελίσσοντάς την και αναβαθμίζοντάς την. Οι επιδράσεις της υιοθέτησης αυτής πραγματώνονται ολιστικά, αρχικά σε ατομικό κι έπειτα σε κοινωνικό επίπεδο, και συνοψίζονται στους τομείς της πνευματικής συνειδητότητας, της συναισθηματικής ωριμότητας και την πρακτικής αποτελεσματικότητας. Μεσοπρόθεσμα, επιδράσεις της υιοθέτησης που παρατηρούνται στην εκπαίδευση, είναι η άμεση αλλαγή της ιδεολογίας των μαθητών και κατ’ επέκταση της καθημερινότητάς τους. Η αλλαγή σηματοδοτεί την βελτίωση της καθημερινότητας, καθώς οι μαθητές κάνουν ευκολότερες και πιο ξεκάθαρες επιλογές, καταπολεμούν τις ανασφάλειές τους, επικοινωνούν αποτελεσματικότερα και συνάπτουν ουσιαστικότερες σχέσεις με τους γύρω τους, καθώς κατανοούν καλύτερα τον εαυτό τους και τους άλλους. Οι διδάσκοντες αισθάνονται πληρότητα και ευχαρίστηση μέσω του έργου και της προσφοράς, ενώ παράλληλα γνωρίζουν ακόμη καλύτερα τον εαυτό τους και εξελίσσονται. Εκδηλώσεις εκφοβισμού και ρατσισμού περιορίζονται μέσω της αλληλοκατανόησης και αποδοχής. Μακροσκοπικά, επιδράσεις της “Παιδείας του Βάθους” που παρατηρούνται στην εκπαίδευση, είναι η εξάπλωση των ατομικών επιρροών σε κοινωνικό επίπεδο. Τα συνειδητοποιημένα άτομα καθώς εξελίσσονται εξελίσσουν ταυτόχρονα και τις δομές στις οποίες δραστηριοποιούνται, και τελικά την κοινωνία στο σύνολό της. Έτσι, δημιουργούνται ευκαιρίες καθώς εξαλείφονται κοινωνικά στερεότυπα και πεποιθήσεις που δημιουργούσαν στεγανά, ενώ η ιδεολογία του μίσους και του ανταγωνισμού μεταλλάσσεται σε ιδεολογία δικαιοσύνης, σεβασμού, ευθύνης και αλληλεγγύης.

Τελικά, η “Παιδεία του Βάθους” απευθύνεται και ταιριάζει στον καθένα. Αυτό γιατί δεν ορίζει πρότυπα στα οποία πρέπει να προσαρμοστεί ο μαθητής, αντιθέτως η ίδια προσαρμόζεται στο μαθητή. Ο καθένας αναζητά και δέχεται όσα είναι έτοιμος και όσα χρειάζεται, με βάση τις προσωπικές του ανάγκες, επιθυμίες, βιώματα. Έπειτα, ακόμα και σε κάθε ηλικία ο καθένας λαμβάνει αυτό που χρειάζεται πραγματικά. Παρατηρείται συχνά άτομα μικρότερων ηλικιών να ξεκινούν τη σταδιοδρομία τους κάνοντας επιλογές χωρίς ουσιαστικό νόημα, λόγω στερεοτύπων

και εξωτερικών πιέσεων. Η “Παιδεία του Βάθους” θα υποστήριζε, λοιπόν, αυτά τα άτομα να βρουν το σκοπό της ζωής τους και να τον πραγματώσουν. Από την άλλη πλευρά, άτομα μεγαλύτερων ηλικιών που έχουν κάνει τον κύκλο τους, έχουν αποκατασταθεί επαγγελματικά κι έχουν κάνει οικογένειες, παρατηρείται συχνά να νιώθουν κενοί και ανικανοποίητοι. Σε αυτούς, λοιπόν, Η “Παιδεία του Βάθους” θα υποστήριζε την εύρεση του νοήματος στη ζωή τους.

Βιβλιογραφία

- Abbott, B., et al. (2016, 11 Φεβρουαρίου). *LIGO Scientific Collaboration and Virgo Collaboration* American Physical Society Sites - Physical Review Letters 116. Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου, 2018, από <https://journals.aps.org/prl/abstract/10.1103/PhysRevLett.116.061102>.
- Bach, M. & Poloschek, C. M. (2006). *Optical Illusions* ACNR Number 2, (Volume 6). Ανακτήθηκε 9 Ιουλίου, 2018, από <http://www.acnr.co.uk/pdfs/volume6issue2/v6i2visual.pdf>.
- Bach, R. (1974). *Ο Γλάρος Ιωνάθαν*. (Π.Α. Ζαννά, μεταφρ.). Αθήνα: Δ.Κ. Ζάρβανος. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1970).
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1978). *Social Learning Theory of Aggression*. Journal of Communication, 28, 12-29.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Barbor, C. (2016, 6 Ιουνίου). *The Science of Meditation*. Psychology Today. Ανακτήθηκε 14 Μαΐου, 2018, από: <https://www.psychologytoday.com/intl/articles/200105/the-science-meditation?collection=97564>.
- Battaglia, F. & Lisanby, S.H. & Freedberg, D. (2011) *Corticomotor Excitability during Observation and Imagination of a Work of Art*. Frontiers in Human Neuroscience 5, 1-6
- Brett, K. (2016). *Μαθήματα ζωής από τον Φρόντ*. Αθήνα: Πατάκη.
- Cafecole. (2017). *Η ιστορία του Καφέ Σχολειού*. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου, 2018, από <http://www.cafecole.gr/istoria.php>.

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. (Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπίθαρα & Μ. Φιλοπούλου μεταφρ.). Αθήνα: Μεταίχμιο. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2000).
- Curran, T., & Hill, A. P. (2017). *Perfectionism is increasing over time: A meta-analysis of birth cohort differences from 1989 to 2016*. *Psychological Bulletin*. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου, 2018, από: <http://psycnet.apa.org/record/2017-57603-001>.
- Dostojevskij, F. (2012). *Αδελφοί Καραμαζόφ*. (Κ. Σίνου, μεταφρ.). Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης Παιδεία. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1879).
- Erik, D. (11 Αυγούστου, 2016). *Lionel Corbett: The Value of a Depth Education*. Pacifica Graduate Institute. Ανακτήθηκε 7 Οκτωβρίου, 2018, από <https://www.pacificapost.com/lionel-corbett-the-value-of-a-depth-education>.
- Fischer, R. (2001). *Ο ιππότης με τη σκουριασμένη πανοπλία*. Αθήνα: Opera.
- Freud, S. (2015). *Ο πολιτισμός πηγή δυστυχίας*. (Γ. Σαγκριώτης, μεταφρ.). Αθήνα: Μήνωας. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1930).
- Greek Texts & Translations. ([χ.χ.]). *Xenophon, Memorabilia*. Ανακτήθηκε 6 Αυγούστου, 2018, από <http://perseus.uchicago.edu/perseus-cgi/citequery3.pl?dbname=GreekFeb2011&getid=0&query=Xen.%20Mem.%204.2>.
- Gross, R. (2003). *Η Μέθοδος του Σωκράτη*. (Θ. Δαρβίρη, μεταφρ.)(Α. Ασημακοπούλου, επιμ.). Αθήνα: Ενάλιος. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 2002).
- Hitchcock, G. & Hughes D. (21995). *Research and the Teacher: A Qualitative Introduction to School-based Research*, London and New York: Routledge Falmer, Taylor & Francis Group.
- Maslow, A. H. (2013). *A Theory of Human Motivation*. Eastford: Martino Fine Books. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1943).

- McLeod, S. A. (2012). *Zone of proximal development*. Ανακτήθηκε 10, Μαΐου, 2018 από <https://www.simplypsychology.org/Zone-of-Proximal-Development.html>.
- McLeod, S. A. (2018, May 21). *Maslow's hierarchy of needs*. Ανακτήθηκε 21, Σεπτεμβρίου, 2018 από <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>.
- New World Encyclopedia. (26 Οκτωβρίου, 2017). *Depth psychology*. Ανακτήθηκε 7 Οκτωβρίου, 2018, από http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Depth_psychology.
- Nicolis, C. R. & Nikolis, G. (2009). *Butterfly effect*. Scholarpedia. Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου, 2018, από http://www.scholarpedia.org/article/Butterfly_effect.
- Nietzsche, F. (2006). *Μαθήματα για την Παιδεία*. (Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, μεταφρ.). Αθήνα: Printa. (το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε 1998).
- Pacifica - Graduate Institute. (2018). *What is Depth Psychology*. Ανακτήθηκε 7 Οκτωβρίου, 2018, από <https://www.pacifica.edu/about-pacifica/what-is-depth-psychology/>.
- Ramachandran, V. S. & Hirstein, W. (1999) *The science of art: a neurological theory of aesthetic experience*. Journal of Consciousness Studies 6, 15–51.
- Shaw, J. & Porter, S. (2015, 14 Ιανουαρίου). *Constructing Rich False Memories of Committing Crime* Sage Journals, Psychological Science. Ανακτήθηκε 10 Ιουλίου, 2018, από http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0956797614562862?fbclid=IwAR0Y_DKkMNM_Ym185z66PJzw3nDFxPf4teVLxY9YxV7o1jPe8hOjaHm79Vo.
- The C. G. Jung Center. (2015). *What is Depth Psychology*. Ανακτήθηκε 7 Οκτωβρίου, 2018, από http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Depth_psychology.
- Wilshire, B., Walsh, W. H. & Grayling, A.C. (2000, 25 Αυγούστου). *Metaphysics*. ENCYCLOPÆDIA BRITANNICA. Ανακτήθηκε 8 Οκτωβρίου, 2018, από: www.britannica.com/topic/metaphysics.

- Zeki, S. (2002) *Neural Concept Formation & Art*; Dante, Michelangelo, Wagner. *Journal of Consciousness Studies* 9 (3):53-76.
- Αθανασίου, Λ. (2007). *Μέθοδοι και Τεχνικές Έρευνας στις Επιστήμες της Αγωγής, Ποσοτικές και Ποιοτικές Προσεγγίσεις*. Ιωάννινα: Γέφυρα.
- Αποστολίδης, Σ. (2004), *Διοίκηση Ποιότητας και το Εργασιακό Περιβάλλον: Μία εμπειρική έρευνα στον τραπεζικό τομέα. Η περίπτωση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος*. Μεταπτυχιακή Διατριβή, Καβάλα.
- Άρθρο 16, παράγραφος δεύτερη, Σύνταγμα της Ελλάδος (2008)
- Βαξεβανίδου Μ., Ρεκλείτης Π. (2016). *Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων*. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Αθήνα: Διόφαντος.
- BIBLIONET. (2012). *Biblionet*. Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου, 2018, από http://www.biblionet.gr/author/18482/%CE%9A%CF%8E%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%82_%CE%A6%CF%89%CF%84%CE%B5%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CF%82.
- Βλάχος, Δ., Δαγκλής, Ι.Α. & Βαβουράκη, Α. (2007). *Διερεύνηση της ποιότητας της εκπαίδευσης: Βασικές αρχές και σχεδιασμός της έρευνας*. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, τεύχ. 13ο, Αθήνα: Υπουργείο Παιδείας και διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, σελ.5-9.
- Ζαχαριάδης, Τ. (2018). *Ποιός Εκπαιδεύει Συναισθηματικά Ποιόν*. Αθήνα: Αρμός.
- Η Καινή Διαθήκη. (2009). Αθήνα: Αποστολική Διακονία.
- Ιστολόγιο της Ιεράς Μονής Παντοκράτορος. ([χ.χ.]). Αρχιμ. Ιωήλ Κωνσταντάρης: "Μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι ότι αυτών εστίν η Βασιλεία των Ουρανών". Ανακτήθηκε 14 Αυγούστου, 2018, από <https://www.impantokratoros.gr/93EDA199.el.aspx>.

- Καταστατικό Συλλόγου (2017). *Σύλλογος για την Πνευματικότητα, τον Πολιτισμό και την Τεχνολογία Νέο Θεμέλιο*. Αριθμός μητρώου 2835/2017. Ίδρυση 30/01/2018.
- Κατσαρός, Ι. (2008). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Κυριόπουλος, Ν. (Μετάφραση, Σημειώσεις) (2006). *Αριστοτέλους, Τα Μετά Τα Φυσικά*. Αθήνα: Γεωργιάδη - "Βιβλιοθήκη των Ελλήνων".
- Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), (1998). *Portal, Dictionary of Standard Modern Greek*. Ανακτήθηκε 8 Οκτωβρίου, 2018 από: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%22%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82+-%CE%AE+-%CF%8C%22&dq=
- Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη) (1998) *Portal, Dictionary of Standard Modern Greek*. Ανακτήθηκε 8 Οκτωβρίου, 2018 από: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%22%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82%22&dq=
- Μπαρμπαδήμος, Δ. (2015). *3906 μ.Χ. Θεμελιώνοντας το Μέλλον*. Θεσσαλονίκη: Επιμέλεια Έκδοσης- Ατελιέ: Νίκη Βαγιανοπούλου. Εκτύπωση: Copy House.
- Μπιτσάνη, Α. Π. (2013). *Η Παιδαγωγική Θεωρία του Abraham Maslow* Βιβλιοθήκη ΑΠΘ - Προθήκη, (vol 2). Ανακτήθηκε 16 Οκτωβρίου, 2018, από <http://ejournals.lib.auth.gr/culres/article/view/3928/3970>.
- Νέο Θεμέλιο, (2017). *Νέο Θεμέλιο: Πνευματικότητα - Πολιτισμός - Τεχνολογία*. Ανακτήθηκε 4 Απριλίου, 2018, από <https://neo-themelio.webnode.gr/>.
- Νόμος ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1566, Άρθρο 1, 2.

- Ντινόπουλος, Θ. (2008) *Εγκέφαλος και Τέχνη*. Επιστημονικές Εκδόσεις Παρισιάνου Α.Ε., Αθήνα.
- Παπαγεωργίου, Γ. (1998). *Μέθοδοι στην Κοινωνιολογική Έρευνα*, Αθήνα: Τυποθήτω.
- Παπαναστασίου, Κ. (1996). *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*, Λευκωσία: αυτοέκδοση.
- Σαΐτης, Χ. (2008α). *Ο Διευθυντής στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Σαΐτης, Χ. (2008β). *Εκπαιδευτικό Υλικό της Ενότητας: Οργάνωση & Διοίκηση Δομών Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Σκουτερόπουλος, Ν. Μ. (Εισ. Σημείωμα, Μετάφραση, Ερμ. Σημειώματα) (2014). *Πλάτων: Πολιτεία*. Αθήνα: Πόλις.
- Στατιστικές Κατανομής Εισοδήματος. (24 Σεπτεμβρίου, 2018). *Eurostat, Statistics Explained*. Ανακτήθηκε 23 Οκτωβρίου, 2018, από https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_poverty_statistics/el&oldid=405595#.CE.A0.CE.BF.CF.83.CE.BF.CF.83.CF.84.CF.8C_.CE.BA.CE.B9.CE.BD.CE.B4.CF.8D.CE.BD.CE.BF.CF.85_.CF.86.CF.84.CF.8E.CF.87.CE.B5.CE.B9.CE.B1.CF.82_.CE.BA.CE.B1.CE.B9_.CE.BA.CE.B1.CF.84.CF.8E.CF.84.CE.B1.CF.84.CE.BF_.CF.8C.CF.81.CE.B9.CE.BF
- Σύνταγμα της Ελλάδος, 1975 (όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27ης Μαΐου 2008 της Η΄ Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων) άρθρο 16 παρ.1.
- Τζωρτζόπουλος, Δ. (2011, 2 Ιανουαρίου). *Αριστοτέλους: Ηθικά Νικομάχεια*. Ανακτήθηκε 21 Απριλίου, 2018, από <https://laventer.blogspot.gr/>.
- Τσιώλης, Γ. (2011). *Η Σχέση Ποιοτικής και Ποσοτικής Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες: Από την Πολεμική των “Παραδειγμάτων” στις Συνθετικές Προσεγγίσεις*. Σε Μ. Δαφέρμος, Μ. Σαματάς, Μ. Κουκουριτάκης & Σ. Χιωτάκης (Επιμ.), *Οι Κοινωνικές Επιστήμες στον 21ο Αιώνα* (σ. 56-84). Αθήνα: Πεδίο.

- Τσοκαλίδου, Π. (2005). *Θέματα ταυτότητας στην Ελληνική Διασπορά-Γλώσσα και Λογοτεχνία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Φωτεινός, Κ. (1990). *Ο Οδυσσέας δεν ταξίδεψε ποτέ*. Αθήνα: Καφέ Σχολείο.
- Φωτεινός, Κ. (1993α). *Η Παιδεία του Βάθους και Σχόλια: Ανωνύμου*. Αθήνα: Καφέ Σχολείο.
- Φωτεινός, Κ. (1993β). *Εισαγωγή στη Μεταφυσική Ανάπτυξη*. Β' τόμος. Αθήνα: Καφέ Σχολείο.
- Φωτεινός, Κ. (1994). *Μεταφυσική Ανάπτυξη του Ανθρώπου*. Α' τόμος. Β' έκδοση. Αθήνα: Καφέ Σχολείο.
- Φωτεινός, Κ. (1997). *Μεταφυσική Ανάπτυξη του Ανθρώπου*. Γ' τόμος. Αθήνα: Καφέ Σχολείο.